

P 400 (2)

Tésztés

KÖNYVTÁROS

TIZENNEGYEDIK ÉVFOLYAM/1964 SZEPTEMBER

OSZK
KÖNYVTUDOMÁNYI SZAKKÖNYVTÁR

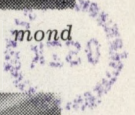
9

Kölcsönözhető

A győri mesekönyvtár felavatásán Mados Dezsóné elnökhelyettes beszédet mond
(Varga István felv.)

A szolnoki Verseggy Könyvtár gyermekreszlege
(A FÉNYSZÖV 10. sz. műtermének felv.)

TARTALOM

MESZÁROS ISTVÁN: A könyvbarát-bizottságok új feladatai	507
BALÁZS ÁRPÁD: Mit olvasnak Gyöngyössolymoson?	512
Hazatért Corvina (Cs)	516
A Corvinák ügye az 1843—44. évi országgyűlés előtt (—y)	517
A Televízió irodalmi és képzőművészeti műsorai	518
KÜHL LÁSZLÓNÉ: A pesterzsébeti gyermekolvasók művelődési körülményei	521
KISFALUDI SÁNDOR: Az általános iskolai kötelező olvasmányokról	524
DR. WEGER IMRE: A pedagógia szak átdolgozása	526
ÓNÓDY MIKLÓS: A könyvtári munka elemzése tíz községben II.	528
BALLAGI ÁGNES: Könyvelhelyezés a szabadpolcos könyvtárban	532
ISZLAI ZOLTÁN: Napirenden a folyóiratbeszerzés	533
Könyvtárosok írnák (Szinna Ferencné, Dénes Géza)	536
Margó	538
A párt népművelési terve	538
Hírek	540

TÁJÉKOZTATÓ

KORDOS LÁSZLÓ: Könyvek a borsodi iparvidékről	541
A Könyvtáros pályázata	
DR. KARDOSNÉ BENKE IRÉN: Kik a legnépszerűbb mai írók Szolnokon?	546
Sikerkönyvek (Lázár István)	548
Az olvasás iskolája. ZOLNAY VILMOS: Stílus és mondanivaló	550
Három fontos mezőgazdasági kézikönyv (Bakonyi Andrea)	552
Az olimpiai játékok aranyérmes művel (Keresztényi József)	553

Könyvekről

HAJDU GYULA: A semlegesség fogalmának fejlődése (Frank László)	554
ADY ENDRE Összes prózai művei III—IV. (—cs—)	554
WEÖRES SÁNDOR: Tűzkút (Szappanos Balázs)	555
SINKA ISTVÁN: Végy karodra idő (Pomogáts Béla)	556
GEREBLYÉS LÁSZLÓ: Még tovább! (Gönczi Imre)	556
SIPKAY BARNA: Hajnali hinta (Tüskés Tibor)	557
KEMÉNY JÁNOS: Farkasvölgy (Seres József)	557
A szovjet líra kincsháza (—r—a)	558
ARMAND LANOUX: Régi szép szerelmek (Vámosi Pál)	558
JEVGENYIJ GERASZIMOV: Sűvölvények (Z. V.)	559
JORGE SEMPRUN: A nagy utazás (Lázár István)	559
DINO BUZZATI: Tátárpuszta (Csányi László)	560
KORDA ISTVÁN: A mocsarak visszaütnek (Körtés Júlia)	560
SÓTÉR ISTVÁN: Nemzet és haladás (—r)	561
ILA BÁLINT—KOVACSICS JÓZSEF: Veszprém megye helytörténeti lexikona (B. L.)	561
DR. HUSZÁR TIBOR: Fiatalok bűnözők (Cs. —ó)	562
R. E. PEIERLS: A természet törvényei (Rubóczky István)	563
Új kincsek könyv (Vértesy Miklós)	563
Az expresszionizmus (Lékay Ottó)	564
KROÓ GYÖRGY: Muzsikáló zenetörténet I. (Feuer Mária)	564
Mitoszok könyve (Bácskai B. Sándor)	565
SIEGFRIED OERTWIG: Elsüllyedt városok (Kőhegyi Mihály)	565
A hadművészet ókori klasszikusai (dr. Scher Tibor)	566
SZAMOSKÖZY ISTVÁN: Erdély története (Birkás Géza)	567
GALLAI ERVIN: A mezőgazdasági bibliográfiai tájékoztatás kérdései (Sz. T.)	567
Könyvtári kiadványok	568

Címlapképünk: Kiss Lenke „Olvasó lányok” című szobra, mely az új Tatabányai Megyei Könyvtár előtt áll (Huba László felvétele)

ИЗ СОДЕРЖАНИЯ

МЕСАРОШ Иштван: Новые задачи комитетов друзей книг (507);
Д-р ТАКАЧ Йожеф: Библиотеки города Комло (509);
БАЛАЖ Арпад: Что читает люди в селе Деялешшой-мош? (512);
Литературная и художественная программа телевидения (518);
КЮЛ Ласлоне: Условия самообразования детских читателей в районе Будапешт—Пештержебет (521);

Д-р ВЕГЕР Имре: Переработка отдела «Педагогика» в Десятичной классификации (526);
ОНОДИ Миклош: Анализ библиотечной работы 10 сел II. (528);
ИСЛАИ Золтан: Проблемы комплектования журналов в сельских библиотеках (533);
КАРДОШНЕ БЕНКЕ Ирен: Наиболее известные современные писатели в городе Солнок (546).

FROM THE CONTENTS

István Mészáros: New tasks for the book-friends committees (507);
József Takács: Komló's library system (509);
Árpád Balázs: What do people read in Gyöngyössolymos? (512);
Literary and art programs in the television (518);
Mrs László Kühl: Educational circumstances of children readers in Pesterzsébet (521);

Imre Weger: Revision of the Pedagogy class in UDC (526);
Miklós Onódy: Analysis of library work in ten selected villages II. (528);
Zoltán Iszlai: Journal acquisition problems in village libraries (533);
Mrs Irén Kardos-Benke: Who are the most popular modern writers in Szolnok? (546).

AUS DEM INHALT

István Mészáros: Die neuen Aufgaben der Bücherfreund-Kommissionen (507);
Dr. József Takács: Das Bibliothekswesen von Komló (509);
Árpád Balázs: Was liest man in Gyöngyössolymos? (512);
Das literarische und künstlerische Programm des Fernsehens (518);
Frau L. Kühl: Die Bildungsverhältnisse der Kinderleser von Budapest—Pesterzsébet (521);

Dr. Imre Weger: Die Umarbeitung der Klasse Pädagogik in der Dezimalklassifikation (526);
Miklós Onódy: Eine Analyse der Bibliotheksarbeit in 10 Gemeinden, II. Teil (528);
Zoltán Iszlai: Probleme der Erwerbung von Zeitschriften in den Gemeindebibliotheken (533);
Frau Irén Kardos-Benke: Wer sind die beliebtesten modernen Schriftsteller in Szolnok? (546).

CIKKEINK SZERZŐI

Bakonyi Andrea, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár munkatársa; *Balázs Árpád* újságíró; *Ballagi Agnes*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Iszlai Zoltán*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *dr. Kardosné Benke Irén*, a Szolnoki Megyei Könyvtár munkatársa; *Keresztényi József*, az Egyetemi Könyvtár munkatársa; *Kisfaludi Sándor*, az Országos Pedagógiai Könyvtár osztályvezetője; *Kordos László*, a Miskolci

Városi Könyvtár igazgatója; *Kühl Lászlóné*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 27. sz. kerületi könyvtárának munkatársa; *Lázár István* újságíró; *Mészáros István*, a Szövetkezeti Kutató Intézet munkatársa; *Onódy Miklós*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *dr. Takács József*, a Pécsi Megyei Könyvtár munkatársa; *dr. Weger Imre*, az Akadémiai Könyvtár osztályvezetője; *Zoltán Vilmos* író.

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Csöke Anna, Ebergényi Tibor, Gönczi Imre, Katona Jenő (főszerkesztő), Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Páldy Róbert (szerkesztő), Sallai István, Szekeres Pál, Tóth Ferenc. — Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9/11. Telefon: 221—293. Terjeszti a MAGYAR POSTA

A könyvbarát-bizottságok új feladatai

Meddig jutottunk? Hogyan tovább? — ezt a két fontos kérdést vitatták meg a közelmúltban a könyvbarát-mozgalmat irányító tömegszervezetek kultúr munkásai. A Hazafias Népfront, a Magyar Nők Országos Tanácsa és a SZÖVOSZ által az 1961/62. évadban, a második ötéves terv időszakára megindított közös mozgalom már túljutott a féldíón. Időszzerű volt tehát, hogy számot vessünk az elért eredményekkel, és ugyanakkor a munka hiányosságaival, ki nem használt lehetőségeivel is.

A *mérleg* nem mutat kedvezőtlen képet. A könyvbarát-mozgalom életképesebbnek bizonyult a korábbi olvasómozgalmaknál. Eredményességét elősegítette, hogy *nem elvont*, megfoghatatlan célkitűzéseket hangoztatott, hanem a közművelődési könyvtárügy fejlesztéséről szóló párthatározat végrehajtásának elősegítését, társadalmi alátámasztását tekintette feladatának.

Különösen fontos volt a könyvbarát-mozgalomnak az a tevékenysége, amelyet a könyvtárügy *erkölcsi támogatása* érdekében végzett. A mozgalom elősegítette a helyi erőforrások feltárását, értékes segítséget adott a könyvtárak hatókörének kiszélesítéséhez, a könyvtárügy társadalmi bázisának kialakulásához. A mozgalom társadalmi befolyása is hozzájárult ahhoz, hogy 1963-ban társadalmi erőforrásokból közel kétszer annyi összeget fordítottak a könyvtárhálózat fejlesztésére, mint 1961-ben. Különösen jelentős volt az az anyagi támogatás, amelyet a termelő- és a földművelőszövetkezetek adtak a könyvtárak számára.

Mind ezzel a mozgalom hatékonyan segítette elő a könyvállomány gyarapodását. Az utolsó három évben több mint 3,5 millió kötettel (58%-kal) növekedett a tanácsi könyvtárakban a könyvek száma. Az ezer lakosra jutó könyvállomány az 1961. évi 710-ről 1963-ra 967-re emelkedett. Az elmúlt év végén három megyében (Vas, Somogy, Heves) már elérték az ötéves terv végére kitűzött célkitűzést, nyolc további megyében pedig már 1—1,2 között van az egy lakosra eső könyvállomány.

A mozgalom *Minden házból legalább egy felnőtt olvasót* jelszava ugyanakkor hozzájárult ahhoz, hogy 1960—63 között a könyvtári olvasók száma 50%-kal növekedett, a könyvkölcsönzés pedig 42%-kal emelkedett.

A könyvbarát-mozgalom szervezeti-anyagi lehetőségei módot adtak arra is, hogy széles körben szervezzenek a községekben irodalmat népszerűsítő rendezvényeket: könyvbarát-vasárnapokat, író-olvasó találkozókat, könyvankétokat. A mozgalom keretében sok olyan községben is rendeztek ilyen műsorokat, ahol addig soha sem tartottak irodalmi rendezvényeket.

Elősegítette a mozgalom a falusi könyvterjesztés és a népművelési munka kapcsolatait is. A szövetkezeti könyvterjesztési munkában egyre inkább érvényre jut az „*A könyvterjesztés nemesak kereskedelmi feladat, hanem a népművelési munka szervezése is*” elv. A könyvterjesztő szervek jelentős segítséget adtak a mozgalom rendezvényeinek szervezéséhez.

A mérlegnek azonban van passzív oldala is. A kétségtelen eredmények mellett a mozgalom munkájában még sok probléma, kihasználatlan lehetőség is van. A könyvtáros tájértekezletek felszólalói is megállapították, hogy a mozgalom *fejlődése egyenlőtlen*. Míg egyes községekben a könyvbarát-bizottság az olvasás népszerűsítésének hatékony tényezője lett, sok községben működése csak formális, illetve kampányszerű maradt. Így nem tudott megfelelő befolyást gyakorolni az olvasók nevelésére, az irodalmi közízlés fejlődésére, nem adott társadalmi munka-segítséget a könyvtáros olvasó-nevelési feladatainak eredményes elvégzéséhez.

Sok helyen a könyvbarát-mozgalom még nem vált kellően az egységes népművelési munka szerves részévé. Nem kapcsolódik azokhoz a más művelődési munkaterületekhez, amelyek munkájában pedig sok lehetőség kínálkozik a könyvek megszerettetésére, az olvasási igény növelésére.

A könyvállomány és az olvasók számának növelésénél gyakran csak a *számszerű célkitűzések kerültek előtérbe*. A könyvbarát-bizottságok sok helyen nem fordítottak elég figyelmet a könyvállomány összetételének, helyes belső arányainak kialakítására és a könyvtári tagok sorába beiratkozottak tényleges olvasóvá nevelésére. Az iro-

dalmi rendezvények szervezésében is gyakran mutatkoztak formális, öncélú vonások.

Nem tudott megfelelő befolyást gyakorolni a mozgalom a *könyvtárak elhelyezé- nek* megjavítására. Csak kevés helyen sikerült elérni, hogy a könyvtár új, megfelelőbb helyiségbe költözhessen. Egyes esetekben az új művelődési házakban sem biztosítottak megfelelő otthont a könyvtáraknak. Sok tennivaló van még a mozgalom propagandája, célkitűzéseinek tudatosítása terén is.

Mit kell tennünk annak érdekében, hogy a községi könyvbarát-bizottságok eredményesebben töltsék be hivatásukat a könyvtári munka segítésében, az olvasók taborának növelésében, az irodalmi közlés helyes irányú fejlesztésében? Ezt a feladatot kell most a könyvbarát-mozgalom munkájának középpontjába állítani! Sok tennivaló van ugyan az országos, megyei és a járási könyvbarát-bizottságok tevékenységének tervszerűbbé, folyamatosabbá tételében is, a fő kérdés azonban a *köz- ségi könyvtárakat* segítő könyvbarát-munka tényleges mozgalommá fejlesztése. Jelenleg még a jól működő könyvbarát-bizottságokat is az jellemzi, hogy lényegében nem egyebek, mint a könyvtárosból és a három tömegszervezet képviselőiből álló, időnként tanácskozó és egyes feladatokat közös erővel végrehajtó munkacsoportok. Ha most nagyobb követelményeket állítunk a könyvbarát-bizottságok elé, *növelnünk kell erőiket, társadalmi bázisukat.*

Ezért a könyvbarát-mozgalom országos szervező bizottsága arra hívta fel a könyvtárosokat és a három tömegszervezet aktivistáit, hogy 1964/65-ben helyezték szélesebb társadalmi alapokra a bizottságok tevékenységét. Vonják be a könyvbarát-mozgalmi munkába azokat a *könyvet szerető*, a mozgalom célkitűzéseinek megvalósításáért önzetlenül munkálkodni kívánó embereket, akik — beosztásuk, vagy munkakörüik, képességeik, vagy ismereteik révén — a könyvtár munkáját, az olvasók nevelését segíteni tudják.

Kiket kell tehát felkérni, hogy kapcsolódjanak be a bizottság munkájába? A könyvtár *leghűségesebb olvasóit, a törzsgárda* legaktívabb, legtekintélyesebb tagjait. A többi népművelési munkaterület kulturmunkásait: a művelődési házak és klubok vezetőit, az ismeretterjesztési előadókat, a művészeti egységek vezetőit és tagjait. A párt- és tanácsszervezetek kultúraktiváit, a mezőgazdasági és kisipari termelőszövetkezetek és a többi tömegszervezetek, különösen a KISZ és a helyi szakszervezeti szervek képviselőit. A könyvterjesztés dolgozóit: a helyi könyvbizomá- nyosokat.

A községi könyvbarát-bizottságok kiszélesítése természetesen nem mennyiségi feladat. Nem arról van itt szó, hogy többen üljenek az asztal körül. A bizottsági ülések számának növelése sem jelentene minőségi változást. A könyvbarát-bizott- ságok átszervezése csak akkor hozza meg a várt eredményt, ha olyan társadalmi tanácsadó és segítő szervezet alakul ki a könyvtár mellett, amelynek tevékenysége nem merül ki munkatervek készítésében és formális ülésezésekben, vagy egyes kampányfeladatok megoldásában, hanem *mindennapos, folyamatos munkával* segíti a könyvtáros feladatait eredményes elvégzésében.

A bizottság legyen a helyi könyvbarátok áldozatkész, lelkes közössége. Egye- sítse mindazoknak erejét és igyekezetét, akik felelősséget éreznek a könyvtárügy fejlődéséért, nem sajnálják az időt és a fáradságot annak érdekében, hogy egyre több embernek váljék mindennapos létszükségletévé a könyv, az olvasás.

A kibővített bizottságok megnövekedett társadalmi súlyukkal, széles aktíva- hálózatukkal eredményesebben tudnak majd dolgozni a könyvbarát-mozgalom cél- kitűzéseinek megvalósításán. Feladatban nincs hiány! Így például a soron következő évadban a könyvbarát-mozgalom munkájával fokozottan kell elősegíteni a könyvtári munka *tartalmi fejlődését.* Nemcsak arra van szükség, hogy további erőfeszítéseket tegyünk a mozgalom alapvető célkitűzéseinek megvalósítására: a könyvvállomány társadalmi erőforrásokból való gyarapítására, a könyvtár helyiségeinek és felszere- lésének korszerűsítésére, új olvasók toborzására, a kölcsönzési forgalom növelésére. A mozgalom eszközeivel ugyanakkor hatékonyabban kell hozzájárulni ahhoz, hogy a *korszerűbb, több könyvvel rendelkező, több olvasó által látogatott könyvtárban* a könyvtáros *eredményesebb olvasó-nevelő munkát* végezzen.

Ezért a könyvbarát-mozgalom fontos feladatának kell tekinteni, hogy a községek- ben olyan rátermett, a könyvtári munkához kedvet érző társadalmi munkásokat állít- sanak munkába, akik segítik a könyvtárost az olvasókkal való foglalkozásban, a könyvtári propagandamunka (pl. könyvkiállítás rendezése, könyvajánló faliújság, vagy röplap-bibliográfia készítése) és az irodalmi propaganda-rendezvények (irodalmi est, író-olvasó találkozó, szavalóverseny, szellemi vetélkedő) szervezésében, az olvasómozgalom társas formáinak (versbarátok köre, könyvbarátok klubja, olvasó- kör stb.) megvalósításában.

A kibővített könyvbarát-bizottságok aktivistái különös gonddal segítsék a könyv- tárost két fontos és időszerű feladat megvalósításában. Az egyik feladat az, hogy

a mozgalom eszközeivel is fokozottan kell népszerűsíteni a *felszabadulás 20. évfordulója* alkalmából szocialista irodalmunk alkotásait, a két évtized irodalmi termését. Másrészt pedig elő kell segíteni a szakirodalom propagandájának hatékonyságát, különösen a *mezőgazdasági szakkönyvek* olvasása terén.

A könyvbarát-bizottságok átszervezésétől előrehaladást várhatunk azzal kapcsolatban is, hogy szervezettebb, gyümölcsözőbb legyen a kapcsolat a könyvbarát-mozgalom és a többi népművelési munkaterület, különösen az ismeretterjesztés, a felnőttoktatás, a művészeti mozgalom, a klubélet között. A könyvbarát-mozgalom szervezettebben illeszkedjék be az egységes községi népművelési tervbe és az egyes szervezetek kulturális programjába is. A könyvbizományosok bevonása a könyvbarát-bizottságba pedig hasznosan segítheti elő a falusi könyvterjesztési munka további minőségi javulását.

Régi igazság, hogy *több szem többet lát — több fej több okos dolgot gondol ki — több kéz többet végez*. Ezért bízunk abban, hogy a könyvbarát-bizottságok kibővítése nemcsak formális szervezeti változás lesz, hanem ténylegesen elősegíti majd a mozgalom eredményességét. Olyan társadalmi bázist teremt majd a falusi könyvtárak munkájának támogatásához, amely nemcsak a mozgalom még hátralevő két évadjában, hanem az utána következő években is erőforrása lesz kulturális életünk további eredményeinek, közművelődési könyvtárügyünk nagyarányú fejlődésének.

Mészáros István

Komló könyvtárügye

Komló, a hajdani jelentéktelen falu, ahol a felszabadulás előtt a bányászat is igen kezdetleges állapotban volt, ma hazánk egyik fontos bányavárosa. A hosszú háziorú, teljesen falusias jellegű régi település a völgyben és a környező dombháton helyezkedett el. Ma a völgyben és dombháton modern városnegyedeket találunk. A szénélőkészítő mű, az áramfejlesztő központ, a pályaudvar, parkok, középületek, kórházak és szakiskolák a modern városkép hangsúlyos elemei.

A mai Komló közigazgatási területén 1949-ben 6955 lakos élt, a 10 éves városépítés alatt a település 25 000 lakosú új várossá fejlődött. (Ennél azonban lényegesen nagyobb — mintegy 30 ezer fő — a város nappali népessége.) A település jellegzetes tagoltságú. A lakosság zöme a két dombon felépült, többemeletes lakóházakkal beépített, önálló lakótelepen, az ún. Kőkőnyösben és Kenderföldön él. (Egyenként kb. 7—7000 lakos.) A dombok közötti völgyben húzódik a régi község. Ehhez 9 távolabbi lakótelep és a Komlóhoz csatolt peremközségek csatlakoznak.

Komló 1961 óta város. Fő természeti kincse a magas kalóriájú, kokszolható fekete szén. A széntermelés a Mecseki Szénbányászati Tröszt három nagy üzemében folyik. A könnyűipari üzem kevés, a mezőgazdaságnak nincs jelentős szerepe a város gazdasági életében.

A művelődési élet szempontjából figyelembe kell venni, hogy a város lakossága faluról települt be, és ezért életviszonyai gyorsan, alapjaiban változtak. A lakosság most formálódik közösséggé, és ezért a művelődési munkában elért szerényebb eredmények is nagy jelentőségűek.

A gyorsütemű fejlődés következtében a művelődési intézményhálózat nem felel meg a mai követelményeknek. A működő művelődési ágak két művelődési házban zsúfolódnak össze. Egyik a Május 1., másik a Zrínyi Művelődési Ház. (Az utóbbiban működik a könyvtár is.)

A bányászlakosság kedvező anyagi helyzete (Komlón minden második családban van televízió) jóval felülmúlja más városok átlagát, s az életszínvonal emelkedésével párhuzamosan nő a lakos-

A házi könyvtárral rendelkezők adatai reprezentatív felmérés alapján

	Könyvtára		Hány kötetes			
	nincs	van	20	21–50	51–100	101–felett
	%	%	%	%	%	%
A szénbánya dolgozóinak	60,8	39,2	19,7	47,2	20,2	12,9
Egyéb kiemelt vállalatok dolgozóinak	60,1	39,9	39,4	38,0	9,8	12,8
Összesen:	60,6	39,4	23,5	45,3	18,2	13,0

tételének (a fiókkönyvtárak helyiségei) hiánya akadályozza. A központi könyvtárban két főfoglalkozású és egy négyórás, a kökönyösi Ady Endre fiókkönyvtárban egy négyórás könyvtáros dolgozik. A 8 fiókkönyvtár közül egynek sincs önálló helyisége. Ezeknek a könyvtárral való ellátottsága is felemás. A bányához tartozó üzemeket letétekkel a városi könyvtár látja el. Ugyanakkor tisztázatlan a más szakmákhoz tartozó üzemi könyvtárak helyzete. Ezek egy részét a pécsi SZMT könyvtár létesítette, de vannak sehova nem tartozó önálló könyvtárak is. (Pl. a Csatornázási Műveké, a DEDÁSZ-é stb.)

A könyvtárak Komlón — mint már említettük — a művelődési házak igazgatóságához tartoznak. Ez jó alapot adna a könyvtár és a különböző népművelési területek szerves kapcsolatára, együttműködésére.

A könyvtárak működését most nem elemezzük, csupán azt említjük meg, hogy lényegében csak két könyvtár (Ady Endre, József Attila) folytat könyvtári tevékenységet, mert a többi letéti könyvtár, illetve kölcsönző működése csak formális. Ezt az állítást az olvasók adatai, a könyvtárak nagysága és elhelyezése is bizonyítja.

A könyvtárak nagyságrend szerinti megoszlása
(1963. XII. 31-i állapot)

Nagyságrend:	Típus			Az olvasók száma	Iskolai		Az olvasók száma
	tanácsai	szakszervezeti	egyéb		tanári	júsági	
0— 600 kötetes	—	8	—	377	5	8	30 0
600— 1000	—	1	—	70	3	2	207
1000— 3000	—	—	—	—	3	1	108
3000— 5000	—	—	—	—	—	—	—
5000—10000	—	1	—	705	—	—	—
10000—feletti	—	1	—	1278	—	—	—
Összesen:	—	11	—	2430	11	11	61 5

A fenti táblázatot azzal az adattal egészítjük ki, hogy a 2430 olvasóból 950 fő 14 év alatti, és az általános iskolai tanulók száma az 1962/63-as tanév eleji adatok alapján 4532 fő.

A könyvellátottság tekintetében sem kielégítő a helyzet. Az említett könyvtárakban található 33 465 könyv sem mennyiségileg, sem minőségileg nem felel meg az átlagos követelményeknek. 1953 óta alig töröltek könyveket, így hozzávetőlegesen számítás szerint az anyagnak 30—35%-a elavult, illetve használhatatlan.

Jelenleg 1 lakosra 1,3 kötet könyv jut. Ha az állományhoz hozzászámítjuk az iskolai ifjúsági könyvtárakban található 2700, a nevelői könyvtárakban levő 2800 kötet könyvet, a mutató alig változik lényegesen.

Ha a használhatatlan anyag nélkül vesszük ugyanezt az állományt, 1 lakosra 0,87 könyv jut. Ha figyelembe vesszük továbbá, hogy a városban egyéb könyvtár nincs, különösen nagy az aránytalanság. Az ötéves terv előírja, hogy a tervidőszak végére 1 lakosra 1,2 könyv jus-

son. Ez a mutatószám Komló város vonatkozásában túl alacsony. Ha azt vesszük ugyanis, hogy más városokban az állami közművelődési hálózat könyvtárai és egyéb könyvtárak is vannak (pl. Pécsen csak a megyei könyvtárat véve figyelembe, 1 lakosra 0,75 könyv jut, de ugyanakkor a városi könyvtár, az SZMT központi könyvtár stb. együtt többszörösre emeli az ellátottsági mutatót), Komló lakosságának könyvvel való ellátottságát egyáltalán nem mondhatjuk kielégítőnek.

Komló domborzati adottságai, települési viszonyai, a sajátosan tagolt település nagymértékben befolyásolja a könyvtár hatósugarát. Lényegében a két könyvtár hatósugara csak a kenderföldi, illetve a kökönyösi körzetre terjed ki. A domborzati adottságok miatt még arra sem számíthatunk, hogy a modern és jól felszerelt könyvtárat is felkeresik a távolabb lakók. Ezért a távlati könyvtártelepítési tervek csak akkor lesznek helyesek, ha ezeket a sajátos viszonyokat figyelembe vesszük, és minden önálló lakótelepen 5—6000 kötetes fiókkönyvtá-

rat alakítanak ki a központi könyvtárhoz hasonló berendezéssel (különösen Gesztenyésben, Dávidföldön, Szilvásfőn). Ezt a célt azonban a művelődési házak igazgatósága egyedül a legjobb szándék mellett sem tudja megvalósítani.

A komlói könyvtár szakszervezeti kezelésben van, de területi tevékenységet is végez, ezért a városi tanácsnak hozzá kellene járulnia a fejlesztéséhez.

Összefoglalva: Komlón a kulturális munka színvonala — különösen az utóbbi években — sokat javult. De a kulturális létesítmények az igényeket ma nem elégítik ki, amit a működő művelődési ágak és intézmények zsúfoltsága is bizonyít. Könyvtári vonatkozásban a rossz személyi ellátottságot kell elsősorban megszüntetni és megfelelő fiókhálózatot kiépíteni, amihez várjuk a

városok könyvtári ellátottságát segítő intézkedéseket. Ez azért is fontos, mert a „... 25 000 lakosú város fejlődése az elkövetkezendő évek során még tovább folytatódik. Ahol ma fűrotornyok kutatják a föld méhét, ott holnap már széntermelő akknak tucatjai ontják Komló fekete kincsét, a várost körülélő hegyoldalakon pedig modern házsorok emelkednek a magasba, hogy helyet adjanak Komló újabb 20 000 lakosának” — amint a Komlóról és környékéről írt útikalauz előszava megjegyzi.

Ha a gazdasági fejlődésnek ezt az ütemét nem követi a kulturális fejlődés, akkor Komló e téren még jobban lemarad. Mivel a lemaradás nem kívánatos, már 1964-ben le kell rakni a könyvtárak távlati fejlesztésének alapjait.

Dr. Takács József

Mit olvasnak Gyöngyössolymoson?

Gyöngyössolymos 3091 lakosú Mátra vidéki falu. A lakói a Mátra Tsz-ben, az erdőgazdaságban, meg a Mátra vidéki bányá- és ipari üzemekben dolgoznak. A családok évi jövedelme átlagban 30 ezer forintra, a falu évi bevételé pedig 25 millió forintra rúg. Ez úgy adódik, hogy az iskolát járt lánygyermek az erdőgazdaságban, a feleség a tsz-ben, a férfi meg az iparban dolgozik s kap bért, pénzbeli meg természetbeni juttatást.

A minap, az egyik tudományos intézet megbízásából 23 solymosi család anyagi és művelődési helyzetét vizsgálgattam. Nézzük a 20—30 éveseket: a négytagú család 26 éves családfője kocsis, a felesége mezei munkás a tsz-ben. A keresetük 38 000 forint. Könyvet nem, csupán hetilapot olvasnak. A kéttagú család 28 éves családfője ipari munkás, ketten 24 000 forintot keresnek. Könyvre, színházra áldoznak, pedig van televíziójuk is. A háromtagú család 25 éves családfője ácsmunkás, felesége a tsz-ben dolgozik. 30 000 forintot keresnek. Figyelmüket a TV köti le. Újságot nem olvasnak, könyvre nem áldoznak, de a feleségnek 14 öltözet ruhája és teddy-bundája van. A négytagú család 29 éves családfője géplakatos, a felesége a tsz-ben dolgozik. Napilapot, könyvet olvasnak, könyvtári tagok. Az elmúlt éven 15—20 könyvet olvastak fejenként. Különösen Gárdonyit szeretik. Az évi bevételük 38 000 forint. A TV nem hátráltatja őket a művelődésben. A gyermekek a nagyok példáját követik, olvasnak. A gyermekek hozzák a könyvet a könyvtárból. A háromtagú család családfője építőipari technikus, 22 000 forintot keres. Van TV-jük, könyvet is vásárolnak. Amit olvasnak (Jókai, Gárdonyi, Mikszáth), évente fejenként 20—30 kötetet, rendszeresen megbeszélik egymással. A feleség mesét is olvas fel iskolás gyermekének. A kéttagú család 26 éves családfője erdőgazdasági munkás, 24 000 forint jövedelemmel. Házát, TV-t, bútort, motorkerékpárt, tangóharmonikát vettek, könyvet nem olvasnak.

A 30—40 évesek házatáján a következőket tapasztaltam: A háromtagú család 34 éves családfője erdőmunkás, a feleség tsz-tag. 42 000 forintot keresnek. A télen tíz-tíz könyvet olvastak a könyvtárból. Jókai, Mikszáth a kedvelt írójuk. Ha a szülők fáradtak, akkor az iskolásgyermek szokott felolvasni nekik, mert a helybeli könyvtáros erre tanítja a könyvtár ifjú látogatóit. A négytagú család 33 éves családfője mozdonyvezető, 24 000 forintot keres. A szülők az elmúlt télen 15—15 könyvet: Jókai, Móricz Zsigmond, József Attila könyveit olvasták. Van TV-jük, de a könyv számukra más: bizalmas és együttes művelést jelent. Amit olvasnak, elmondják egymásnak. A gyermekek a kölcsönvett ifjúsági könyveket rendszeresen hangosan olvassák fel az otthon szorgoskodó édesanyjának.

A megvizsgált 40—50 évesek közül inkább a férfiak olvasnak. A négytagú család családfője esztergályos, a felesége tsz-tag. A férfi a télen 20, a kamaszfiú 30 könyvet olvasott. A könyv, amely számukra szórakozást jelent, a feleség számára a dologtalanság jelképe: házat építettek, amíg azt ki nem fizetik, a feleség még rádiót sem enged a házba. A férfiak a szomszédba járnak TV-t nézni, rádiót hallgatni. A

nattagú család családfője kőbányász, az asszony tsz-tag. Három osztályt jártak, mégis analfabéták. A férfi alkoholista. A gyermekeket veri, ha azok könyvet olvasnak, pedig az erdőgazdaságban dolgozó nagyobbik lány szeretne olvasni. Az évi bevételük 38 000 forint. A háromtagú család 44 éves családfője erdőmunkás, a feleség tsz-tag, évi keresetük 32 000 forint. A férfi borpárti. A feleség a télen tizenöt mesés-könyvet lopva olvasott (amit az iskolás gyermek hozott a könyvtárból), ő magának eddig nem is mert könyvet kérni, mert a férfi dologtalannak nevezi az olvasókat. A kéttagú, 41 éves család családfője erdész, 24 000 forint keresettel. A két hold illetményföldjéből, hasznából 600 könyvet vásárolt. Ebből 120 szépirodalmi. A könyvek nagyobb része szakmai és tudományos művekből áll. A fővárosi könyvkereskedők könyvjegyzéke szerint szokta a könyveket válogatni, vásárolni. A férfi 50, a feleség 30 könyvet olvasott az elmúlt esztendőben. A feleség Jókait, a férfi Mikszáthot s a csillagászati könyveket kedveli. Az erdész maga köti be a könyveit. A háromtagú család 41 éves családfője könyvelő, a feleség községi tisztviselő, 54 000 forint együttes keresettel. Az Új Írás és Kortárs is jár a házukba. Petőfi, Jókai, József Attila és Ady könyveket találtam a könyvtárunkban. Iskolás gyermekük természetesen veli, hogy mindennap könyvet is olvas.

Az 50—60 évesek könyvet alig, inkább újságot olvasnak.

A 23 család vizsgálata néhány hasznos tanulsággal is szolgált:

1. A mezei és az erdei munkából élő családok, családtagok alig forgatják a könyvet. A 23 család 40 falusi tagjából 19 mezőgazdasági foglalkozású, könyvet nem szokott olvasni.

2. A könyvet nem olvasók serege inkább az alacsony iskolai végzettségűek és az öregek sorából kerül ki. A könyvet nem olvasók között 14 idősebb embert találtam.

3. A könyvet nem olvasó fiatalok a TV, motorkerékpár, családi ház, bútor, teddy bunda vásárlás, tehát a szerzés lázában égnek. A szerzés új szenvedélye zavarja őket az igazi művelődés felismerésében.

4. Az élő magyar irodalmat csak kevés ember ismeri falun. A Jókai, Mikszáth, Gárdonyi háromszög és néhol Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Móricz Zsigmond, József Attila szellemi ötszöge határolja a solymosi családok könyvszeretetét, és olvasó készségét.

5. Nem ártana könyvvel telt könyvszekerénnyel is kiegészíteni a szobabútorokat a bútorüzletekben, mert a jól kereső, de tapasztalatlan fiatalok nem nagyon tudják, hogy mire költsék el a pénzüket. Ezért vásárolnak hatméteres Mária giccsképeket, ezért töltik meg a lakásaikat mindenféle bútorral, alakítják azt át bútorraktárrá. Talán a bútorkereskedők is segíthetnek a könyv terjesztésében (a KISZ is) a művelődés, az ízlés jobbításában a fiatalokat.

*

Ezek után előbbre is léphetünk. Ne elégedjünk meg a 23 család olvasókésztségével, hanem vizsgáljuk meg a falu 3091 lakosának könyvtári lehetőségét és könyvvásárlási helyzetét. A solymosi köz- és magánkönyvtárak bővítésére mutatnak a nyilvántartott évközi könyvvásárlások.

A földművesszövetkezeti boltokban, iskolákban, 1963-ban 24 500 forint értékű könyvet vásároltak a falusiak. Ezenkívül a termelőszövetkezet 8000 forint értékű könyvet vett a helybeli községi, 2500 forint értékű könyvet pedig a szövetkezeti könyvtár számára. Ez azt jelenti, hogy a földművesszövetkezeti forgalomból kereken 11 forint értékű könyvvásárlás esik minden egyes solymosi lakosra. Nem nagy összeg, mert a község minden lakója évente 8000 forint bevételt mondhat magáénak. Az évente 11 forint értékű földművesszövetkezeti vásárlás tehát még akkor is alacsony, ha a tanács könyvvásárlásait külön számítjuk. Másképpen is hasonlíthatjuk a solymosi könyvvásárlást: A falubeliek 1963-ban helyben 35 000 forintért vásároltak könyvet, élelmet, iparcikket pedig kereken hétmillió forintért. Vagy a járásban az egy főre eső könyvvásárlás értéke 14,45 forintra rúg. De úgys számíthatnók, hogy 1600 hektoliter bort adtak el a solymosiak télen, ha tehát egy liter borért 11 forintot számítunk, akkor a solymosiak könyvre csak 3,1 hektoliter bor árát szánták. Nem erőltették meg magukat. Csakhogy az utóbbi időkhöz nem is divatoztak a könyvvel a Mátra-vidéken. A húszas években ugyan egy-két pedagógus könyvre szánta az iskolai beiratkozási díjat, vagy legalábbis a kisebbik részét, csakhogy a mezítelások sirtak-rittak a kemény téli hidegben. Az egri püspök tehát úgy rendelkezett, hogy a beiratkozási díj kisebbik felét a szegénygyermek gyámoltására, lábbelik vásárlására fordítsák. A pedagógusok szót fogadtak. A meséskönyveket visszaküldték Budapestre. A kőházba szorított szegényember fia pedig kaparta volna a betűt, olvasott volna, de hát jött Sándor, József, Benedek és számukra uzsonnát hozott, vagyis hátukra nőtt a tavaszi fényesség, a jóidő, s ettől kezdve az iskolából, a betűországból kiszakított gyerek is virradattól a szürkületig immár bővebb koszon robothatott a határban. Ez a nép, ez a nemzedék még itt él a faluban, és legfeljebb kalendáriumot olvas! Aztán 40—50 éve milyen könyvtárt is látogathattak volna a solymosiak? A 48-as körbe pipázni jártak a gazdák, a levante egyesület a fapuskákon kívül kínált ugyan 120 könyvet a fiataloknak, de Somogyvári Gyula, Pekár Gyula, Herczeg Ferenc írásai nem nagyon kellettek a falunak. A levantekönyvtár zátonyra futott. A Faluszövetség is próbálkozott, küldött vagy 120 könyvet Solymosra. Amolyan mezei tudománnyal bélelt gazdakönyvtárt. A vagyonosabb gazdák legyintettek rá. Bolondság, vélték, könyvből gazdálkodni. A kétkézi mezei munkás meg elégedett volt a napszámmal, ha egy-két liter bort kapott ráadásul. Adtak is neki. Így sorvadt el a könyvtár, a könyv, a betű Solymoson. De hát nem a 40—50 év előtti élmény után kutatók. Nem az bánt, hogy volt, — az érdekel, hogy lesz ezután. Nem azt kutatom, hogy az öreg emberek és anyóák emlékeznek-e a Fülemlüle versre vagy a Jancsi és Juliska meséjére. S ha emlékeznek, mit éreznek a fakult, olvasott világból. Nem a leltár kedvéért kerülgetem a múlt emberek dolgát, de a jövőendő szolgálatáért summázom a betű, a könyv útját.

Nézzük hát a könyvtárat.

Hatalmas épület tapad a dombra. Gárdonyi Géza Művelődési Otthon — hirdeti a felirat, s rajta a szerény tábla: — Könyvtár. Az épületben teremről teremre vándorlunk, végül is a TV szobába nyílik a szárnyasajtó, ez a községi könyvtár. A házat másképp is építhették volna. A könyvek birodalmában asztalok, székek, folyóiratok, sakkasztalok és a kedves derűs, egy kissé hajlott hátú könyvtáros fogadja az embereket.

Tizenötéves barna lány matat a mennyezetig rakott könyvszekrényben. Nyitogatja a könyveket. Leselkedik a betűk tengerében. Egyet kiválaszt, és odaviszi a könyvtárhoz.

— Ezt akarod? — hunyorít Tihanyi mester.

— Ezt.

— Házasságból elégséges. Talán férjhez akarsz menni?

— Még nem.

A lány irul-pirul, a könyvtáros meg más könyvvel kínálja. (Bizony, rosszul cselekedett, mert az említett könyv éppen 15 éves lányoknak való.)

Kislegény kerül a könyvszekrényhez.

— Mit keresel?

— Verses könyvet, élő magyar költőktől.

Keressük a költőket. Petőfi, Arany, Ady, Juhász Gyula, József Attila üli is a polcokat, hívogatják is az olvasásra jelentkező kislegényt, a kerekfejű Molnár Lászlót. Csakhát a kis gimnazista kortársakat keresne. Váci Mihályt, Sipos Gyulát,

Illyés Gyulát... Itt lapulnak ők is, de nem vessel, hanem rímtelen prózai könyvekkel. Keressük hát a mai költőket. Tíz, száz, ezer könyvet bolygatunk — hiába.

— Kassák, kiáltom.

— Kassák, csudálkozik a kislegény, merthogy nem hallott Kassákról. Forgatja, belenéz a könyvbe, vers, motyogja, s zavartan odaáll véle a könyvtáros elébe.

Változik a kép.

Virgonc lányok kotorásznak az új könyvek között.

— Hányas a bizonyítványod? — kérdezi a szöszkét a könyvtáros.

— Négy egész hat tized, veti fel a fejét a lányka, Karsai Mária.

— Akkor viheted az új könyvet.

— Nekem meg négy egész hét tized — könyököl a lányok seregébe Babiczki Tibor.

— Te is viheted!

Változik a kép. Hórihorgas, kucsmás paraszt bújik a terembe. A kucsmáját a hóna alá kapja, nevet. Tersánszky J. Jenő hasonmása.

— Szerelmes könyvet kérek.

— Móricz Zsigmondtól?

— Jó lesz. Hadd olvassom megint. Mig új a szerelem...

— Hány éves házasság? — kérdelem.

— Nem sok, tíz!

— A tsz-ben dolgozik?

— Ott, kocsis vagyok.

— Akkor?

— Nem is a kocsin, hanem az ágyban, otthon olvasok este 10-ig, 11-ig.

— Hogy szokott rá?

— Mióta megvagyok, mindig olvasok.

A koma a kucsmát a könyvvel párosítja, nevet. A fejével biccent is. Megyen hazafelé. De azt is mondhatnók — könyvtárba is megyen a paraszt, s könyveket olvas már a parasztember. Ez nagy dolog. Csakhát kétség kínoz, hogy a tanyai mezitlábások ivadéka is ide járnak-e verset keresni, könyvet cserélni?

Ez a könyvtár nagy és gazdag, 1962-ben 1765, 1963-ban 3353 könyvvel szolgálta a falu népét. Ez igen. Egy esztendőben 1590 könyvvel gyarapították a könyvtár állományát. Ez a szembeötlő fejlődést mutatja. Meg azt is, hogy jó és helyes volt a községi tanácsok hatáskörébe adni a falusi könyvtárakat.

Másodszor azt vizsgáltam, hogy a könyvtárban milyen könyveket is olvasnak a solymosiak. A solymosi könyvtárban a könyvvállomány 48 százaléka szépirodalmi. Nézzük az olvasókat. 1963-ban 3123 solymosi lakosból 649, vagyis 21 százaléka tagja volt a könyvtárnak. 1964-ben a lakosság 3091 főre csökkent, a könyvolvasók száma meg 25 százalékkal növekedett.

Aztán az olvasók korszerinti megoszlása: 14 éves korig 41 százalék, 14—18 éves korig 9 százalék, 18 éven felüli 50 százalék. Nézzük a felnőtt olvasók foglalkozását is: munkás 33 százalék, dolgozó paraszt 36 százalék, értelmiségi 16 százalék, tanuló 10 százalék, nyugdíjas 5 százalék. Ami pedig a forgalmat illeti, egy olvasóra átlagosan évente 12 könyv jut. Ezek az adatok még jobban meggyőznek abban a hitemben, hogy (ismerve a 23 család anyagi és művelődési adatait is) a jövőben a könyvtárak, az olvasómozgalom értékelésénél figyelembe vegyem a családok adatait is.

*

A toronyból a falut néztük, fényképeztük. Aztán Babiczki József, a falu nyugdíjas harangozója a házába hívott. A búcsúzásakor így szólt: a könyveimet is nézzék meg. Mentünk hát a belső szobába.

— Nem oda Buda — mondta.

Mentünk tehát utána az istállóba (az istállót újabban bútor és másfajta rakárnak alakították át a falvakban.) Uram Isten! Kolbász, szalonna, sonka lógott mindenfelé. Az öreg meg két régifajta „sifont” nyitogatott. Mind a kettő teles-tele Victor Hugo, Dumas, Gorkij, Petőfi, Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Móricz Zsigmond, Illyés Gyula, Szabó Pál, Veres Péter könyveivel.

— Hogy csinálta?

— Mások vagyont, vagy bélyeget gyűjtöttek, én könyveket.

— Nem értem.

— Másoknál az asszony lopta az embert, minálunk én loptam az asszonyt...

Kedves, kerekfejű asszonyka zavarta meg a vallomást:

— Csakhát tudtam, hogy fogy a húsvéti sonka, meg azt is, hogy a könyvcsomagot kend olykor a kertbe rejtette és csak éjfélkor lopta be a házába.

Balázs Árpád

Hazatért Corvina

Ilku Pál művelődésügyi miniszter átnyújtja dr. Jóbóru Magdának, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójának a hazatért Corvinát (MTI Foto — Molnár Edit felv.)

A lapokból már értesült a közvélemény arról, hogy az Országos Széchényi Könyvtár újabb, visszaszerzett Corvinával gazdagodott. A

hosszú vándorutat megtett a magyar kormány a londoni Sotheby cég árverésén vásárolta meg. A kódex a harmadik században Caecilius Cypria-

nus karthágói püspöknek (— ki a latin egyházi nyelv egyik megalapozója, jeles szónok és vitatkozó volt—) 14 értekezését tartalmazza. 1460—1470 körül készülhetett, végig egyetlen kéz írása olasz humanista antiqua betűkkel. Az egyszerűbb kiállítású ún. firenzei indafonatos diszítésű kódexek közé tartozik. Legdíszesebb a címlapja, melynek alsó lapszéldíszében Mátyás király babérkoszorúba foglalt címere látható az MA (Mathias Augustus) sziglálkkal. A címlap nagyméretű D iniciáléjában a szerző — elképzelés utáni — félalakja kapott helyet. Kötése XVIII. századi francia bőrkötés, de a pergamenlapok élére festett színes, virágmintás arany-metszés azt bizonyítja, hogy eredetileg Budán kötötték selyembe, vagy bársonyba, ami később elronyolódott.

A kódex sorsát nem ismerjük, nem tudni mi módon, s hányadik kézből került az 1794-ben kivégzett francia főúr Chrétien-Guillaume de Lamoignon de Malesherbes birtokába, majd onnan az angol Sir Thomas Philips gyűjteményébe, kinek örökösei most áruba bocsátották. De a hosszú út hazavezetett: a magyar művelődéstörténet e becses emléke — a harmmincharmadik a Széchényi Könyvtár Corvináinak sorában — hamarosan visszatér majd a könyviárral együtt eredeti helyére, a budai várba. (Cs.)

MEGHÍVÓ

A Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Köre a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár alapításának 60. évfordulója alkalmából október 17-én neves művészek közreműködésével

ÜNNEPI BÁLT RENDEZ

a Hungária Étterem (VII. Lenin krt. 9—11.) összes helyiségében.

Meghívók (15 Ft) igényelhetők Szász Károly választmányi tagnál (Főv. Szabó Ervin Könyvtár, tel.: 330-580).

Mindenkit szeretettel vár a Rendezőség

A Corvinák ügye az 1843—44. évi országgyűlés előtt

Mátyás híres könyvgyűjteményét, mint ismeretes, Buda elfoglalása után zsákmányként Konstantinápolyba szállították, egyes darabjai pedig különböző fejedelmi, pápai stb. könyvtárakba kerültek. A nemzeti újjászületés kora nem akart belenyugodni abba, hogy e becses történelmi emlékek, a magyarországi műveltség hajdani magas fokának bizonyítékai külföldön kallódjanak, és a múlt század negyvenes éveiben kísérlet történt a Corvinák föl kutatására és visszaszerzésére. Az 1843—44. évi országgyűlés jegyzőkönyve a következőképpen tudósít erről a tervről:

Borsod vármegye emlékezetbe hozza, hogy ... amennyiben dicső emlékezetű I. Mátyás királyunk fényes könyvtárának némely maradványai a bécsi császári könyvtárban találhatóak fel, efelett elég nyom van arra, hogy oly maradványok Konstantinápolyban is találkoznak, mindezeknek a nemzeti múzeum részére leendő kiadása és illetőleg visszaszerzése iránt Ofelsége oly hozzáátétellel kéressék meg, hogy egyszerűs mind a vaticanumi, velencei, flórenci könyv- és levéltárakban levő s Magyarország dolgait és történetét érdeklő okiratoknak és leveleknek is eredetökben vagy legalább hiteles átiratban leendő kiadásukat kegyelmesen kieszközölni méltóztassék. (1844. jún. 1-i kerületi ülés)

A tekintetes Karok és Rendek Borsod megye követeinek (Palóczy László és Szemere Bertalan) javaslatát, „mint az egész nemzetre nézve különös figyelmet érdemlő tárgy”-at, pártolták, és felirat útján terjesztették az uralkodó elé. Íme a felirat szövege:

Felséges császári és apostoli király, legkegyelmesebb Urunk!

Azon fénykört, mely I. Mátyás királyunk országglása éveit Magyarország határain kívül is, had és béke idején egyiránt tündöklökké tette, különösen nevelvén ama könyvtárak is, melyek ő alatta és általa a magyar királyi lakokban alakultak, s másukat azon időben Európában nem találták, azon csapások és vesztegetések között, melyekkel a századok hosszú során keresztül ottan-ottan sújtotta hazánkat, egyik legfájdalmasabb az, hogy a tisztos régiség említett könyvkincstárából, részint a nagy emlékezetű király elhúnyta utáni gondatlanság és pazarlás, nagy részint pedig a kezeire került nagy kincs becsét nem érzett pusztító ellenség vad dühe miatt, ha csak reá maradt polgári ereklje gyanánt is egy darabot sem bír a nemzet.

E keserű fájdalom mértékét öregbíti az is, hogy hazánk évkönyveiből sok oly fontos dolgok kellő ismerete hiányzik, melyek még vagy éppen nem tudatnak, vagy kétes homállyal takarva levő körülményeik és kivált okaik nyomos felvilágosítást várnak és kívánnak; mindezek pedig aképp azért állanak, mert azon levél- és könyvtárak, melyek a mondott végre szükséges kútfőket és okiratokat nyújthatnának a szaktudósoknak, azok előtt mindeddig fel nem nyíltanak.

Hogy tehát a nemzet e lényeges fogyatkozásain a lehetőségig segíteni lehessen, Felségedet utódaink nevökben is alattvalói bizalommal s fiúi buzgó tisztelettel arra kérjük, hogy amennyiben tudatik, hogy I. Mátyás királyunk hajdani fényes könyvtárának némely maradványai különféle helyekről s utakon és időkben a császári bécsi könyvtárba kerülvén, annak belsejében tartatnak, efölött igen valószínű, hogy hason maradványok a bolognai könyvtárban találkoznak, Felséged mindazoknak a nemzeti múzeum részére leendő kiadását részint kegyelmesen elrendelni, részint pedig visszaszerzésüket a római vaticanumi, berlini, velencei és flórenciai könyv- és levéltárakban századok óta elzárva levő s Magyarország dolgait és történeteit mind érdeklő, mind pedig sok részben felvilágosítható okiratoknak és leveleknek ezen ott kevésbé érdekes, de hazánkra nézve megbecsülhetlen diplomatikai kincseknek is eredetökben vagy legalább hiteles átiratban kiadásukkal együtt hathatós közbevetésével, a nemzet örök hálájára, eszközölni méltóztassék.

Az országgyűlés dicséretes fellépése a Corvinák hazánkba való visszajuttatása érdekében, sajnos, eredménytelen maradt. Az uralkodó nem hajolt a nemzet kérésére, nem adta vissza a „császári bécsi könyvtár belsejében” rejtőző könyvkincseket. —y

A Televízió irodalmi és képzőművészeti műsorai

Lapunk igyekszik előmozdítani a könyvtárak és a Televízió kapcsolatának kifejlesztését. Ezért kerestük fel a TV szerkesztőségét, ahol *Litványi Károly*, a TV irodalmi és képzőművészeti rovatának vezetője válaszolt a könyvtárosokat érdeklő kérdéseinkre.

— *Hány irodalmi és képzőművészeti adást terveznek a következő időnyben?*

— Elég sokat, bár természetesen sokkal kevesebbet, mint amennyit szeretnénk. A Televízió, melynek nálunk mindössze néhány éves múltja van, épp csak kinyitotta még az irodalom kincseskamrájának ajtaját. A mérhetetlen sok „kincset” persze csak abban az ütemben vihetjük a képernyőre, ahogyan technikai-gazdasági lehetőségeink megengedik. Ennek ellenére máris büszkék lehetünk arra, hogy lényegesen több irodalom kap helyet műsorainkban, mint a világ legtöbb televíziójában. A képzőművészeti adások vonatkozásában már nem ilyen jó a helyzet. A közönségigényekben egyelőre tükröződik az a régi, úgyszólván nemzeti hagyomány, hogy nálunk a nagyközönség érdeklődése és műveltsége a verbális művészetek területén magasszínvonalú, vizuális kultúrája azonban elég alacsony. Úgy gondoljuk, hogy éppen a Televízió feladata ezen változtatni, ezért a következő évtől kezdve lényegesen több és tervszerűbb képzőművészeti műsort szeretnénk sugározni.

— *Milyen szempontok alapján válogatják a színrekerülő műveket?*

— A természetesen alapul szolgáló eszmei és művészi értékek mellett az is szempont, hogy melyek azok az irodalmi művek, amelyek külföldi vagy magyar játékfilm, színpadi feldolgozás, vagy önálló TV-dráma formájában nem kerültek, illetve nem fognak kerülni bemutatásra a TV-nézők elé. „Irodalmi képeskönyv” című, augusztusban indult sorozatunkban éppen azokat a terjedelemre kisebb műveket kutatjuk fel, melyek tulajdonképpen TV-drámává, vagy filmmé nem vonhatók ki, de megfelelő keretben még megjeleníthetők a képernyőn. A következő szezonban Jókai Mór, Karel Čapek, Móra Ferenc, A. P. Csehov, K. Mansfield, Dickens, Ambrus Zoltán, Nagy Lajos, Babel, Vercors, Gelléri Andor Endre, Szergejev-Censzkij és mások írásaiból készítünk ilyen „képeskönyvet”, mely egy vagy több művük televíziós feldolgozását és az író életéről-koráról a mű megértéséhez szükséges ismereteket is tartalmazó kis képes bevezetőt ugyancsak magába foglal.

— *Nem terveznek olyan nagyobb terjedelmű szórakoztató irodalmi esteket, mint a „Töltsön egy estét Mark Twainnel”?*

— De igen. Folytatni szeretnénk azt a sorozatot, melyet a Hašek, Čapek, Leacock, Ilf-Petrov, Nagy Lajos, Mark Twain műveiből készült nagyterjedelmű irodalmi estek jelentenek, hiszen nagy öröm számunkra, hogy a magyar közönség ezt éppúgy elfogadja még szombatesti szórakozásnak is, mint egy jó kabaréműsort. Ilyen terjedelmű és funkciójú estet azonban nem könnyű összeállítani. Itt ugyanis általában azok az írók és művek jöhetnek számításba, ahol a szatirikus-humoros vagy az izgalmas elem párosul irodalmi értékkel, továbbá, mert az ilyen nagy műsor igen sok munkába és költségbe kerül. 1965-ben mindössze egy ilyent tervezünk, a talán legnépszerűbb „örök kortárs”, Mikszáth Kálmán műveiből. Ez a műsor, melyet valószínű több estén keresztül fogunk bemutatni, két főrészből áll. Az első „Az én kortársaim” címmel Mikszáth rövidebb szatirikus-humoros írásaiból készült, a másik: „A fekete város”, első kísérlet Mikszáth irodalmilag talán legérettebb regényének inszcenálására.

A következő években előreláthatólag Anatole France, Boccaccio, Dosztojevszkij és Eric Knight kerül sorra.

— *És a költészet?*

— Azt hiszem, azt kell folytatnunk, amit az elmúlt évben sikeresen kikísérleteztünk: a költészetet olyan sajátos, televíziószerű kisműsorokban kell sugározni, melyekben a költői mű, az előadóművészeti interpretáció és a képi kifejezés három összetevője egymással egységben hat. Ilyen műsorokat a következő évben is körülbelül kéthetenként viszünk a képernyőre. Sok-sok egyéb között Burns: A vidám koldusok c. művét, Radnóti: Eclogáit, ismét József Attilát, egy kis hangulatos össze-

állítás téli versekből, egy szegedi antológiát mutatunk be, és folytatva a megkezdett sort, néhány élő költőnk profilját akarjuk megrajzolni, Váci Mihályét, Simon Istvánét, és „egy költő házaspárát”: Nagy Lászlóét és Szécsi Margitét.

— *Mik a terveik az élő irodalom bemutatására?*

— Ennek — a már említett „Költészetben” kívül — még három formája lesz. 1965-től megkezdjük legismertebb, már kialakult életművel rendelkező élő íróink műveiből a nagybterjedelmű „szerzői estek” sugárzását. Illés Béla, Tersánszky Józsi Jenő, Goda Gábor, Rideg Sándor szerzői estjének készül a forgatókönyve. Hamarosan megkezdődnek a felvételek, az első egy-két bemutatóra a következő évben kerül sor. A második ilyen sorozat a „Mai történetek”, ebben elsősorban a náluk fiatalabb, mai ihletésű íróknak kívánunk fórumot biztosítani. Azt szeretnénk, ha ezekben a műsorokban maguk az írók is szerepelnének és személyesen kommentálnák az időszerű kérdésekre frissen reagáló kisebb terjedelmű műveiket. Havonta egy ilyen műsort tervezünk, Dobozy Imre, Szakonyi Károly, Urbán Ernő, Sántha Ferenc, Moldova György és sokan mások készülnek rá.

Végül folytatni szeretnénk a Dedikáció című, bevált sorozatot, melynek keretében olyan írók, kritikusok állnak továbbra is a kamera elé, akiknek újonnan megjelenő könyvük, közéleti szereplésük, vagy aktuális mondanivalójuk teszi indokoltá a televíziós szereplést.

— *Lesz-e irodalmi társasjáték?*

— Természetesen lesz, hiszen eziránt óriási az igény. A formája azonban megváltozik. A műsorsorozatok is megöregszenek, elavulnak. Így történt ez az „Irodalmi klubbal”, majd „A TV olvasótermével”. Ezért 1965 januárjától új sorozatot indítunk „Földönjáró csillagok” címmel, mely 12 adásban, egy esztendőn keresztül az athéni fénykortól századunk hajnaláig a világirodalom legnagyobb korszakain tekint végig, Euripidésztől Gorkijig vonultatva fel a legendás nagyokat: mint „földönjáró csillagokat”. Célja kettős. Egyrészt a műsor témájával kapcsolatos ismeretekkel nem rendelkező közönség érdeklődését felkelteni, másrészt a témában jártas irodalombarátoknak magasszínű társasjátékokat biztosítani. Ezért egy-egy műsor két, egymást követő részben kerül képernyőre. Az első rész rövid, 5—10 perces előadásból és 40—45 perces életrajzi játékból, a második rész pedig 40—60 perces kvíz-játékból áll, amely az életrajzi-játék tárgyánál tágabb témakörben mozog. A fejtörő formája a „Ki miben tudós” versenyformájához hasonló. A sorozat műsortervét, a kérdéseket és a bibliográfiát a könnyebb felkészülés érdekében 1964 őszén nyilvánosságra hozzuk.

— *Milyen műsort terveznek a felszabadulás huszadik évfordulójára?*

— Egész műsorsorozatot tervezünk. „Húsz esztendő” címmel hat műsorban szeretnénk végigpillantani a húsz év irodalmi termésének legjaván. Ennek a műsorvállalkozásnak a tervezete még „műhelyben” van, jó lenne néhány hónap múlva visszatérni rá.

— *Sokszor hallani, hogy a többi országokhoz képest milyen szegények vagyunk az úgynevezett „irodalmi kisfilmekben”. Ezek gyártása talán elsősorban a TV feladata lenne!*

— Annak is tekintjük. Sőt: nyomasztó adósságnak érezzük nemcsak a kortársakkal, hanem az utókorral szemben is. A magyar filmgyártás bizony nem tett meg mindent az utóbbi félszázadban, hogy nemzeti kultúránk nagyjairól filmportrét készítsen. A Rádió számos becses hangfelvételt őriz, de hát a modern technika korában már nem elégedhetünk meg a hangportrékkal. Megkezdjük a munkát és 1965-ben kezdjük sugározni „A magyar irodalom nagy öregei” című filmportré sorozatot. Három kisfilm forgatását fejeztük már be: Dutka Ákosról, Gellért Oszkáról és Áprily Lajosról. Reméljük havonta-kéthavonta sikerül elkészítenünk egy ilyen filmportrét és ebből pár év alatt csak kikeredik a „celluloid-lexikon”.

De készítenünk olyan kisfilmeket is, melyek a régebbi idők nagyjainak nyomát követik. Bemutatóra vár ebben a — valószínűleg a „Magyar Parmasszus” címet viselő — sorozatunkban egy Zrínyi Miklósról és egy Radnóti Miklósról készült „lírai-dokumentumfilm”, és kameráink most indulnak Petőfi nyomába.

— *Milyen irodalmi műsor lesz még a következő szezonban?*

— Ellátogatunk mi is a megyékbe a TV általános „megyei napjai” keretében, a „Költészet” mellett képernyőre visszük legjobb előadóművészeink rövid és a pódiumon már megérett prózai produkcióit. Ismét közvetítjük a „Költészet napja” rendezvényét, szeretnénk közvetíteni egy Kortárs-estet, egy Új Írás-estet és az Irodalmi Színpad képernyőre illő produkcióit.

— *Sürgető igény a TV művészettörténeti adásainak megindítása!*

— Tudjuk. Sőt azt is tudjuk, hogy nálunk, minthogy iskolatípusaink legnagyobb részében művészettörténeti oktatás nem folyik, ez a sürgető feladat elsősorban a mi tennivalónk. E sorozat azonban nagy előkészületeket igényel. 24 előadásra tervezük, két év alatt kerülne képernyőre, legjobb művészettörténészeink bevonásával, különösen ügyelve az illusztrációs anyag kiválasztására, hogy a műsorok ne csak didaktikusok legyenek, hanem művészi élményt is nyújtsanak. Az előkészületek után, tavasszal megindulnak a felvételek és 1965 szeptemberében fog megjelenni a képernyőn az első adás.

— *És addig?*

— Addig — és persze azután is — folytatjuk a „Magyar mesterek” című sikeres sorozatot, melyben most Barabás Miklós, Szinyei-Merse Pál, Nagy István, Ferenczy Noémi kerül sorra. Tervezünk képzőművészeti alkotásokkal kapcsolatos kvíz-műsort is és egy olyan sorozatot, mely közvetlenül a vizuális kultúra fejlesztését tűzi ki céljául. Ebben közgyűjteményeink egy-egy különösen értékes darabját, vagyis egyetlen műtárgyat mutatnánk be egészen részletesen. E műsor arra igyekezne megtanítani a nézőt, hogy hogyan kell a műtárgyat nézni, segítene neki megtalálni benne a szépséget.

— *És az élő képzőművészet bemutatása?*

— Az irodalmi műsorokhoz hasonlóan itt is lesz olyan sorozatunk, mely a huszadik évforduló alkalmából — ugyancsak 6 adásban — végigtekint élő képzőművészetünkön (valószínűleg „Új művészet” lesz a címe). De folytatjuk a kisfilmgyártást legjobb művészeinkről (éppen most vár bemutatóra a Barcsay Jenőről és a Ferenczy Béniről készült filmünk), és folytatjuk az „Arcképek, találkozások” című sorozatot is, melyben élő képzőművészeink lépnek a kamera elé műveik bemutatásával. És persze még sok mindent.

— *Mit várnak a könyvtárosoktól?*

— Írjanak közvetlenül nekünk. Írják meg, hogy nekik és olvasóiknak mi tetszett, mi nem és miért? Írják meg, hogy mit látnának szívesen a képernyőn. Írják meg, hogy milyen hatással van műsorunk a könyvforgalomra. Szóval: legyenek összekötő kapocs a Televízió és a közönség között. Ami pedig a társasjátékokat illeti, ott rájuk épülhetne a versenyzők előkészítésének és kiválasztásának munkája. De erről talán akkor beszéljünk, ha a társasjáték programját már közzétettük.

— *Végül: mit várnak a KÖNYVTÁROS-tól?*

— Közölje negyedévenként irodalmi és képzőművészeti műsoraink tervét, közöljön bírálatot, észrevételeket az elhangzott műsorokról, szervezzen ankétokat a könyvtárosok körében az irodalmi műsorok kérdéseiről.

DREZDÁBAN van a világ legrégebb és legnagyobb gyorsírási szakkönyvtára, ahol 40 ezer kötetet őriznek a gyorsírás fejlődéséről és különféle gyorsírási rendszerekről. A könyvtár csaknem 40 ország szakembereivel áll összeköttetésben, és nemzetközileg ismert kútforrása a gyorsírással foglalkozó szakembereknek. A könyvtár még olyan különös kívánságnak is eleget tud tenni, hogy tankönyvet kölcsönözzön a burmai gyorsírás elsajátításához. (N.)

A pesterzsébeti gyermekolvasók művelődési körülményei

1962 decembere óta dolgozom a XX. kerületi Szabó Ervin gyermekkönyvtárban. A gyermekkönyvtár olvasólétszáma 1962 végén 678 volt, messze elmaradt a lehetőségektől. Sürgős feladatomnak tekintettem hát az olvasólétszám megemelését. Ez sikerült is, mert a szervezőmunka eredményeképpen az olvasók száma az 1963-as év végére 1200 főre emelkedett.

A rohamos olvasólétszám emelkedés (a kritikai időszakban, február és június között napi 15—20 fő) és ennek nyomán a napi látogatottság emelkedése (az 5 órás kölcsönzési időszakra átlag 100—110 olvasó), nem tette lehetővé az olvasókkal való személyes kapcsolat kiépítését, az olvasók kulturális színvonalának és igényeinek megismerését. Az új olvasókkal való foglalkozás kimerült a könyvtári szabályzatnak, a könyvek elrendezésének ismertetésében. Ez érthető is, mivel egyedül dolgoztam a gyermekkönyvtárban.

A nyári hónapokban bekövetkezett forgalomcsökkenés következtében lehetővé vált az olvasókkal való egyéni beszélgetés. Az olvasók személyes megismerése és az olvasószolgálati munka fokozottabb kiterjesztése céljából olyan személyi lap vezetésébe fogtam, amelynek adatai alapján kialakítható az egyes gyermekolvasókkal való foglalkozás iránya és módszere, s amely adatainak statisztikai feldolgozása a könyvtári munkamódszerek megjavításának, az állomány helyesebb összetételének szab irányt. A kapott adatokból sok egyéb, az általános könyvtári munkával kapcsolatos következtetés is levonható.

A személyi lapok felfektetésében nem a kérdőív-kitöltési módszert követtem (bár a személyi lap kérdőív jellegű), hanem a hozzá szükséges adatokat egyéni beszélgetések útján, több kölcsönzés alkalmával szereztem meg, és azokat az olvasó távozása után jegyeztem fel. Ezt a foglalkozási módot az tette lehetővé, hogy sikerült az olvasókból egy 12 fős segítőgárdát kialakítani, amelynek tagjai a mechanikus könyvtári munkákban a segítségemre voltak.

A személyi lapok az alábbi kérdésekre kapott válaszokat tartalmazzák:

1. Vannak-e otthonában gyermekkönyvek?
2. Szülei közül valaki olvasója-e valamely könyvtárnak?
3. Mióta könyvtári tag? Volt-e más könyvtár tagja? Olvasott-e rendszeresen?
4. Hogyan került kapcsolatba a könyvtárral?
5. Milyen szakkörre jár?
6. Látogatja-e a múzeumokat, kiállításokat?
7. Milyen folyóiratokat olvas rendszeresen?
8. Az ismeretterjesztő irodalomból mely témakör iránt érdeklődik?
9. A család többi tagjai olvassák-e a gyermek által kivitt könyveket?
10. Mely könyvek nyerték meg tetszését a legjobban?
11. Egyéb bejegyzések.

1963 november hó végéig az olvasólétszám 10%-áról, 120 olvasóról sikerült ilyen személyi lapot készítenem. A kérdések összeállításánál az a szempont vezetett, hogy a gyermekolvasókat otthonukban, családi környezetükben, majd az iskolában és a könyvtárral kapcsolatban ismerjem meg. A kérdések ilyen célú tagolása a személyi lap kérdésein felismerhető.

Az első négy kérdés együttes feltevésének célja megismerni a gyermek előző kapcsolatait a könyvekkel, megismerni a család és környezet hatását a könyvekkel való kapcsolatára. A kérdésekre nyert válaszokból képet kapunk a gyermek olvasottságáról. A válaszokból megállapítható, hogy az olvasás szükségletének ténye milyen fokú (elsősorban az új beiratkozónál), tudatos-e, tehát saját igényéből fakadó, vagy valamilyen környezeti hatás (szülő, tanár, barát, könyvtári propaganda) következtében jött létre. Ennek ismeretében különböző a könyvtáros feladata a könyvek szeretére és a rendszeres olvasásra való nevelés területén.

MILYEN SZAKKÖRRE JÁR?

Az ötödik kérdés az iránt érdeklődött, hogy ki milyen szakkörre jár, vagy milyen külön-képzésben részesül. Ez a kérdés összefügg az ismeretterjesztő irodalom olvasásával — lehet az érdeklődés-kutatásnak egyik módja —, másrészt összefügg a személyes megismerkedéssel és az egyéni foglalkozással. A kérdés bővebb megtárgyalásakor nemcsak az derül ki, hogy milyen érdeklődésű az olvasó, hanem

meg kell tudni azt is, ki mennyire járatos a témában. Ennek alapján már lehet irodalmat ajánlani. Más a könyvtáros feladata akkor, ha olyan gyermekolvasóval áll szemben, aki valamilyen tudományágban már bizonyos jártassággal rendelkezik és más akkor, ha az iskolán kívüli ismeretszerzés elsődleges forrása az olvasás. Az első esetben legtöbbször elég, ha felhívja az olvasó figyelmét a könyvtárban található, adott témájú könyvekre, míg a második esetben a könyvtárosnak kell megállapítania a témába vágó könyvek olvasási sorrendjét.

Az utóbbi esetben nagyobb feladat hárul a könyvtárosra. A személyi lapon az itt szereplő bejegyzésnek tovább bővül a szerepe akkor, ha az olvasó a felnőtt könyvtárba kerül. Itt a témából több, különböző színvonalú könyv áll a rendelkezésére. A felnőtt könyvtáros munkájához segítség lehet az itt talált bejegyzés. A gyermekkönyvtárból átkerült fiatalok gyakorlati tapasztalatokkal alig rendelkeznek, ha csak előtte külön képzésben nem vettek részt. Ott állhat a gyermekkönyvtáros bejegyzése is, hogy a témába vágó ifjúsági irodalmat ismeri.

LÁTOGATJA-E A MÚZEUMOKAT, KIÁLLÍTÁSOKAT?

A szakköri foglalkozásra és a külön képzésre vonatkozó kérdés az egy-egy tudományágban való jártasságot kutatja, a múzeumok és kiállítások látogatása (6. kérdés) az általános műveltség megszerzésének lehet egyik kiegészítő formája a tanulás és az olvasás mellett. Igen sok témából van kiállítás, és a tapasztalatok szerint a gyerekek kedvelik az ismeretterjesztésnek e látványos formáját.

A beszélgetésekből kiderült, hogy az érdeklődés kielégítését gyakran a megfelelő alkalom és kísérelő hiánya akadályozza. Az így nyert adatok támpontul szolgálnak az elkövetkezendő időszak közös múzeumi, vagy kiállítási látogatásainak megszervezéséhez, a szobán forgó témákból rendezendő fejtörőkhöz, az érdeklődő résztvevők helyes kiválasztásához, annál is inkább, mert e csoportos foglalkozásokon korlátozott a résztvevők száma.

MILYEN FOLYÓIRATOKAT OLVAS RENDSZERESEN?

A hetedik kérdés célja a tájékozódás arról, hogy az olvasót mennyire foglalkoztatják ifjúságunk napi problémái, hogyan kíséri figyelemmel a gyermek a természettudományos és technikai újdonságokat, és ezek hogyan befolyásolják érdeklődési körét. Nemleges válaszok esetén fel kell hívni a figyelmét a könyvtárban rendszeresen megtalálható ifjúsági folyóiratokra. Érdeklődési körének ismeretében utalni lehet az ezzel foglalkozó cikkekre, vagy az időszerű ifjúsági, társadalmi kérdésekre.

AZ ISMERETTERJESZTŐ IRODALOMBÓL MELY TÉMAKÖR IRÁNT MUTAT ÉRDEKLŐDÉST?

E kérdés (8.) megfogalmazásakor az a cél vezetett, hogy a kapott válaszok alapján, az érdeklődés kielégítése mellett, kiszélesítem az érdeklődési kört az e témához közel álló könyvek ajánlásával, később pedig más témákkal is, és ilyen formában segítséget nyújtsak az iskolai tanulmányok kiegészítéséhez. Az ismeretterjesztő irodalom rendszeres olvasása bepillantást nyújt az egyes tudományágakba és foglalkozási ágakba, s ezzel segíthet a pályaválasztás előtt álló gyermekeknek. Nagymértékben hozzájárul az általános műveltség terjesztéséhez is.

A kérdés feltevésével a másik cél az volt, hogy a keresettebb témák megismerése befolyásolja az állományfejlesztést és könyvrendelést. Fontos tudni, hogy a legkedveltebb témákból elegendő könyv van-e a könyvtárban, nemcsak mennyiségileg, hanem a változatosság szempontjából is.

Több könyvtár hasonló vizsgálatainak eredménye a kiadó vállalatok programjainak tervezéséhez ugyancsak alapul szolgálhat.

A CSALÁD TÖBBI TAGJAI OLVASSÁK-E A GYERMEK ÁLTAL KIVITT KÖNYVEKET?

A Szovjetunióban hasonló vizsgálódást folytatott a kilijai járási könyvtár is. Ott az állandó késések voltak szembetűnőek, és a könyvtárosok ennek okát kutatták. Így jöttek rá arra, hogy a késések azért rendszeresek, mert a kivitt könyveket nemcsak a beiratkozott olvasó olvassa, hanem rajta kívül a család többi tagja is. Emiatt nem tudták a kölcsönzési idő lejártakor visszavinni a könyveket. (A késedelmes olvasók 68%-a ezért késett.)

Nekem szintén az volt a tapasztalatom, hogy sok családban a szülők is olvassák a gyermek által kikölcsönzött könyveket. Ez főleg a kölcsönzés során derült ki. Gyakran fordulnak hozzám a gyerekek azzal a kéréssel, hogy segítsék szüleik részére könyvet választani. Gyakran maga a szülő üzen, vagy ír, hogy válasszak számára könyveket. Így, „illegálisan” főleg a szülők olvasnak, mert a könyvtárba járó gyerekek 5 és 14 év közötti testvéreit már beszerveztem a beiratkozott olvasók táborába.

Alsó tagozatos gyermek olvasójegyére a szülőknek csak akkor adok könyvet, ha a szülő eljön a gyermekkel és kéri, hogy kölcsönözze számára akkor is, ha személyesen nem tud eljönni.

Nagy gondot okoz számomra az, hogy a szülőknek is adok könyvet, mert alsó tagozatos gyermek esetében csak az ő megrövidítésével tudok a szülő számára könyvet kölcsönözni. (Tudniillik 2 db szépirodalmi művet adhatok ki — ami nagyon helyes, ha figyelembe vesszük az olvasók létszámát és a könyvvállományt.) Az alsó tagozatosoknál az adott helyzetet az is nehezíti, hogy számukra igen kevés ismeretterjesztő könyv jelenik meg, és így ezzel sem tudom pótolni a szépirodalmat. Egyetlen dolog marad, amit ajánlani tudok ezeknek a gyermekeknek: járjanak sűrűbben a könyvtárba, vagyis ha kiolvasták a számukra kikölcsönzött könyvet, hozzák vissza és kaphatnak másikat. Ezzel gyakran a gyermek dolgát nehezítem meg, mert sokan jönnek messziről villamossal, autóbusszal, vagy gyalog.

A kilijai járási könyvtárban a felmerülő nehézségeket úgy küzdötték le, hogy nemcsak azokat tekintik olvasónak, akiket a könyvtárban mint könyvkölcsönzőket tartanak nyilván, hanem mindazokat, akik a könyveket ténylegesen olvassák. Így alakult ki a családi könyvkölcsönzés. Ennek lényege, hogy a régiék helyett új szabályokat vezettek be: Egy olvasónak 2 kötet szépirodalmi könyvet adnak ki 15 napra. Ez a szabály az egyéni kölcsönzőkre vonatkozik. Azonban az olvasó családi könyvkölcsönzőként 2—3 olvasó részére 4—6 könyvet vihet ki, és ezeket hosszabb időre kaphatja meg.

Az, hogy a felnőttek gyermekkönyveket olvasnak — itt a kerületben és általában a peremkerületekben — valóban gondot okoz nekünk. Okát abban látom, hogy sok felnőtt most kezd olvasni, és emiatt kedveli a gyermekkönyveket. Ha a szülő gyermekkönyveket akar olvasni, hiába javaslom, hogy iratkozzék be a felnőttkönyvtárba. A gyermekkönyvtárba viszont csak 5 és 14 éves életkor között lehet járni. Így csak a fent említett megoldás alkalmazható a felnőttek kielégítése céljából.

A felmérések alapján kiderült, hogy a vizsgált 120 gyermek közül:

27 gyermek családjában mindkét szülő olvassa a gyermek által kivitt könyveket,

36 gyermek családjában csak az egyik szülő,

9 gyermek családjában a többi családtag (testvér, nagymama)

72 (60%).

(12 gyermek esetében nem lehet a kérdésre választ adni, mert ezek új beiratkozók.) Tehát a vizsgált gyermekolvasók 60%-át teszik ki azok, akiknél mások is olvassák az általuk kivitt könyveket. Megnéztem továbbá azt is, hogy a szóban forgó 72 gyermek családjában hány esetben könyvtári tagok a szülők és hány esetben nem.

E szerint: 57 családnál a szülők nem könyvtári tagok,

15 családban az egyik szülő könyvtári tag, de a másik szülő, vagy más családtagok gyermekkönyveket is olvasnak.

Természetesen ez nem nyújt teljesen tiszta képet a vizsgált kérdésben, mert a gyermekek felső tagozatosok. Ha ugyanezt a kérdést alsó tagozatosoknál vizsgálnám, természetesen más százalékarány adódna, mert a kicsik által olvasott könyvek a szülőket nem elégitik ki. Itt adódik viszont az a fent említett probléma, hogy külön kell a szülő részére könyvet választanom, és a gyermek részére kevesebbet adhatok. Ezek az adatok segítséget nyújthatnak a felnőttkönyvtárak szervező munkájához, mert a személyi lapok alapján nyert lakcímelek lehetővé teszik a még nem könyvtári tag szülők levelezőlappal, vagy röplappal való felkeresését.

MELYEK AZ ÁLTALA LEGSZÍVESEBBEN OLVASOTT KÖNYVEK?

Érdekelt az is, hogy a szépirodalmi könyvek között melyek a legkedveltebbek. Az itt kapott válaszok szintén sokat mondanak a könyvtárosnak. Következtetni lehet belőlük az olvasó ízlésére, iránytűk lehetnek a könyvajánlásban, segítségükkel fel lehet mérni az egyes írók népszerűségét stb. Tehát a kérdés kapcsán megtudhatom azt, hogy mely könyvek találták meg azt a hangot és a formát, amelyet a 11—14 évesek a legjobban kedvelnek.

kerülnek egyéni megjegyzéseim és az olvasóval szorosan összefüggő tapasztalataim. Pl. A katalógust szokta-e használni, vagy ezen a területen a könyvtárosoknak vannak feladataik. Ide kerülnek a gyermek viselkedésére vonatkozó feljegyzések is. Ide jön, ha valakinél azt tapasztalom, hogy nem vigyáz eléggé a könyvekre. Ide jegyzem fel azt is, ha valaki rendszeresen késik, vagy túl sűrűn jár kölcsönözni. Az utóbbi esetben figyelni kell, hogy elolvassa-e a kivitt könyveket.

Véleményem szerint a személyi lap jelentősége még jobban megnő a helyettesítések alkalmával, amikor az itt helyettesítő könyvtáros a segítőjével úgy tud olvasószolgálati munkát végezni, mintha személyesen ismerné az olvasót.

Nem kisebb a fontossága akkor sem, ha az olvasó a gyermekkönyvtárból a felnőttkönyvtárba kerül. Az ott dolgozó könyvtáros, vagy könyvtárosok szintén felhasználhatják a nálunk összegyűjtött tapasztalatokat.

K ü h l L á s z l ó n é

Az általános iskolai kötelező olvasmányokról

Nem vitatható tény, hogy az iskolai könyvtárak, elsősorban az ifjúságiak és azok közül is főleg az általános iskolaiak állománya szegényes. Nagy gondja ez azoknak, akik az iskolai munka e részéért felelősséget éreznek, és csak jól eső érzéssel nyugtázhathatjuk, ha e gondban osztoznak, azt magukénak is érzik, sőt mint saját gondoljaikról még vitatkoznak is róla a közművelődési könyvtárosok. Végére vannak egyéb gondoljaik is. Szép számmal.

De ha már szó esett e gondról, és Fonay Tibor tanulmányi felügyelő a Könyvtáros 1964 júliusi számában „Olvasóvá-nevelés az iskolás korban” címmel főként az általános iskolai kötelező olvasmányok ügyét szóvá tette, tartozunk annyival a lap széles olvasótáborának — és az igazságnak —, hogy a könyvtárosok helyes tájékoztatást kapjanak.

Az általános iskolák kötelező olvasmányokkal való ellátása (és persze a középiskoláké is, — de ez másik téma...) régen megoldásra váró probléma. Szőnyegre kellett kerülnie, hiszen — igaz van Fonay Tibornak — kétségtelenül igen fontos szerepet töltenek be az olvasásra-nevelésben, irodalmi oktatásunkban. A most már minden áron való megoldás eltökéltsége vezette az Országos Pedagógiai Könyvtárat, mikor a kérdést napirendre tűzte, és megállapodást kötött a Kiadói Főigazgatósággal, mely méltányolta az ügy fontosságát, és ígéretet tett a hiányzó példányszám soron kívüli biztosítására. Egyetlen szóval sem emlegették, hogy nincs pápír.

Ennek az előzetes megállapodásnak a nyomán a Művelődésügyi Minisztérium 1964. április 12-én elrendelte a kötelező olvasmányok iskolánkénti országos felmérését az általánosan elfogadott 5 tanulóra 1 kötet arány alapján. A Fonay

Tibor által említett felmérések tehát az egész országban megtörténtek, s az eredmény június 1-én a Művelődésügyi Minisztériumban már rendelkezésre állt. Eszerint az egyes kötelező olvasmányokból az alábbi példányszámokra van szükség:

IV. osztály	16 980 kötet
V. osztály	18 803 kötet
VI. osztály	13 087 kötet
VII. osztály	13 501 kötet
VIII. osztály	10 887 kötet

Az egész országban egyedül Miskolc megyei jogú város dicsekedhet azzal, hogy általános iskolái kellő példányban el vannak látva a kötelező olvasmányokkal.

(A legnagyobb pontosság kedvéért azt is ideiktatjuk, hogy Bács és Szabolcs megye az Egri csillagokból nem jelentett hiányt. Időközben ugyanis az Iskolai Könyvtár sorozatban éppen a Fonay Tibor példájában szereplő Gárdonyi-mű megjelent — egyáltalában nem luxusáron és különösen nem korlátozott példányszámban! —, megrendelésére a megyék már felszólítást is kaptak. Sőt talán nem tévedünk, ha azt gyanítjuk, hogy a felajánlott példányszámot kissé túlzottnak is fogják tartani. Az említett két megye a jelentéstétel idején már tudomást szerzett az akciónál, és azért hagyta ki ezt a könyvet a jelentésből.)

A felmérés alapján most folynak a tárgyalások, mert esetleg nem is kell várni az utánnomásig, hanem a meglévő raktárkészletből fedezni lehet az igényeket. Nem tévedés: a meglévő raktárkészletből. Fonay Tibor ugyanis téved, amikor azt hiszi, hogy a művek azért hiányoznak a könyvtárakból, mert nem voltak kaphatók. Azért hiányoznak, mert nem vették őket meg. Nem irunk pontos számadatokat, mert hisz azok napról napra

változhatnak, de annyit leszögezhetünk, hogy az ÁKV központi raktárában az 1964 januári leltározás alkalmával mind-egyik kötelező olvasmányból az iskolai igényeket messze meghaladó példányszám feküdt. Az már aztán igazán nem a közművelődési könyvtárosok, hanem az iskolai könyvtárak fejlesztését legtöbb helyen még mindig kezükben tartó járási és városi tanácsok gondja — és tegyük hozzá: mulasztása —, hogy amikor valóban igen szűkös anyagi lehetőségeik mellett is lelkiismeretlen ügynöki és még lelkiismeretlenebb iskolai könyvtárfejlesztési tevékenység következében például egyébként igen értékes akadémiai kiadványok kerültek egy-egy egész járás általános iskoláiba, — a kötelező olvasmányokra nem gondoltak.

Egyáltalában nem nevezhető egészségesnek, hogy az ügyben magának a Művelődésügyi Minisztériumnak kellett intézkednie (tehát még a Fonay Tibor által hiányolt intézményesség sem maradt el), hiszen az iskolai könyvtáraknak mindennél előbbre való, mert funkciójukból eredő feladatuk a kötelező olvasmányoknak kellő példányszámban való beszerzése. Bármennyire dicséretes, hogy a közművelődési könyvtárak is segíteni akarnak ebben, az iskolai könyvtárak semmiképpen sem háríthatják át ezt a gondot és felelősséget. Ezért nem fogadhatjuk el azt a sok helyen úgy fogalmazott magyarázatot, hogy egyrészt a tanulók a közművelődési könyvtárból olvassák a kötelezőket, másrészt maguk is megveszik. Az előbbire csak annyit, hogy hiszen a tanulóknak legfeljebb csak 35–40%-a tagja a közművelődési könyvtáraknak, ahol a szóban forgó és egyébként is alacsony példányszámban meglevő műveket még felnőttek és más osztálybeliek is olvassák, — az utóbbira meg mindössze azt a megjegyzést, hogy a tanulók saját tulajdonában lévő példányszám sokkal kisebb, mint sokan gondolják, és mint amekkora elegendő lenne a megoldáshoz.

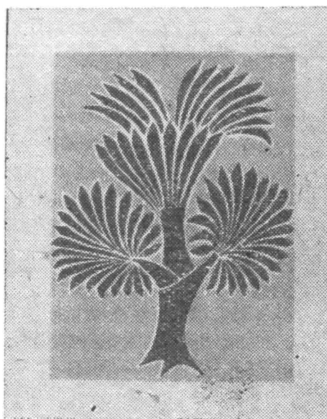
Joggal vetődhet fel a kérdés: lesz-e vajon elég anyagi erő a felmért igények kielégítésére? A minisztériumi utasítás úgy rendelkezett, hogy az igénybejelentés egyúttal előzetes kötelezettségvállalást is jelent. Magyarán: a tanácsoknak biztosítani kell a beszerzéshez szükséges pénzt. Dicséretükre legyen mondva, mindegyik kijelentette, hogy a szükséges hitelt tartalékolta, illetve kellő időben biztosítani fogja. (Megint csupán a pontosság kedvéért: egyedül a ceglédi járás és Veszprém városa hivatkozott arra, hogy a kötelező olvasmányokra nincs fedezete. Ezek az adatok is hiányoznak tehát a végleges számokból.)

Fonay Tibor cikkével kapcsolatban még egy megjegyzést nem hallgathatunk el. Egy falusi iskolát idéz példái között, ahol csak a tanulók 50%-a olvasta az előző évi kötelező olvasmányt. Mit bizonyít ez? Azt, hogy annak az osztálynak az irodalomtanára tulajdonképpen semmit sem törődött a kötelező olvasmányval. A tanárnak nemcsak az a feladata, hogy számon kérje a tanulni valót, hanem az is, hogy hozzásegítse a tanulót a megtanulandóhoz. Ebben az esetben: megszervezze az olvasást. Annál inkább kötelessége és felelőssége ez, minél nehezebb helyzetben vannak a tanulók. Ebben az esetben: minél kevesebb a könyv.

Minden okunk megvan rá, hogy reméljük: a kötelező olvasmányok ügye legkésőbb 1965-ben megoldódik. Bármilyen fontosak is azonban, egyedül — már csak igazán szerény számuk miatt is — nem képesek olvasóvá nevelni a gyerekeket. Már most tovább kell tehát nézünk, s következő lépésként azt kell célni kitűznünk, hogy a tantervi utasításban megjelölt ajánlott olvasmányok — összesen 12 mű — mihamarabb szintén kellő példányszámban legyenek találhatóak az iskolai könyvtárakban. Reméljük, hogy erről nem kell sokat vitatkoznunk, hanem minél előbb — letesszük a gondját.

És persze — itt sem állhatunk meg, mert a végcél olyan állományok kialakítása, melyek alkalmassá teszik az iskolai könyvtárakat funkciójuk maradéktalan betöltésére.

Kisfaludi Sándor

Urai Erika rajza

A pedagógia szak átdolgozása

Az Egyetemes Tizedes Osztályozás társadalomtudományi táblázatainak revíziója, a modern követelmények szellemében való átdolgozása évek óta folyamatban van. A Nemzetközi Dokumentációs Szövetségnek külön bizottsága (FID/C 3) foglalkozik vele. A bizottságban a szocialista országok és a nyugati országok delegációi egyaránt helyet foglalnak: feladatuk, hogy a mindkét társadalmi rendszer jelenségeinek megfelelő osztályozását biztosítsák. A bizottság munkájának eredményeképpen több mint másfél éve megjelentek a 32 (Politika) szak új táblázatai, az egyik lényeges közgazdaságtudományi szak, a 331 (Munkaügy) revideált táblázatának javaslata (Note P 811) pedig ez év június 30-án jelent meg.

Az UNESCO szerepe

Mivel az UNESCO számára rendkívül fontos a könyvtárak és a könyvtárügy megalapozása és fejlesztése a függetlenségüket csak nemrég elnyert, főként afrikai országokban, megkereste a FID-et és azt az óhaját nyilvánította, hogy ETO kiadvány készüljön, mégpedig főként az említett országok számára. (*Classification Décimale Universelle*. Éd. abr. en français. Projet de manuel à l'usage de bibliothèques d'Afrique. La Haye, [1962] FID. 126 lap.) Ennek szerény terjedelme csakhamar arra készítette az UNESCO-t, hogy további lépéseket tegyen. A közelmúltban függetlenné vált országok leglényegesebb kulturális kérdése a népművelés. Természetesen ez áll a könyvtárügy érdeklődésének középpontjában is. Ezért kötött az UNESCO 1963-ban szerződést a FID-del egy pedagógiai osztályozási szakkivadvány létrehozására, amely természetesen mindenben megfelel a korszerű igényeknek. A táblázatok angol és francia nyelven jelennek meg — hiszen a két nyelv közül az egyiket minden művelt afrikai megérti —, a pedagógia szak táblázatai teljes részletességgel kerülnek közlésre, és beleágyazódnak egy, a többi szakok vonatkozásában rövidített kiadásba.

A Pedagógia szak revíziója a FID/C 3 bizottság hatáskörébe tartozik. A bizottság elnöke a múlt év nyarán tájékoztatta is az egyes országok delegációit és kérte közreműködésüket.

A revízió előkészítése

Az Országos Pedagógiai Könyvtárban a könyvtár munkatársaiból és külső szakértőkből alakított munkacsoport megvizsgálta az 1963-ban érvényes táblázatokat, és a revízióhoz irányelveket és javaslatokat dolgozott ki. Ezek a következők voltak: (1) részletesen meg kell fogalmazni általánosított formában az *iskolatispusok* definícióit, amelyeket aztán földrajzi és időalosztásokkal egyéníteni lehet; (2) a további pontos megjelöléshez közös *alosztásra* van szükség *a tanulók életkorának feltüntetésére*. (3) Lehetőséget kell teremteni a *didaktikai irodalom* egy helyen való csoportosítására. Befejezésül pedig (4) következett a nehezen vagy egyáltalán *nem szakozható fogalmak* „kivánságlistája”.

Amikor ezeket az irányelveket a FID/C 3 stockholmi ülészakán (1963. okt. 5—8.) bemutattuk, kiderült, hogy konkrét javaslatot csak Magyarország készített, eltekintve egy másik kivánságlistától, amelyet a nyugatnémet W. Schulze professzor (Frankfurt a/M.) állított össze. A bizottság a revíziós munka alapjául a magyar javaslatot fogadta el. A magyarhoz hasonló javaslatot kért a többi delegációtól is, a szerkesztéssel pedig W. F. de Regt-et, a holland Művelődési Minisztérium Könyvtárának munkatársát bízta meg.

Az előzményekre épülő és vitaalapnak szánt első, vázlatos holland javaslatot 1964 februárjában küldték szét. A szocialista országok delegációi március 9—11. között Budapesten előértekezletet tartottak a közös álláspont kialakítása céljából. Ezen megvitaták a holland javaslatot, és részletesen ki is bővítették azt. Az új javaslatok között szerepelt egy csehszlovák javaslat az oktatás tervezésének, finanszírozásának és hatásfokának kérdéseiről, valamint az iskolatispusok definícióinak részletes jegyzéke, amelyet dr. Zibolen Endre javaslata alapján a magyar delegáció terjesztett elő.

Az előértekezlet jó munkáját bizonyítja, hogy jegyzőkönyve a hágai közös megbeszélés (márc. 23—25.) vezérfonalául szolgált. E hágai vita eredményei alapján W. F. de Regt elkészíthette a FID/C 3 bizottság soronkövetkező varsói ülészaka (máj. 4—9.) számára a részletes javaslatot, amely az ottani megbeszélések és módosítások után végleges formát ölthetett, és június 30-án mint a „Note P 812” jelent meg.

Az új táblázatok

A Pedagógia szak főbb fejezetei az új felosztás szerint az alábbiak:

- 37 Nevelés, Oktatás, Képzés, Népművelés, A szabad idő felhasználása
- 37.0 A nevelés és oktatás anyagi, elméleti és filozófiai alapjai
- 371 A nevelés és oktatás szervezete. Iskolaügy
- 372 Az iskolaköteles kor előtti és a kezdeti nevelés és oktatás tartalma. Valamennyi iskolatípus tantárgyai
- 373 Általánosan képző iskolák
- 374 Iskolán kívüli nevelés és oktatás
- 376 Különleges csoportok nevelése és oktatása
- 377 Szakképzés, Szakiskolák
- 378 Egyetemek. Főiskolák. Tudományos képzés
- 379.8 A szabad idő felhasználása

Az első lényeges újdonság, ami itt szembetűnik, kétségtelenül a három új fejezet, illetve a *fejezetcím*változások. Az eredeti magyar javaslatnak megfelelően az iskolatípusok logikus és markáns megkülönböztetése történt meg a 373 és a 377 fejezetben. Itt elsősorban az *általános* és a *szakképzés* válik külön. A 372 és 373 (ill. 377) fejezetek új értelmezése élesen elhatárolja a *tartalmat* (tantárgyak, 372) a *formától* (intézmények, 373, illetve 377). A régi beosztásban mindez a 372 és 373 fejezetekben keveredett, viszont az elemi fokon túl a tantárgyaknak nem volt szákszámuk.

Az *iskolatípusok* felépítése a legáltalánosabb skémát követi, de arra törekszik, hogy minden konkrét jelenség besorolható legyen. Ezért különböztet meg az iskolaköteles kor előtti, az alap-, közép- és felsőfokú (378) oktatási intézmények mellett még átmeneti típusokat is. A szakoktatásnál is élesen különválnak a képesítést nem adó tanfolyamok és iskolák, a szakmunkás-képző, illetve iparitanuló-iskolák, valamint a középfokú szakemberképzés. Ugyancsak természetesen, hogy a szakosítás a felsőfokú oktatási intézményeknél a legnagyobb részletességgel fejezhető ki (pl. egy műszaki egyetem hajóépítési karának gépészeti tagozata stb.). A tény maga, hogy a 377 (Szakképzés) szinte a 378 (Felsőfokú képzés) szakhoz simul, a kettő közötti szoros összefüggést példázza. Az egyes intézménytípusok definíciója nem a helyhez és időhöz kötött elnevezésekből (pl. líceum) indul ki. Gondoljunk csak arra, mit jelentett ez az elnevezés a két háború között Magyarországon és mit Franciaországban! A definíció kiindulópontként azt vizsgálja, hogy az intézmény milyen követelményekre épül, milyen képzést nyújt, és felsőbb oktatási fokba lépésre jogosít-e. Ha ezt a típust aztán földrajzi, idő- és — szükség esetén — életkori alosztással toldjuk meg, a jelzet teljesen egyértelmű lesz.

Új fejezet foglalkozik a *különös tanulócsoporthoz* oktatásának nevelésének kérdéseivel. Bénák, vakok, süketnémák, gyógypedagógiai esetek és az aszociális tanulók tartoznak ide. A velük foglalkozó irodalom szintúgy határozott különválasztást igényel, amint ahogy az általános és a szakképzés sem keveredhet egymással.

A táblázatok korszerűsítését természetesen nemcsak azzal érthettük el, hogy egészen új fogalmakra (pl. kibernetikai pedagógia, programozott oktatás, tanító- és tanulógépek, audiovizuális eszközök stb., stb.) javasoltunk új jelzeteket, hanem azzal is, hogy a kettős helyek megszüntetésére és az elavult fogalmak *törlésére* is törekedtünk. Hogy csak egyetlen példát említsék a sok közül, törlésre javasoltuk az egyetemi diákélet (378.18) túlzottan részletes bontású és úgyszólván csak a német egyetemek életére vonatkozó számaikat (pl. korporációk, menzura, párbajkötelezettség stb.).

Törlésre kerül a rendkívül vegyes tartalmú 379-es szak is. Tartalma nem vész kárba, az egyes részfogalmak odakerülnek, ahová logikusan tartoznak: az analfabétizmus elleni harc a művelődéspolitikához, a magániskolák az iskolafenntartókhoz stb. Az így felszabaduló fejezet viszont igen alkalmas a szabad idő felhasználásának („leisure occupations”) elhelyezésére. Ezt eredetileg a 7-es szakba (a 706-os szám alá) akarták besorolni, viszont a jogos bírálat rámutatott ennek pedagógiai, népművelési jellegére, és így most ez is itt kap utolsó fejezetként helyet.

Szerkezeti sajátosságok

Az új táblázatokban *szerkezeti vonatkozásban* két fontos újítás van, ami az osztályozás fokozottabb rugalmasságát biztosítja. Elsősorban ez a 37.0 új fejezet. „Pontnullás” korlátozottan közös alosztások eddig csak egyes fejezetekben, sőt alfejezetekben voltak használhatók. Összefogásuk és igen alapos átdolgozásuk, kibővítésük kérésükön kívül hajlékonyabbá tette a rendszert. A kibővítés érzékeltetésére megemlítem, hogy az eddig hiányzó fogalmak közül itt helyezték el a művelődéspolitikát, iskolapolitikát, az oktatás tervezését és finanszírozását. Kibővült a segédtudományok sora (pedagógiai klimatológia, pedagógiai szociológia stb.). Itt a helye mint az általános műveltség alkotórészének a politechnikai oktatásnak is, ide sorolták az új oktatási

formákat, az esti iskolákat, levelező oktatást, a koedukációt, a nemek és fajok (pl. fehérek-négerék) együttes oktatását stb.

A szerkezet rugalmasságát hivatott biztosítani a 371-es fejezet, illetve a többi fejezetek első (ún. „pont-egyes”) csoportjának párhuzamos alosztási lehetősége. Ez módot nyújt arra, hogy — ahol ilyen kívánság felmerül, — az általános jellegű és a csak egyes szakterületeket érintő irodalom a katalógusban elkülönüljön. Például a 371.124 szakszám jelentése „Oktatók, nevelők, tanárok általában”. Szükség esetén viszont egyes iskolatípusokra alkalmazva — a párhuzamos alosztási lehetőség segítségével — a következő számokat kapjuk:

373.211.24 óvónők
373.311.24 általános iskolai nevelők
373.511.24 gimnáziumi tanárok
377.112.4 szakiskolai/technikumi tanárok
378.112.4 egyetemi/főiskolai tanárok stb.

dr. Weger Imre

A könyvtári munka elemzése tíz községben

II.

A tíz községből 1959-ben három, 1960-ban kilenc rendelkezett 3—500 kötetes könyvtárral. (Utoljára a nagyvisnyói jött létre 1961-ben.) 1960-ban összesített állományuk 3517 kötet volt, ez két év alatt majdnem megháromszorozódott, és 10 357 kötetnyire nőtt.

A nagy számszerű fejlődés ellenére az állomány alakulása egyáltalán nem kielégítő. 1960-ban a felnőtt szépirodalom az egész állománynak 52%-át, a gyermek és ifjúsági irodalommal együtt pedig 75%-át tette ki.

Ez a helyzet 1962-ben nem javult lényegesen. Az általános kép azt mutatja, hogy a falusi könyvtárakban a legtöbb helyen nem a gyűjtőkori alapelvek, hanem a rendszerint többségben levő 14 éven aluli olvasók igénye szabja meg a gyarapítás tendenciáit. Az egyes nagyobb állománycsoportok elemzése pedig azt mutatja, hogy a járási könyvtáraknak sokkal nagyobb irányító befolyást kellene gyakorolniuk a falusi könyvtárak önálló állománygyarapítási tevékenységére.

A mezőgazdasági könyvvállomány folyamatos növekedést mutat. A beszerzési átlag az 1960-as 4%-ról 1962-ben 8%-ra emelkedett. Az állományon belüli arány a 10 községben 6,6% volt.

Az állomány közelebbi vizsgálata azonban azt mutatja, hogy a növekedés ellenére nincs minden rendben. A mezőgazdasági szakkönyvek aránya és abszolút száma Nagyvisnyón a legmagasabb (9,9%, 129 kötet). Közöttük azonban sok a duplum és az olyan témával foglalkozó könyv, amelynek megfelelő termelési ág nincs is a faluban. Pl. megvan 3 példányban Szabó K.: A méhészműhelyében, 3 példányban Faluba Z.: Gyakorlati méhészkönyv, 2 példányban Cicatricis G.: A méhészkedés gyakorlata, 1 példányban Halifman: A méhek c. könyve. E könyvek közül 1962-ben egyet sem kölcsönöztek. Az állományban még egész sereg 3 illetve 2 példányban meglevő könyv is, amelynek jórésze a faluban nem folytatott termelési ágak problémáit tárgyalja.

Ezzel a kérdéssel érdemes egy kicsit bővebben foglalkozni. Idáig általában azt néztük, hogy mekkora a mezőgazdasági szakkönyvek %-os aránya az állományban. A lefolytatott elemző munka tükrében azonban kétséges, hogy elengedő-e csak ez az egyetlen szempont.

Tekintetbe kell vennünk, hogy az állomány gyarapodásának mai üteme mellett — hacsak nem vásárolnak felesleges, vagy szükségtelenül több példányban mezőgazdasági szakkönyvet — az állománynak mind kisebb százaléka fog ebbe az állománycsoportba tartozni. Ez természetes, hiszen a szakkönyvkiadás nem növekedik olyan tempóban, mint a falusi könyvvásárlási keretek. Ez azonban csak a kérdés egyik — és nem is legfontosabb — oldala.

A főkérdés az, hogy a feltétlenül szükséges mezőgazdasági szakkönyvvállomány nagysága nem függ kizárólagosan a község lakóinak számától vagy a könyvtár állományának nagyságától. Nyilvánvaló, hogy két azonos termelési arculatú faluban nincs szükség eltérő számú mezőgazdasági szakkönyvekre csak azért, mert az egyikben 1000, a másikban 2000 kötetes könyvtár van. A nagyobbikban csak fele lesz az arány a kisebbikhez viszonyítva, azonos könyvszám esetén.

Az elemzéseknek sokkal inkább azt kellene vizsgálniuk — s az állományt is így értékelni —, hogy megvannak-e mindazok a könyvek — ezekből is elsősorban a

törzsanyagnak minősítettek —, amelyek a faluban folytatott termelőmunka minden fontos területét tárgyalják. Ha megvannak, akkor az állomány az arányoktól függetlenül is jó, ha pedig hiányoznak, az állomány még akkor sem lehet megfelelő, ha a mezőgazdasági állománycsoport aránya akár a 15%-ot is eléri.

Hasonló a helyzet a *társadalomtudományi* állománycsoportnál is. Ha a pusztai arányokat nézzük, akkor a 11%-os arány kielégítőnek mondható. Ha azonban a belső összetételt vizsgáljuk, a kép már sokkal kevésbé megnyugtató. Az ideológiai képzéshez szükséges könyvek, a marxizmus-leninizmus klasszikusai csak nagyon kis számban vannak meg. Ezzel szemben a viszonylag gyorsan elavuló, napi politikai problémákkal foglalkozó könyvek elég erősen növelik az arányt, nem is beszélve a falusi könyvtárakban felesleges anyagok meglétéről.

Az arányokat tekintve a *természettudományos* és *műszaki* ismeretterjesző irodalomcsoport 10%-os aránya kielégítő lenne, ha több volna benne a technikai, műszaki ismeretterjesztő könyv.

A *felnőtt szépirodalom* az állomány 47%-át teszi ki. Ez jól megközelíti a kívánatosnak tartott 45%-os arányt, s a belső megoszlás a magyar és külföldi, illetve a régebbi és mai szerzők között megfelelőnek mondható.

A szépirodalom és ismeretterjesztő irodalom egymáshoz viszonyított aránya ennek ellenére sem kielégítő, és három év alatt alig változott. Az arány 1960-ban 74 : 26 volt, 1962-ben 70 : 30. A magyarázat az ifjúsági irodalom magas arányában rejlik. Ez az arány Alsóórs, Tépe és Sáp kivételével mindenütt magasabb 20%-nál. Így pl. Kaposfőn 26%, Somogyiszobon és Vokányban 30—30%.

Külön vizsgálat tárgyává tettük a *törzsanyag* arányának alakulását is. A vizsgált tíz községben a törzsanyag aránya az 1960-as és 1961-es fejlődéssel szemben 1962-ben már stagnált, sőt egyes községekben erősen visszaesett. Egyedül Sápon volt tapasztalható a törzsanyag arányának törés nélküli növekedése. A tíz községből kettőben (Kaposfő és Vokány) 40% alatt van a teljes állományban a törzsanyag aránya. Egészében véve a törzsállomány alakulása nem mondható kielégítőnek. E megállapítás elsősorban a társadalom- és természettudományi szakcsoportokra vonatkozik. A törzsanyag csökkenő beszerzésével szemben sok olyan könyv is kerül a falusi könyvtárakba, amelyeknek beszerzése nem indokolt. Ez a későbbiekben a forgalom elemzéséből világosan kiderül.

A forgalom

A forgalmi adatok gyűjtésénél a szokásos statisztikáknál továbbmentünk, s részletesebb, következtetések levonására alkalmasabb anyagot kívántunk szerezni. (A könyvforgalom elemzése 9 község adatain alapul.) A vizsgált községek 9285 kötetes állományára az 1962-es évben 24801 kötet kölcsönzése esett. Az átlagos forgási sebesség tehát 2,5 volt, a községek országos átlaga pedig 2,9. A könyvtári tevékenységre jellemző az egyes állománycsoportok forgási sebessége:

Állománycsoport	Kötet	Forgalom	Forgási sebesség
Mezőgazdasági irodalom	606	303	0,49
Társadalomtud. és politikai irodalom	1003	831	0,82
Természettud. és műszaki irodalom	902	1414	1,52
Egyéb ismeretterjesztő irodalom	360	622	1,72
Szépirodalom	4294	10940	2,55
Gyermek és ifjúsági irodalom	2116	10687	5,05

Ugyancsak érdekesen alakult az egyes állománycsoportok kölcsönzésének %-os aránya is az országos falusi átlaghoz viszonyítva:

	Mezőgazdasági	Társadalomtud. és politikai	Természettud., műszaki és egyéb	Szépirodalom	Gyermek és ifjúsági irodalom
Átlag a 9 községben	1,3%	3,3%	8,2%	44,1%	43,1%
Országos átlag a községekben	2,6%	2,1%	8,1%	45,6%	41,6%

A 9 község átlagos adatai (annak ellenére, hogy nagyközségek nem szerepelnek benne) alig térnek el az országos átlagtól, s ha összevonnuk az ismeretterjesztő és a nem ismeretterjesztő szakokat, akkor a megvizsgált községek átlaga meglepően egyezik az országos átlaggal (12,8 ill. 87,2%).

Anélkül, hogy messzemenő következtetéseket vonnánk le a számok azonosságából, érdemes elgondolkodni az azonosságon belül az eltéréseken is, különösen a mezőgazdasági szakkönyvek kölcsönzésében. Annál is inkább, mert külön vizsgálatot végeztünk annak megállapítására, hogy az állománynak mekkora része volt az, amelyet az 1962-es év folyamán egyszer sem kölcsönöztek. Ennek eredménye, amint azt az alábbi táblázat mutatja, elég rossz képet ad az állomány kihasználtságáról.

Az 1962-es évben nem kölcsönzött könyvek száma és %-os aránya állománycsoportonként:

Község neve	Mezőgazd.		Társ. tud. és pol.		Term. tud. és techn.		Egyéb ism. terj.		Szépirod.		Gyermek és ifj.	
	Méret	%	Méret	%	Méret	%	Méret	%	Méret	%	Méret	%
Somogyuszob	36	61,1	62	60,8	39	31,2	17	27,9	110	19,0	35	10,5
Tépe	90	76,2	120	68,9	97	75,2	43	81,1	139	21,5	18	7,1
Sáp	80	76,2	156	80,8	85	61,6	25	49,0	219	39,2	55	23,7
Alsóörs	28	54,9	48	40,0	43	40,2	12	31,6	50	12,7	13	8,1
Badacsonytördemic	26	61,9	46	55,4	42	44,2	7	30,4	103	26,8	35	18,9
Nagyvisnyó	120	95,4	65	56,5	47	43,5	29	46,0	111	19,8	35	11,5
Méra	8	42,1	26	54,2	16	29,1	8	50,0	81	28,7	34	20,9
Újpetre	18	39,1	71	65,7	22	28,6	6	19,4	235	44,2	31	12,7
Vokány	22	50,2	25	41,7	18	26,5	6	26,0	81	22,5	28	11,6
Együtt	428	70,2	619	61,8	409	45,3	153	42,6	1129	26,3	284	13,4

A 9285 kötetes állományból nem kevesebb, mint 3022 kötet, azaz az egész állomány 32,6%-a fektűt 1962-ben kölcsönzetlenül a polcokon. Az ismeretterjesztő könyvekből 1609 kötet (55,9%), a szépirodalmi és ifjúsági könyvekből 1413 kötet, azaz az állománycsoport 22%-a fektűt holt anyagként. Különösen súlyos a mezőgazdasági állománycsoport helyzete, mert a könyveinek 70,2%-át nem kölcsönözték.

Az állománynak ilyen csekély mérvű kihasználtsága nem indokolt a 2000 köteten aluli könyvtárakban. A könyvek túlnyomó többségét a megvizsgált könyvtárakban 1960 óta szerezték be. Az állomány egy kis részénél természetesen az elfekvés. Szótárak, lexikont aligha fognak rendszeresen kölcsönözni. De a kimondottan olvasásra való szépirodalmi művek 26,3%-ának, valamint a gyermek és ifjúsági irodalom 13,4%-ának elfekvését csak a megfontolatlan állománygyarapítással és a rossz könyvpropagandával lehet magyarázni. Ebben azonban nem csak a tiszteletdíjas falusi könyvtárosok hibásak. A heti 2x2 órát nyitvatartó könyvtárakban nincs és nem is lehet áttekintése a könyvtárosnak az egész állomány forgalmáról, s a könyvek rendszeres propagálására sincs lehetősége.

A szépirodalmon belül részletesen megvizsgáltuk a mai magyar szépirodalom forgalmát. Az egész felnőtt szépirodalmon belül az egyes szakcsoportok forgalma a következőképpen alakult:

Állománycsoport	Kötet	A szépirodalmi állomány %-ában	Egy olvasóra eső kötet	Forgalom	A szépirodalmi forgalom %-ában
Régi magyar	1165	27,1	0,45	3664	33,5
Mai magyar	1231	28,7	0,47	3181	29,1
Régi külföldi	923	21,5	0,35	2123	19,4
Mai külföldi	975	22,7	0,37	1976	18,0
Együtt	4294	100,0	1,64	10944	100,0

Ezek az egyébként elfogadható arányok nyilván összefüggenek egyrészt azzal, hogy magas az olvasók között az iskolások száma. Másrészt pedig azzal, hogy az iskolai irodalomtanítás főként a régebbi magyar irodalommal foglalkozik, s ezért a mai írók neve kevésbé ismert nemcsak a falusi olvasó, hanem a könyvtárosok előtt is.

A nem kölcsönzött könyvek aránya a felnőtt szépirodalomban — amint ezt már említettük — 26,3%. A mai magyarban ez az arány valamivel rosszabb 27,1%. Abszolút számokban 334 kötet.

Megvizsgáltuk a mai magyar irodalom forgalmát az egyes írókra, illetve műveikre vonatkozóan is. A 9 községben összesen 336 mai magyar szépiró és költő művei fordulnak elő. Közülük 170-nek (51%) mindössze egyetlen kötete van a polcokon, 37-nek (11%) két kötete, további 37-nek három kötete, s csupán az írók 27%-ának van háromnál több kötete a kilenc könyvtárban. Olyan mai magyar író, aki legalább egy-egy kötetrel szerepel, mindössze kilenc van. Ezek név szerint a következők:

Dobozy Imre, Illés Béla, Sásdi Sándor, Szabó Pál, Szilvási Lajos, Tamási Áron, Tersánszky J. Jenő, Urbán Ernő, Veres Péter.

Olyan mai magyar mű, amely mind a 9 könyvtárban legalább egyetlen példányban megtalálható lett volna, egy sem akadt. Nyolc könyvtárban volt meg Darvas József: *A törökverő* és hét könyvtárban Dobozy Imre: *Tegnap és ma*, Fekete István: *Bogáncs*, Gergely Márta: *Házasságból elégséges*, Mesterházi Lajos: *Pár lépés a határ* és Tamási Áron: *Hazai tükör* c. munkája.

Olyan író, akinek legalább 10 kötete volt összesen a 9 könyvtárban, mindössze 29 akadt a 336 közül. Közülük kiemeltük azt a hat író, aki a kilenc könyvtárban: a) a legtöbb kötetrel, b) a legnagyobb számú igénybevétellel, c) a legtöbb nem kölcsönzött kötetrel szerepel.

a) a legnagyobb kötettség:

1. Veres Péter	40 kötet	4. Tersánszky J. Jenő	32 kötet
2. Szabó Pál	38 kötet	5. Hegedűs Géza	26 kötet
3. Illés Béla	32 kötet	6. Tamási Áron	26 kötet

b) a legnagyobb számú igénybevétel:

1. Szabó Pál	99 kölcsönzés, egy kötetre esik 2,6 kölcsönzés
2. Szilvási Lajos	91 kölcsönzés, egy kötetre esik 7,0 kölcsönzés
3. Tersánszky J. Jenő	90 kölcsönzés, egy kötetre esik 2,8 kölcsönzés
4. Berkesi András	81 kölcsönzés, egy kötetre esik 3,3 kölcsönzés
5. Gergely Márta	76 kölcsönzés, egy kötetre esik 7,6 kölcsönzés
6. Mesterházi Lajos	76 kölcsönzés, egy kötetre esik 4,4 kölcsönzés

c) a legtöbb nem kölcsönzött kötet

1. Urbán Ernő kötetekének 47,6%-a	4. Dobozy Imre kötetekének 37,5%-a
2. Veres Péter kötetekének 42,5%-a	5. Illés Béla kötetekének 28,1%-a
3. Hegedűs Géza kötetekének 38,4%-a	6. Szabó Pál kötetekének 15,7%-a

Megnéztük azt is, hogy melyik írónál esik egy kötetre a legtöbb kölcsönzés. Itt a sorrend a következő:

1. Gergely Márta	7,6	4. Ignác Rózsa	4,4
2. Szilvási Lajos	7,0	5. Mesterházi Lajos	4,4
3. Thúry Zsuzsa	5,3	6. Fekete István	4,2

A költői művek aránya az állományban elenyésző. Mindössze 8 olyan mai magyar költő van, akinek egynél több kötete található a kilenc könyvtárban összesen.

Úgy hisszük, hogy ezeket az adatokat nem kell külön kommentálni. Különösen ami az elfekvő könyveket illeti, a számok önmagukért beszélnek.

*

Munkánk célja volt: felhívni a figyelmét a falusi könyvtárak tevékenységében mutatkozó néhány, általunk lényegesnek tartott és megoldatlan kérdésre. Ilyenek elsősorban: a felnőtt falusi lakosság túlnyomó részének kimaradása a könyvtár hatóköréből, továbbá az állománygyarapítás és a könyvpropaganda gyengeségei, valamint a falusi könyvtárak munkafeltételeinek (helyiség, berendezés, nyitvatartási idő, stb.) hiányosságai. E kérdések megoldása nélkül a falusi könyvtárak munkájának színvonala aligha lesz emelhető.

Onódy Miklós

Könyvelhelyezés a szabadpolcos könyvtárban

VITA A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR HÍRADÓJÁBAN

1957 óta — mióta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban első ízben jelent meg a szabadpolcos kölcsönzési forma — sokféle módszer valósult meg, s a szabadpolcos kölcsönzésről írásban és szóban igen sok vita folyt. A viták időszakonként lángolnak fel, aszerint, ahogy az újabb és újabb szabadpolcos könyvtárak gyakorlata szaporítja a tapasztalatokat.

Az új forma — ahogyan azt más könyvtárak cikkei is bizonyítják — a közművelődési könyvtári munka minden területén új problémákat jelent az egész könyvtári apparátus és az olvasó számára egyaránt.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár híradójában a közelmúltban lezajlott vita csapongó témafelvetése azt bizonyítja, hogy a különböző munkafázisok új módszerei, sőt sok esetben alapelvei sem tisztázódtak megnyugtató módon.

A legfőbb újdonság ebben a formában a könyvanyag és az olvasó közvetlen érintkezése. Természetes, hogy a problémák elsősorban itt koncentráálódtak, és a könyvek elhelyezésének kérdésében történt állásfoglalás határozza meg a könyvtáros-olvasó kapcsolat további alakulását és a segédeszközök használatát is.

1964 márciusában szakmai vitán beszéltük meg tapasztalatainkat, s a legtöbb eltérő nézet épp az állományelhelyezés kérdésében született. A vita írásban folytatódott a Könyvtári Híradó hasábjain, és több szakmai fórum megbeszélése és összegezése után sikerült egységes álláspontot kialakítani.

Az állományelhelyezés legmegfelelőbb módjának a jelen körülmények között is a szépirodalom szerzők szerinti betűrendben való elhelyezése látszik, az ismeretterjesztő irodalom elrendezésében pedig a szakok szerinti csoportosítás a Sallai—Vargha kézikönyv összeállítására alapján. (Ez az ETO csoportjait logikailag átcsoportosítva egymás mellé helyez olyan, egymáshoz kapcsolódó ismeretterjesztő könyvcsoportokat, mint irodalom és nyelvészet stb.) Az ilyen csoportosítás biztosítja a könyvtári rendet, s ez mind a könyvtárosok, mind az olvasók biztonságos tájékozódásának elengedhetetlen feltétele.

A könyvek elhelyezésének logikai egymásutánosságáról meg kell említeni, hogy ez akkor figyelemfelhívó erejű, ha az olvasó útja egybeesik vele. A könyvek logikus sorrendjének tudatosítására igen jó megoldás a bejárat közelében elhelyezett, a kölcsönzői rendjéről készített térképvázlat.

Természetesen felvetődik a kérdés — a vita éppen itt volt a legélénkebb —, mit mond az olvasónak a betűrendben felállított szépirodalom?

A tájékoztatás megkönnyítésére készültek a tárgyköri kiemelések. A kiemelt állományrészek ugyan sok helyütt megnyerték az olvasók tetszését és a forgalmukat tekintve is jó eredményeket hoztak, azonban fejlődésre ezzel a módszerrel nincs lehetőség, és főleg a sokirányú olvasói igények nem elégíthetők ki így. Az olvasók ugyanis „megragadnak” a „Nagy emberek életrajza”-nál vagy a „Nők polca”-nál, s ez utóbbi, ha jó összeállítású, természetesen olyan könyveket is tartalmaz, amelyek korra és nemre való tekintet nélkül általános érdeklődésre tarthatnak számot, az ilyen feliratú polc azonban bizonyosan elriaszt másokat, például a férfiakat. A nagyszámú kiemelés megbontja a könyvek egységes rendjét, a könyvtárban már jól tájékozódó olvasót akadályozza a keresett könyv megtalálásában, és nem nyújt megbízható eligazodást azok számára sem, akik még a „valami jót kérek” stílusú választás meghatározatlan igényével lépnek a könyvtárba.

Az általános érdeklődés középpontjában álló „Történelmi regények” c. csoport pl. annyi művet foglal magában, és oly sok benne a határeset, hogy ezen művek kiemelésekor lehetetlenség teljességre törekedni. Az egész szépirodalom tárgyköri felbontása még a gyermekkönyvtárakban is nagyon sok nehézséget okoz, a felnőttek könyvtárának szépirodalmi anyagában pedig teljesen megoldhatatlannak látszik. Sokkal célravezetőbb az az eljárás, hogy a könyvanyag egységes rendjét megtartva hívják fel a könyvtárak a figyelmet az általuk fontosnak tartott témákra egy-egy kiemeléssel. Az aktuális eseményekre, évfordulókra való reagálás legjobb, legmozgékonyabb eszköze a kiállítás; ezzel biztosítják a könyvtárak a sajtó, rádió tájékoztatásának kiszélesítését, elmélyítését.

A kiemeléseknél lényegesnek tartjuk, hogy azok az olvasók összességéhez és ne korcsoportokhoz vagy nemekhez szóljanak, és mindig tartalmi szempontok szerint készüljenek; semmiképpen sem helyes a könyveket nagyság, vagy alak, forma szerint megkülönböztetni.

A szabadpolcos kölcsönzési forma megkívánja a segédeszközök használatának kiterjesztését, a tárgyköri katalógusok és bibliográfiák készítését és kézbe-

adását, továbbá az olyan kezdeményezések elterjedését, mint például azt, hogy Aragon „Nagyhét” c. könyvébe ajánlott irodalomjegyzéket ragasztanak, s ebben a téma más, érdekes és értékes feldolgozásaira hívják fel a figyelmet. A jelenleg csak néhány helyen, s csupán kisipari módon készített, könyvekbe ragasztott annotációk a könyvtárak olvasóinak és könyvtárosainak egyaránt nagy segítséget nyújtanak, hisz a borítólapok élet-tartama oly rövid, hogy a „fülek” tájékoztatására nem lehet támaszkodni. Épp ezért helyesebb lenne központilag, nagyüzemi módszerekkel készíttetni ilyen tartalmi ismertetéseket.

Az itt vázolt vitakérdések csak egyik — bár lényeges — részletei az egész munkának. Az új olvasószolgálati módszereket saját „berkeinkben”, de országosan is még sok kísérlettel kell kialakítani. Új ötletekre, a bevált módszerek továbbadására és megvitatására van szükség, a segédeszközöket rugalmasan kell kialakítani és alkalmazni. A korszerű kölcsönzési rendszerhez korszerű tartalmi munkára és ugyancsak korszerű formai megoldásokra van szükség annak az ellentmondásnak a feloldására, hogy a könyvtáros a szabadpolcos könyvtárban ne a zártpolcos rendszer gyakorlata szerint kölcsönözzön.

Ballagi Agnes

Napirenden a folyóiratbeszerzés

Sok folyóirat, *változatos* témákról, könyvtári *tanácsadás*: ez az a három olvasói kívánság, amit a könyvtárnak a folyóiratok beszerzésével teljesítenie kell. Elsősorban megfelelő beszerzési gyakorlatával.

Lássunk néhány példát városok és nagyközségek könyvtárainak folyóiratbeszerzéséről.

A pénzellátás — amely lehetővé teszi a sok folyóirat vásárlását, a következőképpen alakult:

Könyvtár	A lakosok száma	Folyóiratbeszerzés (Ft)	
		1960	1964
Encs	2 000	3 000	10 000
Baktalórántháza	3 400	—	4 500
Vác	24 700	1 500	2 000
Sopron	41 300	4 000	7 500
Dunaújváros	54 400	4 000	5 000

Tudjuk, hogy a táblázatban szereplő könyvtárak a folyóiratok szempontjából *helyi* feladatot látnak el. De valóban el tudják-e látni?

Hány folyóiratot lehet venni pl. 2000 Ft-ból Vácott? Ha nagyon ügyes a könyvtáros, és alaposan válogat, 25—28-at. Az Encsnek járó 10 ezer Ft-ból már 130—140 folyóiratot lehet vásárolni. Ha csak a magyar folyóirat kínálatból választunk, melyet a Posta Központi Hírlapiroda legutóbbi, 1963-ben megjelent jegyzéke tartalmaz, körülbelül ez a folyóiratmennyiség az, melyet a városi könyvtárnak olvasói rendelkezésére kellene bocsátania, hogy a vele szemben támasztott *változatos* folyóiratbeszerzés igényének is megfelelhessen.

Megnéztük ezekben a könyvtárakban a folyóiratok beszerzését *tartalmi* szempontból is. Érdeemes összehasonlítani a megyei könyvtárral rendelkező Kaposvár, Szolnok, Szombathely, Győr, Pécs és Miskolc, valamint a fent említett öt könyvtár

Folyóirat fajta	Nagyobb könyvtárakban	Kisebb könyvtárakban	A mintajegyzék alapján
Szórakoztató- és hírlapok	21%	31%	25%
Társ. tud. tárgyú folyóiratok	41%	46%	48%
Term. tud. tárgyú folyóiratok	38%	22%	27%

összes folyóiratainak tartalmi megoszlását; és azt összevetni egy olyan „mintajegyzék” megoszlásával, melyet a beszerzési keret korlátozása nélkül a magyar folyóirat-kínálatból a közművelődési könyvtári igények messzemenő figyelembevételével állítottuk össze. (Ld az előző oldal alján levő táblázatot.)

A táblázat kifejezi, hogy az arányok a kisebb könyvtáraknál eltolódnak a szórakoztatóbb, jobban keresett folyóiratok irányában. Ez valóságos, *közönségigényt kifejező* tendencia. A természettudományi tárgyú folyóiratok alacsony száma a kisebb könyvtárakban azonban nem jó. Még akkor is lehet valamivel kedvezőbb arányt kialakítani gondos válogatással, ha tekintetbe vesszük azt a követelményt, hogy csak a közérthető, kimondottan ismeretterjesztő folyóiratokat rendeljük meg ezen a területen.

Az arányeltolódás valódi okát a nem körültekintő beszerzés mellett az magyarázza, hogy az alacsony kerettel rendelkező könyvtárakat ez a keret a tartalmi választék helyes arányának kialakításában meggátolja. Magyarul ez annyit jelent, hogy ha a kisebb könyvtár pl. hírlapból és hetilapból megvásárolja a közönsége igényének megfelelő hét darabot, éppúgy mint egy megyei könyvtár, akkor ezekért nem fizet többet, mégis *rafizet*. Ugyanis míg a nagyobb beszerzési kerettel rendelkező könyvtár az egésznek csak 2—3%-át, a kisebbel rendelkező ebben az esetben már a költségvetésben biztosított összegnek 10—11%-át költötte el. Ha ugyanezzel a módszerrel és megfontolással végigmegyünk az összes tárgyi csoporton, akkor látjuk, hogy egy kisebb város könyvtárának háromszor annyiba kerülnek a legnépszerűbb folyóiratok, mint pl. egy nagy megyei könyvtárnak. A megoldás persze nem az, hogy a közönség által keresett folyóiratok számát kell csökkenteni a megfelelő arányok elérésére, hanem az, hogy bővíteni kell az elmaradt tárgyi csoportokba tartozók számát a rendelkezésre álló pénzüsszegek felemelésével. Sajnos, a szűkös pénzkeret a könyvtárosokban igénytelenséget is alakíthat ki. Erre jó példa, hogy Encs 10 ezer Ft-nyi összegéből csupán 4000 Ft-ot tudott felhasználni. Ha egy mindössze 2000 lakosú község tanácsa már két éven keresztül kulturális költségvetési mérlegének „megingása” nélkül emnyit tud áldozni folyóiratbeszerzésre, akkor pl. a 25 ezer lakosú Vácnak, vagy az 55 ezer lakosú Dunaújvárosnak is lehetne annyi lehetősége, hogy legalább a minimumot biztosítsa.

Csak mindezek tekintetbe vételével értékelhetjük helyesen, hogy milyen folyóiratfajtákat mellőznek a városi-járási könyvtárak, akár kényszerűségből, akár kénytelenségből. Nagyon gyér a közönség informálására való *hivatalos lapok* száma, pedig a *Mezőgazdasági Értesítőre*, vagy a *Művelődésügyi Közlönyre* a tanácsok dolgozóinak és a tájékozódni kívánó pedagógusoknak egyaránt szükségük van. Ezenkívül korántsem kielégítő a helyzet a *kurrens bibliográfiák* területén, bár elvileg minden könyvtáros egyetért abban, hogy a Magyar Nemzeti Bibliográfiát ma már egyetlen járási, vagy városi könyvtár sem nélkülözheti. A mezőgazdasági vidéken levő könyvtárainkban is alig található meg a *Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója*, amely pedig nemcsak kizárólag szakkönyvtári kérdésekkel foglalkozik. Érdekes jelenség, hogy a 4—5 általános magyar *gyermeklapot* sem vásárolják meg rendszeresen (lehet, hogy takarékoságból), holott ebből nemcsak a városi, hanem még a községi könyvtáraknak is *több példányt* kellene beszerezniük, hiszen a gyerekkönyvtárakban kell hozzászoktatni a gyerekeket a folyóiratok olvasásához is.

A következő hiányos terület a *nyelvismeret*. Igaz, hogy a rendelkezésre álló *Magyar Nyelvőr* nem pontosan olyan jellegű nyelvművelő lap, melynek megjelenését már egyre inkább sürgeti a közvélemény, de a Képes Nyelvmesterrel együtt még rossz pénzügyi helyzetű könyvtár is megveheti, mert olcsó! A természettudományos folyóiratok között elhanyagolt terület a *közegészségügy* és — meglepetésre — a *mezőgazdaság* is. Az előbbi esetben figyelmetlenségről van szó, hiszen a *Népegészségügy* és a *Vöröskereszt Családi Lapja* szintén nem drága, az utóbbinál kevés pénz mellett az gátolhatja a beszerzést, hogy a szükségletek még nem fejeződtek ki határozott igényekben.

A példákat lehetne még sorolni. Erre azonban egyelőre nincs szükség, hiszen a választékot csak meghatározott számú folyóirat vásárlása biztosíthatja, erre viszont jóformán egyetlen városi és járási könyvtárban sincs fedezet.

A KÖZSÉGI KÖNYVTÁRAK

Tudjuk, hogy a községi könyvtár folyóiratgyűjteményének kialakítása nehéz és hálátlan könyvtárosi feladat. Mindenekelőtt erősen meg kell rostálni a megvásárolható folyóiratirodalmat. Alkalmazkodni kell a korlátozott folyóiratbeszerzési keretnek. Ma még ott tartunk, hogy ha túl sokat költünk folyóiraatra, esetleg 10—20 értékes könyv megvásárlásától üthetjük el a könyvtárat. Tehát a folyóiratkeret nemcsak a tanácstól, hanem a könyvbeszerzési kerettől is függ. Ezenkívül össze kell egyez-

tetni a közönség kívánságait a könyvtár felvilágosító feladataival és az alapvető folyóiratgyűjteményt úgy kell összeállítani, hogy az a pénzügyi lehetőségek javulása esetén továbbfejleszthető legyen. Tehát jó előre tudni, hogy ha pl. évi 200 Ft-tal több pénz van folyóíratra, melyik a sok közül az, amelyet mint soronkövetkező *legfontosabbat* meg kell vásárolni.

Kiindulásképpen, kísérletileg összeállítható egy jegyzék, amely 10–20 folyóiratot tartalmaz, olyanokat, amelyeknek vitathatatlanul ott kell lenniük *minden* helybenolvasási lehetőséggel rendelkező községi könyvtárban. Az ilyen jegyzékben szereplő folyóiratok ára 1000–1500 Ft. Arról, hogy ennyi pénz rendelkezésre áll-e községi könyvtárainkban, hat megyei könyvtár hálózati csoportját kérdeztük meg. Kérésünk az volt, hogy közöljék: véleményük szerint melyek a megye legjobban, és melyek a legkevésbé ellátott könyvtárai folyóiratbeszerzési keret szempontjából.

A hálózati központ szerint jól ellátott községi könyvtárak:

A község neve	A lakosok száma	Beszerzési összeg Ft	
		1963	1964
Alsóvadász	1685	300	500
Lövő	1737	300	600
Sopronkövezsd	1656	300	300
Nagybajom	4983	650	650
Kishuta	472	600	600
Kővágóórs	1567	1450	1450

A hálózati központ szerint gyengén ellátott községi könyvtárak:

A község neve	A lakosok száma	1963	1964
Kázsmárk	909	150	150
Nagylozs	1213	200	200
Pér	2364	48	48
Tiszasüly	3375	400	400
Dárnóc	1012	200	200
Áta	387	300	350

A táblázatokhoz hozzá kell tenni, hogy a jelentések szerint sok helyütt egyáltalán nincs meghatározott folyóiratbeszerzési keret. Ahol viszont van, csaknem kivétel nélkül *kevés* a megfelelő számú folyóirat megvásárlására. Az úgynevezett „jobb és rosszabb” ellátású községek közötti határ összemosódik, a 12 községből egyedül Kővágóórs az, amely a szűkített példajegyzékbe felvett periodikáknál is többet tud vásárolni, tudjuk azonban, hogy itt az országos hírű termelőszövetkezet jó vezetőségének segítségével is a könyvtár rendelkezésére áll. Világosan kifejezve ez annyit jelent, hogy nincsenek megfelelően, csak rosszul és még rosszabbul ellátott községeink. 300–400 Ft-nál magasabb keret ritka, ez azonban csak a *Népszabadság*, *A Könyvtáros* és egy képeslap előfizetésére elég, ami ugyan a könyvtáros és családja számára hasznos, mert nem a háztartáspénzből kell kifizetni, az olvasóközönségnek azonban kevés, mert nem nyújt *választékot*, noha ez a könyvtár legfőbb előnye az egyéni folyóirat- és könyvvásárlóval szemben. Mivel azonban (30 község átlaga alapján számítva) a tartósan leköthető (tehát nem esetleges) *könyvbeszerzési keret* is csak 5000 Ft körül van, a közeljövőben sem várható általános javulás. Ezt bizonyítja az is, hogy 1963-ról 1964-re számottevően nem változtak a táblázatban szereplő folyóiratbeszerzési keretek.

Mindebből megállapíthatjuk, hogy a községi könyvtáraknál a folyóiratbeszerzés egyelőre kizárólag pénzkérdés. A keretek fejlődése pedig azt mutatja, hogy a közeli jövőben sem várható lényeges javulás.

A beszerzendő folyóiratoknak a közönség igényével és a könyvtár felvilágosító funkciójával megegyező tartalmi összetételére már akkor is vigyázni kell, mikor a folyóiratbeszerzési keret még nem teszi lehetővé minden szükséges folyóirat megvételét. A beszerzési keret emelésén kívül a könyvtáraknak van tennivalójuk a folyóiratok propagálásában is, nem is beszélve arról, hogy az embereket meg kell tanítaniuk arra, hogy látóköriüket több — ismeretterjesztő és alapfokú — szakfolyóirat olvasgatásával is szélesítsék. Nem szabad elfelejtkeznünk arról sem, hogy a sajtó — a rádió és a televízió mellett — az egyik legfontosabb *könyvpropagandaeszköz* abban az értelemben, hogy az egy-egy cikk elolvasásakor felkeltett érdeklődés később a könyvekre is irányulhat. Mindezek *helyi* könyvtári feladatok. A járási könyvtáraknak azonban a következő években *hálózati* feladat is jut. Ahogy a tanácsi kezelésbe adáskor a könyvvállomány viszonylag tervszerű növelését a megfelelő könyvbeszerzési keretek költségvetésbe állításával a községi tanácsoknál elérték, ugyanúgy szorgalmazniuk kellene a folyóiratgyarapítási keretek emelését, legalább addig, hogy a minimális tájékoztatást biztosító 20—22 folyóiratot minden helybenolvasási lehetőséggel rendelkező könyvtár megvásárolhassa.

A folyóiratok beszerzésének, feldolgozásának és olvasószolgálati jelentőségének számos problémája közművelődési könyvtárainkban nem eléggé ismert. Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács állománygyarapítási szakbizottságában megtárgyalt és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által 1963-ban közzétett gyűjtőköri irányelvek már foglalkoznak az időszaki kiadványokkal is. Az irányelvek értelmezése azonban ezen a területen még a jövő feladata. A könyvek törzsanyagjegyzéke már 1959 óta több-kevesebb sikerrel irányítja a könyvtárak könyvbeszerzését. A törzsanyagjegyzék funkcióját betöltő folyóiratjegyzékekre — melynek összeállítása felelősségteljes, de csak egyszeri munka — szintén igény van. Az első lépések ezeknek a jogos könyvtárosi kérdéseknek teljesítésére már megtörténtek, ezek eredményeként jelenik meg a közeljövőben a *KMK folyóiratkérdésekkel foglalkozó módszertani útmutatója*. Jó lenne azonban az is, ha a városi és községi könyvtárosok közzétennék véleményüket, tapasztalataikat a folyóiratokkal kapcsolatos problémákról, mert ezzel is segíthetnének egymást ennek a — többiek között — napi-rendre került munkának átgondoltabb elvégzésében.

Islai Zoltán

KÖNYVTÁROSOK ÍRJÁK

Könyvtár és idegenforgalom

Könyvtáraink sokoldalú tevékenységének egyik legfontosabb ága a tájékoztató szolgálat. Bonyolult tudományos problémáktól kezdve az egyszerű adatközlésig mindenre válaszol a könyvtár, melynek ezt az informáló szerepét eredményesen lehetne összekapcsolni a mindinkább növekvő bel- és külföldi idegenforgalom segítségével is.

Két évvel ezelőtt amerikai magyar ismerősöm fővárosunk egyik reprezentatív szállodájában a Bartók-archívum felől érdeklődött, szeretne volna megtekinteni. Legnagyobb meglepetésére semmiféle felvilágosítást nem tudtak neki adni, úgyhogy véletlenül, egyik várbeli sétája alkalmával bukkant rá. Örömmel lépett be a gyűjtemény helyiségébe, de újabb meglepetés érte, mert amikor a látottakat fel akarta jegyezni, a teremőr sajnálkozva közölte vele, hogy „jegyzeteket készíteni tilos”. Ismerősöm végülis kapott egy ismertetőt, de a másodikhoz, amit otthoni barátjának szeretett volna vinni, már csak az igazgató külön engedélyével juthatott hozzá!

Ilyen és számos hasonló eset kapcsán, továbbá a külföldön látottak alapján vetődött fel bennem a gondolat, hogy érdemes lenne felállítani egy idegenforgalmi könyvtárat, ahol a könyvtáros tudná, hogy hol a Bartók-archívum, sőt az ismertetőt, vagy a tárgykörhöz tartozó könyvet is kézbe tudná adni. Ezen az egyszerű tájékoztatáson felül a bel- és külföldi országjáró, turista, vagy kíváncsi vendég megtalálhatná itt mindazt az irodalmat, amire utazása alatt szüksége lehet. Egy-egy hazai napilap mellett ott lennének a legfontosabb külföldiek (sok embernek ugyanis nélkülözhetetlen a mindennapi újságolvasás), azután a menetrendek, autótérképek, a különböző tájegységek térképei, esetleg lexikonok, enciklopédiák és — feltétlenül — szótárak.

Valamilyen táblán jelezni lehetne a múzeumok helyét, nyitvatartási idejét és mellette tárolni az idevágó „szakirodalmat”, például a múzeumi katalógusokat, ismereteket, művészettörténeti kiadványokat, a műemléki és városképi sorozatok, valamint A művészet kiskönyvtára sorozat köteteit stb. stb.

Az információs anyagot harmonikusan egészítené ki a mai magyar és külföldi idegennyelvű szépirodalom válogatott állománya. A kereslet megmutatná, hogy mi a lényeges, állandó anyag, a többit pedig állandóan cserélni kellene. Ma talán még megvalósíthatatlannak tűnik, de rövidesen már elképzelhető lenne a boy-szolgálat is a könyvtár és könyvesbolt, vagy a könyvtár és az IBUSZ között.

A könyvtár — méginkább a hírlapolvasó — és az eszpresszó összekapcsolása nem új dolog, ezért jogosan hiszem, hogy egy „idegenforgalmi libresszó” is sikerre számíthatna.

Hogy kik lennének az olvasói? Télen mindazok, akik szeretnek utazni, előre megtervezik nyári szabadságukat, akik rendszeresen művelődnek, rendszeresen látogatják a kiállításokat, színházi előadásokat, akik szívesen olvasnak egy-egy idegennyelvű napilapot, vagy regényt. Nyáron pedig a bel- és külföldi turisták, országjárók és minden évszakban azok, akik szeretik a könyvet, a könyvtárat!

Természetesen ennek a könyvtárnak az elhelyezésétől sok függ: központi helyen kellene lennie, lehetőleg parkban, vagy kerthelyiséggel és — külön autóparkolózó helyet! (Pl. a most rendezés alatt álló budai Erzsébet-híd fő környéke a Tabán lejtőjénél — a Gellért szálló közelsége és a főközlekedési útvonal miatt — igen előnyös lenne, s egy korszerű, célszerű, szép könyvtár a városképbe is harmonikusan beilleszthető volna.)

S z i n n a F e r e n c n é
Szentendrei Városi Könyvtár

Hajdúdorog könyvtári gondjai

A Debrecentől 37 kilométerre fekvő Hajdúdorogon korszerű, mintegy 400 személyt befogadó művelődési otthon működik, mely az ötvenes évek elején épült. A művelődési otthon igazgatójának szűk kis irodahelyisége mellett apró pénztárablak, odébb a színpaddal ellátott színházterem, majd mögötte egy alig 5×5 méteres kis helyiség tele könyvekkel: a 11 ezer hajdúdorogi lakosnak ez a könyvtára.

A helyi földművesszövetkezet 4000 forintos vásárlási utalványát nemrég váltotta be mintegy 200 könyvre a község könyvtárosa, Orosz Mihályné. A fal három oldala tele könyvekkel megrakott állványokkal, még középre is kinyúlik egy dupla. A cserépkályha mellett vitrin, az is tele. Nagy örömmel bélyegzik az iskola úttörő-csapatától segítségre küldött gyerekek az új könyveket, ragasztják a belső fedélbe a könyvtasakokat. Öröm is lenne annyi sok kopott szürke könyv mellett most lapozgatni az új könyveket, ha lehetne. Am nem lehet.

— Ezek a szép, új könyvek mind a sarokba kerülnek, asztallábak közé a földre, ahol helyet találok nekik — mondja a könyvtáros. Hiába a segítség, hiába kerülnek be a katalógusba, hely nincs számukra. A jelenlegi helyiség a már meglévő könyv-állományt sem tudja befogadni.

A szomszéd terembe, a 400 személyes színházterembe a moziüzemi vállalat helyezi át filmszínházát. Így a régi mozihelyiséget a Nánási utcán átalakíthatnák könyvtárnak. Könyvtár, olvasóterem, klubszoba, kis előtér várhatná ott a hajdúdorogi olvasókat.

Az új könyvekkel együtt most 6400 könyv van bepréslve a kis helyiségbe, az olvasók száma pedig elérte a 800-at. Ez a szám megkétszereződne rövid idő alatt, ha megfelelő olvasószobával, képeslapokkal, folyóiratokkal rendelkezne a könyvtár. S a művelődési otthonnak, illetve a Moziüzemi Vállalatnak is hasznára válnék ez: egy működő szakosztály szobájának, TV-teremnek, vagy méginkább báli rendezvények alkalmával ruhatárnak használná a felszabaduló helyiséget, ahol ez a könyvtár ma van.

D é n e s G é z a

Tehetséges fiatal író nő mutatkozott be figyelemreméltó első művével a Magvető Új Termés sorozatában: Elek Judit „Ébredés” c. könyvének értékelésére most nem térünk ki, csak az író nő fogalmazta önéletrajzi jellegű fülszöveg egyetlen mondatára figyelnünk fel. Az író nő ugyanis elmondja, hogy kora ifjúságától kezdve erősen vonzódták a könyvek, közöttük nőtt fel, hiszen apjának antikváriuma volt, s aztán hozzátesszi: „talán ezért nem tudtam megszokni mind a mai napig a könyvtárakat, mert nem engednek oda a polcokhoz”.

„Mind a mai napig...” — ugyan jó régen fordulhatott meg közművelődési könyvtárban ez a fiatal író nő, ha nem tudja, hogy az utóbbi években könyvtáraink túlnyomó része áttért a szabadpolcos kölcsönzésre, és a könyvtár-fejlődés tendenciája ország- sőt világszerte a szabadpolc bevezetése. Az olvasót könyvtárosaink nemcsak „odaengedik” a polcokhoz, hanem propaganda és nevelő tevékenységük minden erejével igyekeznek oda irányítani, hogy látva lássa a könyveket és vágyainak, hajlamainak, műveltségének megfelelően válasszon köztük.

Elképzeltető, hogy egy antikvárium tulajdonos lánya olyan magánkönyvtárral rendelkezik, mely ritkán teszi szükségessé számára a könyvtárlátogatást — bár az író nő akkor is ismernie kellene a körülötte folyó élet változásait! —, de hogy lektorai között sem akadt senki, aki könyvtárban olykor megfordul: ez enyhén szólva, meglepő...

B. É.

A párt népművelési terve

A Népművelés augusztusi száma közli a Magyar Szocialista Munkáspárt KB agitációs és propaganda bizottságának állásfoglalását az 1964/65. évad főbb népművelési feladatairól. A program egészének ismerete minden könyvtáros számára fontos, ezért áttanulmányozására felhívjuk olvasóink figyelmét.

Az állásfoglalás nélkülözhetetlen segítséget nyújt a megyei, járási, városi és községi népművelési tervek elkészítéséhez. Az idej terveket még a pártszervek mellett működő művelődési bizottságok készítik el, de az év folyamán az Országos Népművelési Tanács mintájára át kell alakítani a megyei, járási, városi és községi koordinációs bizottságokat.

A párt népművelési tervében — valamennyi népművelési szerv, intézmény összehangolt munkájának hangoztatásával — megfelelő hangsúlyt kapnak a könyvtári feladatok és célkitűzések. Allást foglal a párt a szakszervezetekkel közösen fenntartandó folyóiratolvasók létesítése mellett, ajánló bibliográfiák készítése és szervezett terjesztése ügyében, a felszabadulás óta született, szocialista mondanivaló és művészi színvonal tekintetében kiemelkedő alkotások széleskörű propagálása érdekében. Megállapítja, hogy az olvasás a fiatalok többsége számára a szabadidő eltöltésének elengedhetetlen eleme kell legyen s hogy a községi könyvtárakban biztosítani kell a helyi termelési adottságoknak megfelelő mezőgazdasági szakkönyveket a lélekszámnak megfelelő mennyiségben. A mezőgazdasági szakkönyvpropagandát elsősorban az agrárszakemberek, a tsz vezetők, brigádvezetők körében kell fokozni. Szükségesnek tartja a könyvbarát-mozgalom és az irodalmi színpadok fejlesztését. Az életképtelen intézmények összevonásával, szükség esetén több szerv közös fenntartásában kell biztosítani a népművelési intézmények működésének jobb feltételeit. A városi könyvtári ellátás javítását is szorgalmazni kell, továbbá ki kell adni a könyvtárak építési berendezési és felszerelési normáit, valamint a művelődési otthonok és könyvtárak korszerű, új títusterveit.

Ez a néhány kiragadott tervfeladat is bizonyítja, hogy a könyvtárosoknak ismerniük kell a fontos állásfoglalást és mindenütt ott kell lenniük a tervek készítésénél, hogy szakszerűen kapjanak helyet a helyi igények szerint legfontosabb könyvtári célkitűzések az egységes népművelési tervben.

NEMZETI KÖNYVTÁRÉPÍTÉSI kollokviumot tartott Varsóban az IFLA könyvtárépítési és berendezési szakbizottsága. Az összejövetelen hét ismert, különböző nemzetiségű könyvtárépítési szakember előadását vitatták meg, amelyek felölték a nemzeti könyvtárak feladatainak, tervezésének, építésének és berendezésének egész kérdéskörét. Magyar részről dr. Tombor Tibor, az OKDT könyvtárépítési és berendezési szakbizottságának elnöke tartott előadást „A nemzeti könyvtárak berendezésének különleges jellemzői és követelményei” címmel, majd külön vetített képes előadásban számolt be az OSZK új otthonának terveiről és építkezéseiről. A tanácskozás megvitatta a lengyel nemzeti könyvtár új épületének tervrajzait is, majd megtekintettek néhány új lengyel könyvtárat. (T.)

A Szabó Ervin Kör őszi programja

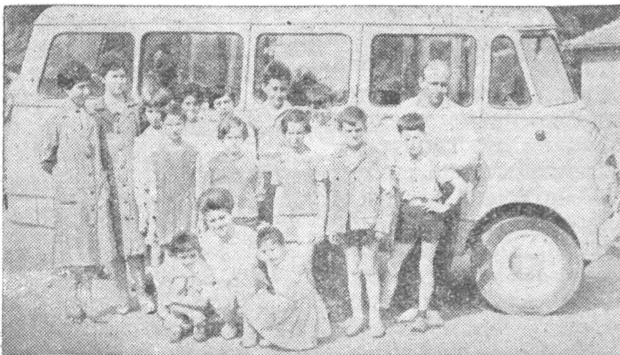
A kör őszi programjában több érdekes előadás és rendezvény szerepel. Szeptember végén Rózsa György, az MTA Könyvtárának igazgatója „Az MTA Könyvtárának gyűjtőköre és új épülete” címmel tart előadást; október végén Sallai István, a KMK osztályvezetője számbol be azokról a tapasztalatokról, amelyekre szovjetunióbeli tanulmányútján tett szert; december első felében pedig Hegedűs András, az MTA szociológiai csoportjának vezetője tart előadást „Szociológia és népművelés” címmel. A kör és a Magyar Írószövetség vezetősége novemberben közös ankétot rendez az írókat és a könyvtárosokat érintő közös problémákról, elsősorban az író—olvasó találkozási módszertani kérdéseiről. Az IFLA ez idei kongresszusán, Rómában az eddigénél népeesebb delegáció képviseli a magyar könyvtárosokat. A kongresszusról október elején számolnak be a résztvevők.

Az előadásokat a Könyvtáros Klubban (VIII. Múzeum u. 17.) rendezzük lehetőleg csütörtökönként, ősztl egyúttal azt is biztosítjuk, hogy a klub helyisége csütörtökönként a tagság rendelkezésére álljon.

Folytatjuk a belföldi tanulmányi látogatások és kirándulások szervezését, az idén még 2—3 ilyen rendezvényt tervezünk.

Külföldi kapcsolataink megélénkülésével lehetőséget kívánunk biztosítani külföldi tanulmányutak lebonyolítására is. A Szovjetunióba nagylétszámú csoport utazik októberben, e csoportban nem csak a kör tagjai, hanem a SZOT és a Művelődésügyi Minisztérium által delegált könyvtárosok is részt vesznek. Felvettük a kapcsolatot az NDK-ban, valamint a Lengyel NK-ban működő könyvtáros egyesülettel és így mód nyílik arra, hogy — az érdeklődéstől függően — még az idén kis létszámú csoportok vagy akár egyes könyvtárosok is csere-tanulmányút formájában tanulmányozhassák a német, illetőleg a lengyel könyvtárakat. Az egyesületek feladata ez esetben cserepartnerek szervezése révén az olcsó (lehetőleg kölcsönös vendéglátás formájában ingyenes) szállás, valamint a szakmai vezetés, foglalkozás biztosítása. Kérjük azokat a könyvtárosokat, akik ilyen csere-tanulmányúton részt kívánnak venni, jelentsék be érdeklődésüket a kör titkárságán (Budapest, VIII. Szentkirályi u. 21.).

Az őszi programban természetesen helyet kapnak bizonyos szakmai kérdésekről szervezett szűkebbkörű tanácskozások, valamint az 1965-ben megrendezendő II. közgyűlés előkészítése is. (Dr. Székely Sándor)

A tatabányai csoport az indulás előtt

KIRÁNDULÁSOK

A Komárom megyében folyó gyermekkönyvtári munkában új szint jelentenek a mikrobusz felhasználásával rendezett nyári jutalomkirándulások. A megyei, járási és városi könyvtárak gyermekrészei és a nagyobb községi könyvtárak legszorgalmasabb olvasói, segítői részére jutalomkirándulást szervezett a Tatabányai Megyei Könyvtár. Az egésznapos kirándulás keretében a környék irodalmi és történelmi nevezetességeit keresték fel a gyerekek a könyvtáros kíséretében: Esztergomból és Dorograól Visegrádra, Komáromból Tatára, Nagyigmándról és Oroszlányról Várgesztesre látogattak. A Tatabányai Megyei Könyvtár ifjú segítői az oroszlányi kirándulás keretében az ottani városi könyvtár gyermekrészlegét látogatták meg. A kirándulásokon könyvtáranként 12 gyermek és 1 kísérő vett részt. A 8 személyes mikrobuszban 2 felnőtt és 12 gyermek utazott, figyelembe véve a hatályos rendelkezéseket. (1 felnőtt vagy 2 gyermek).

A meglátogatott nevezetességeket egy-egy pajtás mutatta be úgy, hogy előzőleg felkészült az „idegenvezetésre”. Utána a szabadban vidám társasjáték következett. Néhány pajtás élménybeszámolót is írt a kirándulásról.

A kirándulások keretében sikerült játékos és érdekes formában új ismereteket nyújtani a könyvtárakhoz legközelebb álló ifjú olvasóknak. Ezek, a minden résztvevő számára emlékezetes és sokáig élményt nyújtó jutalomkirándulások a szünidei könyvtári gyermekfoglalkozások egyik immár bevált formájává váltak.

K o g e r T a m á s

C. EGYETEMI TANÁR címet adományozott a művelődésügyi miniszter Mátrai László akadémikusnak, az Egyetemi Könyvtár igazgatójának, a Magyar Könyvtárosok Szabó Ervin Köré elnökének.

Hírek

A KÖZSÉGI KÖNYVTÁRAK főhivatású könyvtárosai számára tartott tapasztalatcserét a KMK Vácutt. Mivel az utóbbi két év alatt megtöbbszörözött a főhivatású községi könyvtárosok száma, szükségessé vált, hogy a régi és új könyvtárosok beszélgessenek tapasztalataikról. **Ónódy Miklósnak**, a KMK csoportvezetőjének és **Pásztor Antalnak**, a Monori Járási Könyvtár igazgatójának előadásai után a könyvtárosok beszéltek munkájukról, problémáikról. Kár, hogy a hosszúra nyúlt előadások és a könyvtárlátogatási program zsúfoltsága miatt kevés idő jutott a községi könyvtárosok felszólalásaira. (E. S.)

„MAGYAR FESTÉSZET a XIX. században” címmel reprodukciós kiállítást rendezett a hejőcsabai Gárdonyi Géza városi fiókkönyvtár és a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata a könyvtár klubhelyiségében. A kiállításnak másfél hónap alatt 870 látogatója volt. Tekintettel Miskolc e peremkerületének igen szegényes kulturális lehetőségeire, az eredmény jónak mondható, s a kiállítás fontos lépcsőfok a könyvtári olvasók helyes esztétikai érzékének és jóízlésének kialakításáért végzett munkában. (D. I.)

AZ OMKDK könyvvállománya 1964 első felében 6667 kötet könyvvel, kb. 3000 féle folyóirattal, 16 700 fordítással és 109 392 szabadalmi leírással gyarapodott. Az Országos Műszaki Könyvtár könyvbeszerzésének további erőteljes növelése érdekében az OMFb a folyó évben az évi kereten felül 82 000 devizaforint támogatást biztosít. (—)

AZ OROSZLÁNYI Városi Könyvtár fiókjainak száma a Borbála-telepen legutóbb megnyílt kölcsönzővel ötre szaporodott. A tanácsai és a szakszervezeti könyvtárak együttes állománya a város területén 30 000 kötet.

A KÖNYVBARÁT-BIZOTTSÁG tárgysorsjátékot rendez Győr-Sopron megyében a községi könyvtárak állományának fejlesztése érdekében. A tárgysorsjáték megrendezését az indokolta, hogy a megye a könyvvállomány szempontjából igen nehéz helyzetben van, az ötéves tervben előírt kötet-számot csak a társadalmi erőforrások széleskörű mozgósításával tudja elérni.

A tárgysorsjáték kintinó alkalom a társadalmi akcióbizottságok tevékenységének fokozására; a Nótanács helyi szervei 6000 db, a falusi földműveszövetkezetek 40 000 db sorsjegy terjesztését vállalták el, a MESZÖV igazgatósága pedig mintegy 80 000 Ft értékben többszáz nyeremény előzetes fedezetét biztosította. A húzás november 8-án lesz. (M. Gy.)

A GYŐRI városi könyvtárhálózat két új létesítménnyel bővült: július hónapban adták át rendelkezésének a győrszabadhegyi kerületi könyvtárat és a központi mesekönyvtárat. A mesekönyvtárban a 6—10 éves gyermekolvasók rendszeres könyvellátását és foglalkoztatását tudják megoldani, és itt helyezték el a városi diafilmtárat is. A mesekönyvtár modern berendezését a Kiállításokat Kivitelező Vállalat készítette, a berendezés költségeire a városi tanács 140 000 forintot fordított.

A győrszabadhegyi kerületi könyvtár a város központjától távol eső település lakosságának jobb könyvellátása érdekében létesült mintegy 200 000 Ft költséggel. Győrött ez a harmadik, könyvtári célokra épült kerületi könyvtár. (M. Gy.)

IRODALMI ÉS NYELVI KÖZLEMÉNYEK címmel adta ki a TIT új szakosztályi közlönyét, amellyel elsősorban a nyelvi és irodalmi előadókat kívánja munkájukban támogatni. Az értékes mintaelőadásokat tartalmazó kiadvány fogyatékosága, hogy csupán az első előadás után közöl ajánló bibliográfiát. Kívánatos lenne, hogy a TIT minden előadás után közölje azoknak a könyveknek jegyzékét, amelyeket egyrészt az előadók felkészüléséhez tart fontosnak, másrészt az előadások hallgatóinak ajánl tanulmányozásra.

ÚJ KÖLCSÖNZÓPULTJÁT elcserélné a Nagykőrösi Városi Könyvtár más könyvtári berendezésre, elsősorban katalógusszekrényre, vagy állványokra.

TÁJÉKOZTATÓ

Könyvek a borsodi iparvidékről

Ide, s tova kerek száz esztendeje, hogy *Lévay József*, a magyar klasszikus kor másodrendű, de nagyon puritán és rokonszenves képviselője felballagott a Sajószentpéter fölött emelkedő szőlősdombra, és papírra vetette az alábbi sorokat:

*Itt születtem, itt lakom én,
Hol a Sajó kanyarog,
Hol a földet ezer éve
Túrják a jó magyarok.*

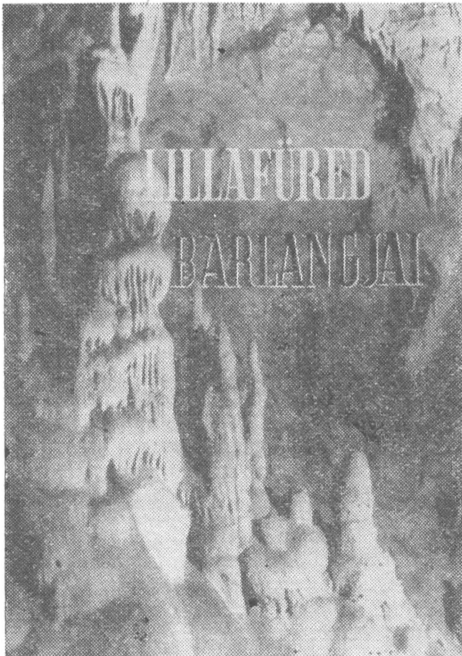
*Jutalmazza néha bőven
A hű munka sikere;
Néha izzadás fejében
Soknak szűk a kenyere.*

*De midőn a hegytetőről
A szép völgyet nézdelem,
Eszembe sem jut az inség,
Az áldatlan küzdelem.*

Ha *Lévay* még élne, nem ismerne rá a tájra. Eltűntek a Tompa Mihály megénekelte sajtómenti rétek, megritkultak az erdők, s helyükön gyáróriások, égremeredő és éjjel-nappal füstökádó kémények, pókhálószerűen szertefutó csillépályák töltik meg a vidéket, hosszú-hosszú kilométereken át, Miskolctól Barcikáig és Edelenyig, de a távoli Ózd is szennyezi a levegőt. Az Avasról pedig, ahonnan a Szüretünk költője olyan vágyakozóan tekintett faluja felé, a diósgyőri Lenin Kohászati Művek, a hejőcsabai Cementgyár modern várkastélya, délről pedig a tiszapalkonyai szikéséken települt gyáróriások kéményei szegzik be a látóhatárt.

Megváltozott a kép, a vidék, és az új táj keresi az új költőt. Az állandóan forrongó és változó, rendkívüli ütemben növekvő, de nem ugyanilyen mértékkel szépülő Miskolc irodalmi vajúdasát talán az 1945 óta alapított folyóiratok és irodalmi újságok egymás után következő címei jelzik a legjobban: *Kohó, Széphalom, Kilátó, Napjaink*. Az iparosítást és múltba tekintést jelképező címek után a mai folyóirat szintézist próbál teremteni a nagyváros és a falvak, az ipar és mezőgazdaság, a szellem és az anyagi fejlődés ezernyi problémája között. Mindezt elsősorban a szépirodalom területén.

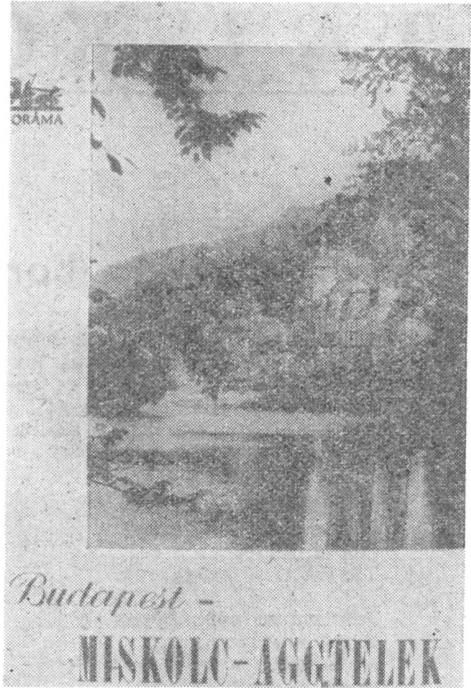
Erdekes véletlen, hogy Miskolcnak és Borsodnak szinte majdnem minden nagy írónkhoz és költőnkhez volt köze, de igazán nagy és sajátjának mondható literátora nincs. Miskolcon született és indult tragikusan rövid életpályájára *Dayka Gábor*, de első magyar gazdasági írónk, a Festeticsek jószágkormányzója, *Nagyváthy János* is. *Gvadányi József* Rudabányán született, közmondásossá vált hőse, Rontó Pál sajtókeresztúri gyerek volt, és a miskolci gimnáziumból szökött meg világméretű útjára. Miskolcon épült 1823-ban az ország első állandó kőszínháza, itt élt és halt meg Déryné ifiasszony, Egressy Gábor és Béni a Harica völgyében születtek, s vándoroltak aszerint, hogy lelkész édesapjukat hova vetette a sors, innen eredt a Latabár-

család, Laborfalvy-Benke Róza, itt aratták első sikereiket Megyeri és Szentpéteri a nemsokára leégett miskolci színházban. *Jókai* a Bükkben, tardonai magányában vészeli át a legveszedelmesebb időköt Világos után. Hálából ő az első és máig utol nem ért ábrázolója a Bükk rengetegének; a Tengerszemű hölgyben és A barátfalvi lévitá-ban az Örvénykő vadonának állít örök emléket. *Eötvös József* nevét a sályi kastély és a tiszatartjáni Eötvös-fa őrzi. *Petőfi* életének legtragikusabb, majd legszebb korszakában egyaránt jár Miskolcon, az elsőre a Keresztúton állók kétségbeesett sorai, a másokra az Úti levelek jókedve és lelkesedése a tanú.

A táj igazi költője azonban *Tompa Mihály*. Az 1963-ban megnyitott keleméri kis irodalmi múzeumban végigkísérhetjük szomorú életét Igricitől Sárospatakon és Miskolcon át a kis falusi paplakig, melynek virágoskertjét messze földön híressé varázsolta. Bár Beje és Hanva már túlesik a határon, de az Ózd melletti Susán ma is mutogatják a fát, melynek árnyékában *A gólyához* c. verse megszületett, és alig van a messze környéknek varrroma, sziklája vagy bővizű forrása, melyről ne szólna egy-egy regéje vagy mondája.

A közelebbi múlt nagy írónak is élénk a kapcsolata Miskolccal. Móricz Zsigmond sokszor megfordult a városban, az Erdély nagyrészét az egyik miskolci szállodában írta. *Móra Ferenc*ccel együtt

gyakran jár az Avason, régi jó barátai: Leszih Andor múzeumigazgató és Margalaki Kiss Lajos történelemtanár pincéjében. *Kafka Margit* hosszú és nehéz éveket tölt a városban, az irgalmasok zárdájában tanít, és gyűjti az anyagot a Hangyabolyhoz, majd rosszul sikerült házassága is ide köti. *József Attila* nagy verseinek egy része a miskolci Reggeli Hírlapban jelenik meg először, és a lillafüredi vízesés a színhelye és természeti ihletője a nagy szerelmi versnek, az Ódának:

Itt ülök csillámló sziklafalon.

Az ifjú nyár

könnyű szellője, mint egy kedves

vacsora melege száll...

Miskolcon már ki volt tűzve irodalmi estjének dátuma, amikor néhány nappal előbb öngyilkos lett. Úresen maradt székét fekete bársonnyal takarták le.

*Szabó Lőrinc*ért sok városunk verseng. Miskolcon született azonban, a város legcsúnyább részén, a nagyhid környékén, és a Tücsökzene legmeghatóbb strófái ennek a poros, füstös vasúti negyednek, a mozdonyvezető édesapa lánggal-vassal övezett, szinte mitikus alakjának állítanak emléket:

*S lent, a mély
pályán, ahol fekete és fehér
gőzöket fújó vas-szörnyetegek
(félíg ördögök, félíg istenek)
vas-sínek száguldtak a végtelen
felé, s ameddig csak látott a szem,
vasat lihegtek, csikorogtak...*

Miskolc a költő számára a ködbe mosódó gyermekkor vissza-visszajáró emléke — s számunkra az 1900-as évek városának egyetlen lírai maradványa:

*... És látom a Szinvát is: a fa-híd
alatt, a mélyben, fáradt hajjait
keskeny szenny-csik görgette meredek
házfalak közt; de a széles meder
hogyan megtelt, mikor jött az áradás!
S a környéket: egy-egy kirándulás
néha ma is idéz benneteket,
kék-zöld mezők, Tapolca, tó, liget,
Miskolc határa... Szülővárosom,
sose lesz szemed kőbor fiadon?*

Miskolc közönsége 1956. október 23-ának tragikus estjén ünnepelte Szabó Lőrinc első és utolsó fellépését a városban. Akkor még nem sejtettük, hogy valóban az utolsó. A városi könyvtár központi kölcsönzője ma már az ő nevét viseli.

A mind erőteljesebben meginduló mai borsodi irodalmi élet a megváltozott tájnak is meghozta a fiatal, új tehetségeket. A költők sorából a szalonnai tanítót, *Kalász Lászlót* és a volt miskolci könyvtárost, *Bihari Sándort* kell elsősorban említenünk. Bihari költészetében szerencsésen találkozunk a kisgyőri parasztsaládból magával hozott, ősi természetet és a modern látásmód, ami együttesen szerencsés képet ad a Bükk mind gyorsabb ütemben átalakuló és iparosodó tájáról:

*Éjjel a tölgyek közt fénysátrak állnak,
ringnak a villany arany gömbjei,
sziklák üregében elcsitult sok század
barlangtüzek emlékét leheli.*

*Kemény habot vet ágakon túl a mészkö,
drótpálya ezüst-hulláma libegteti,
szombat csendjéig örömről-szenvedésről
verkliznek a csillék csöpp kerekerei.*

*Szerelvény kigyózó ostora cserdít
a völgybe, vas-nyoma léken ragyog;
futó kupacokban sötétben türemlik
felénk fény, hő, kövesült fák, moszatok.*

A miskolci prózaírók közül *Baráth Lajos* szerzte eddig a legnagyobb elismerést. *Házak tábla nélkül* c. kötete az átalakuló, legmaibb városképet dolgozza fel: a régi nyomortanyák helyén épülő

új, modern bérházak történetét, és azt a hatást, amit a változás a lelkekben jelent. A külváros, a régi kolónia furcsa, hol tragikus, hol vidám életének állít emléket az író, — valóban emléket, hiszen ez a városrész a szemünk előtt tűnik el.

A nagyborsodi tájjal, a bányák és kohók életével komoly irodalmi szinten kevés író foglalkozott eddig. Közöttük elsősorban *Gergely Mihályt* és *Szeberényi Lehel*t kell megemlítenünk. Utóbbi egyik, az ötvenes évek elején megjelent regényének (*A hegyek elmozdulnak*) egyébként az ózdi gyár a színhelye.

Miskolc és a Bükk ma az ország egyik leglátogatottabb turistaterülete, érthető, ha az utóbbi években a róla szóló munkák örvendetesen megsaporodtak. Gazdasági szempontból a legfontosabb és alapvető munka Kóródi József *A borsodi iparvidék* c. könyve, amelyik a természeti környezet bemutatása után az iparvidék kialakulásának és fejlődésének történetét tárgyalja, majd a távlatot rajzolja meg a „magyar Ruhrvidék” számára. Képek, grafikonok és kimutatások tömegével még a helybeliek számára is rengeteg újat mond az 1959-ben megjelent munka.

Az országjáró számára komoly élvezetet és jó előkészítést, kedvcsinálót nyújt két képeskönyv: a városi tanács *Miskolc* c. kiadványa és az igen gazdag, 261 képet tartalmazó megyei kiadvány, a *Borsod*. Ez utóbbi részben színes felvételeivel a

teljességre törekszik; egyaránt bemutatja a nagy ipari létesítményeket és a műemlékeket, a barlangok csodavilágát és az erdők szépségeit. Függelékében közli a megye műemlékeinek, védett régészeti területeinek és természetvédelem alá vont tájainak jegyzékét is. Mind az úti program összeállításánál, mind hazatérve, az emlékek felidézésénél nagy szolgálatot tesz a kötet.

Aki a vidék műemlékeit alaposabban akarja megismerni, annak sajnos, kevesebb könyvet ajánlhatunk. A Városképek-Műemlékek sorozatban megjelent *Miskolc* c. kötet közöttük a legfontosabb, amelyik természetesen elsősorban az avasi templomnak és a harangtoronynak, Miskolc két városképileg legjelentősebb épületének történetével és leírásával foglalkozik, de a kevésbé ismertebb látnivalók közül helyet kap benne a görög keleti templom hazánkban páratlan ikonostáza, az ómassai őskohó és avasi pincék kialakulásának története is.

A Műemlékeink sorozat nem kényezteti el vidékünket. A *diósgyőri vár* füzete már több kiadásban is megjelent, ugyanakkor nincs kötetünk az edelényi kastélyról, a szalonnai árpádkori templomról, Rudabánya művészeti és ipari emlékeiről, hogy csak a legfontosabbakat említsük. Aki a borsodi táj számos, a nagyközönség számára még eléggé ismeretlen és feltáratlan szépségével és ritkasá-

gával is meg akar ismerkedni (bükkaljai kaptárkövek, ónodi vár, tormanádaskai park, perkupai főtutca, kácsi fürdő stb.) az forduljon az útikönyvekhez, turistakalauzokhoz.

A legteljesebb és legvonzóbban megírt képet a Panoráma-sorozat *Budapest—Miskolc—Aggtelek* kötete nyújtja az olvasó számára. A könyvecske a tőle megszokott lelkes (néha kicsit lelkendező) hangjával, sokoldalú szemléletével, gazdag képanyagával igen jó bevezetőt ad az utazónak. Annak pedig, aki útitervet készít és pontos adatokra van szüksége, három útikönyvet és két térképet is ajánlhatunk. Az Útikalauz sorozatban elsőrendű miskolci és egri szakemberek szerkesztésében immár harmadik kiadásban, egyre bővülő terjedelemben jelent meg a *Bükk*, majd dr. *Jakucs László* összeállításában a régen várt *Aggtelek és környéke*. Ha ezekhez hozzávesszük a megyei idegenforgalmi hivatal által összeállított *Miskolc* c. útikalauzt, elmondhatjuk, hogy a terület turisztikai feltárása megtörtént.

A turistának természetesen még jó *térképre* is szüksége van. Az 1963-ban végre megjelent *Aggtelek és Jósvafő környéke*, 1:70 000-es skálával mértékével, de aránylagos áttekinthetőségével igen nagy szolgálatot tesz az ezzel a vidékkel még nem ismerősnek. Az évről évre újabb kiadásban megjelenő *Bükk-térkép* azonban még most sem tudja feledtetni a régi, klasszikusan szép rajzú és végtelenül pontos, háború előtti kiadást, amelynek elrongyolódott példányai a turista zugforgalomban ma is komoly árukért kelnek el.

Vidéinkünk egykor méltán híres népművészete ma már eltűnőben van. A három, népviseletéről és himzéseiről híres matyó falu (*Mezőkövesd*, *Tard*, *Szentistván*) csak ritka ünnepi alkalommal ölti fel egykori, ládákban őrzött ruháit. Aki részletesebben akar foglalkozni velük, annak a *Magyar Népművészet* sorozat füzeteit kell elővennie, ahol Gyórfy István és Dajaszászné Dietz Vilma közöl a matyó himzésről és viseletről részletes adatokat. A mezőcsáti kerámia szintén már csak a múzeumokban él és Dománovszky György hasonló című tanulmányában.

Miskolc és környékének múltjával az alapvető, de már régen elavult *Szendrei János*-féle ötkötetes munkán kívül igen sokan foglalkoztak, de összefoglaló mű még nem jelent meg 1945 óta. A város régészeti feltárása és a munkásmozgalmi múlt adatgyűjtése a Herman Ottó Múzeum gárdájának feladata, a részlettanulmányok a *Borsodi Szemlében* és a *Múzeumi Évkönyvekben* jelennek meg

elsősorban. Miskolcnak a Tanácsköztársaság alatti történetével egy 1959-ben megjelent album foglalkozik részletesen. A miskolci csata dicsőséges történetét egész sor tanulmány feldolgozta már.

Utoljára hagytuk és nagy terjedelme miatt nem is foglalkozhatunk részletesebben a ma már óriásira nőtt *barlangirodalommal*. A Bükk és az Aggteleki hegység a magyar barlangkutatás klaszszikus földje. A Baradla mellett a Békebarlang, az égerszögi Szabadság-barlang, a jósvaői Vass Imre-cseppkőbarlang és Kossuth-barlang, az elmúlt években feltárt Meteor-barlang csodáival az egyszerű újságcikkektől a díszalbumokig olyan tömegnyi mű foglalkozik, hogy a szenzációkra vágyó közönség előtt kissé túlságosan elhomályosítják az ősemberi maradványaikról és a karsztvíz kutatás szempontjából olyan fontos bükki barlangokat, ahol Herman Ottó és Kadics Ottokár óta a lelkes amatőr barlangkutatók százai dolgoznak, és szinte havonta tárják fel a Bükkfensík újabb és újabb zombolyait és földalatti folyosóit. A kiadványok részletesebb ismertetésére itt nem térhetünk ki, csak azt említem meg végül, hogy az egyik legnépszerűbb

magyar ifjúsági regény: Szentiványi Jenő *A kőbaltás ember* c. műve is itt játszódik le.

Herman Ottó nevét említettük az imént, vele is zárjuk beszámolóinkat. A nagy magyar természettudós és polihisztor emlékét Miskolcon múzeum, iskola és sok más intézmény őrzi, szobra ott áll a város legrégebbi épülete, az egykori református gimnázium előtt, amelynek termei ma az ő gyűjtésének és harcainak eredményét, az ősemberi szerszámok páratlan gyűjteményét rejtik magukban. Az ő szelleme vezeti a mai miskolci tudósok munkáját is, akik közül most csak a három legidősebbet, Marjalaki Kiss Lajost, a történettudóst, Főriss Ferencet, a mohok tanulmányozóját és Vásárhelyi Istvánt, a garadnai pisztrángtelep megalapítóját, a *Magyarország halai írásban és képből* c. alapvető munka szerzőjét emeljük ki. Herman Ottó lelkesedésének és szaktudásának példáját követik azok a szakemberek is, akik a *Borsodi Földrajzi Évkönyv*nek immár ötödik kötetében tárják fel hazánk e különösen szép és érdekes területének minden titkát és értékét.

Kordos László

BIBLIOGRÁFIA

Tudomány — ismeretterjesztés

- Bodgál Ferenc: Borsod megye néprajzi irodalma (bibliográfia) 1958. 93. old.
 Borovszky Samu: Borsod vármegye története I. kötet M. Tud. Akad. XVI. 1909. 419 old.
 Borsod (fotoalbum) Miskolc, Megyei Tanács, 1962. 334 old.
 Borsodi Földrajzi Évkönyv V. Miskolc, TIT, 1964. 144 old.
 Csorba Zoltán: Miskolc és Borsod az irodalomban 1942. 160. old.
 Dajaszászné Dietz Vilma: Borsodmegyei régi keresztzemes hímzések Művelt Nép, 1953. (Magyar Népművészet XIV.)
 Dajaszászné Dietz Vilma: Mezőkövesd, Tard, Szentistván Mezőkövesd, Matyó HISZ, 1961. 58. old.
 Dala József — Erdélyi Tibor: Matyóföld Athenaeum, 1941. 316 old.
 Domanovszky György: Mezőcsáti kerámia Művelt Nép, 1953. 44 old. XXX t. (Magyar népművészet XVII.)
 1919 Borsodi emlékek Miskolc, Borsodmegyei Nyomda, 1959. 131 old.
 Ferenczy Károly — Gergelyffy András: A diósgyőri vár Képzőművészeti, 1961. 40 old. (Műemlékeink)
 Gyórfy István: Matyó népviselet Képzőművészeti, 1956. 205 old.
 Horváth — Marjalaki — Valentiny: Miskolc Műszaki, 1962. 292. old. (Városképek—Műemlékek)
 Jakucs László: Aggtelek Idegenforgalmi, 1959. 110 old.
 Jakucs László: A Békebarlang felfedezése Művelt Nép, 1953. 94 old.
 Jakucs László: A fagygyúrtás expedíció Sport, 1962. 147 old.
 Kóródi József: A borsodi iparvidék Közgazdasági, 1959. 281 old.
 Miskolc (képeskönyv) Városi Tanács, 1960. 16 old. 40 t.
 Miskolci Herman Ottó Múzeum Évkönyvei
 Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei
 Szabó Béla: Bódva-völgyi képeskönyv Miskolc, TIT, 1956. 114 old.
 Szendrei János: Miskolc város története és egyetemes helyirata 1—5. köt. 1886—1911.
 Vidéki városaink Közgazdasági, 1961. 443 old.

Széptudalom

- Baráth Lajos: Házak tábla nélkül (kisregény) Magvető, 1963. 171 old.
 Bihari Sándor: Vándor neonfényben (versek) Magvető, 1963. 126 old.
 Szentiványi Jenő: A kőbaltás ember Móra, 1962. 255 old.

Útikalauzok

- Bükk útikalauz Sport, 1962. 259. old.
 A diósgyőri vár Idegenforgalmi hivatal, 1954.
 Jakucs László: Aggtelek és környéke útikalauza Sport, 1961. 358 old.
 Kessler Hubert — Megay Géza: Lillafüred barlangjai Idegenforgalmi hivatal, 1963. 64 old.
 Miskolc Útikalauz Idegenforgalmi hivatal, 1960. 212 old.
 Pethő Tibor: Budapest—Miskolc—Aggtelek Műszaki, 1959. 142 old. (Panoráma)
 Az országos kék-túra útvonala mentén Útikalauz Sport, 1964. 203 old.

Térképek

- Aggtelek és Jószaói környéke (térkép, 1 : 70 000) Kartográfiai Vállalat, 1963.
 Bükk hegység turisztatérképe Medicina, 1962.

Kik a legnépszerűbb magyar írók Szolnokon?

Minden könyvtáros tapasztalhatja, hogy évek óta növekszik a mai magyar irodalom iránti érdeklődés. Mutatják ezt számszerűen a negyedik negyedév szépirodalmi statisztikájának bontott adatai is. Könyvtárunkban, a Szolnok megyei Verseggy Könyvtárban a mai magyar irodalom forgalma 1961-ben csak 22,5%, 1962-ben már 26,3% és 1963-ban 27% volt.

Ezt az örvendetes jelenséget vizsgáltuk meg részleteiben, a statisztika számai mögé pillantva; a napi statisztika elkészítésekor író és cím szerint feljegyeztük a kölcsönzött műveket. A felmérést 1963 október 1-től 1964 február 12-ig — 18 héten keresztül — végeztük.

Mielőtt beszámolnánk tapasztalatainkról, bemutatjuk a könyvtár felnőtt olvasóközönségét. Az olvasók száma 1963 végén 3622. Foglalkozás szerinti rétegződésük: munkás 466 (12,8%), paraszt 36 (1%), értelmiségi 553 (15,3%), tanuló 1324 (36,5%), egyéb 1243 (34,4%).

Vizsgálódásunk során arra kerestünk feleletet, hogy *melyek a legolvasottabb könyvek, kik azok az írók, akik a legnagyobb olvasótáborat mondhatják magukénak?*

Egy mű olvasottságát nemcsak az érdeklődés mértéke határozza meg, hanem a rendelkezésre álló példányszám is, mint a kölcsönzések számának egyik fontos feltétele.

Kiválasztottunk 32 író, hogy az összes eddig felhasznált adatok figyelembevételével megvizsgáljuk olvasottságukat, keresettségüket egyaránt. A kiválasztottak között vannak kevés művel jelentkezett fiatalok, gazdag életművet maguknak mondható idősebbek. A vizsgálódás szempontjait meghatározó alaptényezők közül — az olvasottság nagysága, a kereslet mértéke, a művek száma, a példányszám — a következő táblázatot szerkesztettük:

	Az összes kötet forgalma	Az 1 példányra jutó forgalom	Példány szám	Művek száma
Németh László	217	4,17	46	11
Passuth László	205	4,—	50	7
Hegedűs Géza	195	3,4	56	15
Fekete Gyula	184	6,5	28	8
Sásdi Sándor	144	4,—	34	11
Fekete István	142	3,—	47	10
Tersánszky J. Jenő	138	2,2	62	16
Szabó Magda	120	4,—	30	8
Darvas József	108	2,8	38	8
Mesterházi Lajos	107	4,1	26	9
Illés Béla	106	1,7	34	11
Szabó Pál	105	2,3	46	13
Galambos Lajos	95	5,—	19	5
Tatay Sándor	94	3,4	27	7
Veres Péter	93	3,—	31	12
Palotai Boris	92	5,—	18	6
Fejes Endre	89	6,8	13	2
Galabárdi Zoltán	87	5,8	15	5
Tamási Áron	87	2,3	37	8
Kolozsvári G. Emil	84	3,4	24	11
Illyés Gyula	80	2,2	37	6
Szilvási Lajos	73	5,2	14	5
Bóka László	66	5,6	11	4
Sánta Ferenc	62	8,8	7	3
Kodolányi János	56	1,4	38	8
Thurzó Gábor	52	4,7	11	5
Rideg Sándor	38	2,—	17	5
Granasztói Pál	34	4,8	7	2
Kassák Lajos	29	2,5	12	7
Sükösd Mihály	27	3,8		2

Szlj Rezső felvétele

művek folytatásokban való közlése, az irodalmi műsorokban lezajló kerekasztal viták, a rádiószínház óriási propagandát jelent az irodalomnak. A napilapokban, elsősorban a Népszabadságban megjelenő kritikák, vitarovatok gyakran indítanak el egy-egy művet a siker útján. (*Rozsdatemető, Ötödik pecsét, Húsz óra.*)

Az irodalmi folyóiratok szűkebb olvasóközönségüknél fogva kevesebbekhez szólnak, mint az előbb említett orgánumok. Bár, ha összeszámoljuk az irodalmi folyóiratokat és hetilapokat, hozzávéve még „A Könyv”-et és a „Könyvtáros”-t, legalább tíz irodalmi fórummal számolhatunk. Mire a könyv bekerül a könyvtárba, a jól tájékozott közönség már várja.

Természetes azoknak az íróknak a népszerűsége, akik sokat írtak, műveik nagy példányszámokban vannak könyvtárunkban és az olvasók évek óta állandóan találkoznak műveikkel. Ebbe a csoportba tartozik az a három író is, akinek a felmérés szerint a legtöbb olvasója van: *Németh László, Passuth László és Hegedűs Géza*. Ők azok, akik a *művek száma*, a *példányszám* és a *kereslet* összevetéséből a legnagyobb olvasótábort mondhatják magukénak. Nekik van a legállandóbb közönségük.

Külön kell szólnunk azokról az írókról, akik rendkívül érzelemgazdag írásaikkal elsősorban az olvasó nők táborát hódították meg. Így lett *Németh László, Fekete Gyula, Sásdi Sándor, Szabó Magda, Tatay Sándor* és *Palotai Boris* a nőolvasók kedvence.

Nem hagyhatjuk szó nélkül a *könyvtárosok szerepét* sem. A sajtó, a rádió és az irodalmi folyóiratok széleskörű tájékoztatása mellett nem nélkülözhető az az útmutatás, amit a könyvtarostól kapnak — közvetlenül vagy közvetve — az olvasók. A felnőtt olvasószolgálati részleg könyvtárosai hetente 5 órát fordítanak arra, hogy tájékozzanak a legújabban megjelent könyvekről, másik 3 órában minden héten egy-két elolvasott műről számolnak be. Így meglehetősen széles tájékozottsághoz jutnak, amit rendszeres ajánló tevékenységükben hasznosítanak. A személyes beszélgetések mellett több közvetett módot is felhasználnak arra, hogy az olvasók érdeklődését a mai magyar irodalomra irányítsák. Ismertetésekkel ellátott ajánló katalógusokat készítettek. A beérkező új könyveket külön polcokon helyezik el. A mai magyar líra megismertetésére verskedvelőknek válogatást készítenek. Hatására nemcsak a versolvasók száma növekedett, hanem a versbarátok körének mozgalma is fellendült.

Az a kép, amit ebből a többoldalú felmérésből kaptunk, igen rokonszenvesnek tűnik és néhány kellemes meglepetéssel is szolgál.

Azt tapasztaltuk, hogy nem az úgynevezett könnyű, csak szórakoztató könyvek a „majdnem ponyvairodalom” (az irodalmilag kevésbé értékes kalandregények, érzélgős történetek és bűnügyi regények) érték el a legnagyobb forgalmat. Hogy némelyiket mégis elég sokan olvassák, arra néhány esetben a kötetek indokolatlanul magas példányszáma is lehetőséget adott.

Feltűnt az is, hogy a serdülő korosztály számára vásárolt ifjúsági művek iránt csökkent az érdeklődés. A fiatalok ezeket a könyveket valószínűleg már a gyermekkönyvtárban elolvasták. A jól működő gyermekkönyvtár tehát feleslegessé teszi az ifjúsági művek nagyobb példányszámúban való beszerzését.

A vizsgálódásunkból jó irodalmi ízlésű, határozott kívánságokkal fellépő olvasótábor képe bontakozik ki. Kitűnik, hogy az új művek és a ifatal szerzők igen keresettek (*Fejes Endre, Sánta Ferenc, Fekete Gyula.*)

Ha azt vizsgáljuk, mi hívta fel olvasóink figyelmét éppen rájuk, sok tényezőt kell figyelembe vennünk. Elsőként említjük a sajtó, a rádió és a televízió közreműködését. Irodalomismertetőik, egyes

Megvizsgáltuk azt is, hogy a költők közül kiknek a köteteit olvassák el a leg-többen. A felmérés ideje alatt a következő képet kaptuk:

	A kölcsönzések száma
Csoóri Sándor: Menekülés a magányból	18
Tiszta szigorúság. Antológia	17
Simon István: Pacsirtaszó	10
Illyés Gyula: Új versek	10
Tóth Judit: Tűzfalak	9
Zelk Zoltán: Tűzből mentett hegedű	8
Tűztánc. Antológia	7
15 fiatal költő 105 verse	7
Fodor András: Józan reggel	6
Illyés Gyula: Nem volt elég	6

Ebből még korántsem kaptunk teljes képet a versek iránti érdeklődésről, mivel ebben a táblázatban csak a kölcsönzések szerepelnek, a helybenolvasás nem, pedig az is számottevő. Olvasótermünk kézikönyvtárában minden mai költő kötete megtalálható. Az olvasóterem könyvforgalmának nagy részét éppen az ő köteteik adják.

Úgy gondoljuk, hogy az ilyen felmérések nemcsak a könyvtárak, hanem az irodalom terjesztésével foglalkozó intézmények: könyvkiadók, irodalmi folyóiratok számára is hasznosak lehetnek — sőt talán nem túlozunk — maguknak az íróknak is. Nekünk könyvtárosoknak pedig sok tanulsággal szolgálnak.

A mai magyar irodalom olvasásának vizsgálatát az egyéves időszak lezárásáig tovább folytatjuk. A végleges összegezéskor minden bizonnyal valóságosabb képet kapunk majd. Mégis úgy látjuk, hogy első keresztmetszetként ennek a rövid szakasz-nak vizsgálata is érdekes volt.

dr. Kardosné Benke Irén

Sikerkönyvek

Amikor a legutóbbi években a könyvkiadás szakemberei a futó benyomásokon túlhaladva, alaposabban összehasonlították különböző országok és hazánk könyvtermését, kiadvány-struktúráját, különösen pedig sorozatait, sok kedvező, sőt hízelgő tapasztalat mellett az is kitűnt, hogy az olcsó kiadványok választéka és minősége nálunk még korántsem kielégítő. (Félreértés ne essék: az olcsóság itt a könyvek átlag-árához viszonyítva értendő, hiszen Magyarországon a könyv ára más fogyasztási cikkekhez mérten rendkívül kedvező; a minőség pedig a kiállításra — papírra, nyomdai kivitelre, kötésre — s nem a tartalomra vonatkozik.)

Talán a legszembetűnőbb az ismeretterjesztő, a népszerű tudományos művek filléres, könnyen hozzáférhető kiadásainak hiánya volt. A könyvkiadásnak folyamatosan gondoskodnia kell a különböző oktatási és művelődési formákban képzetesebb és igényesebbé lett olvasók számára kiegészítő-továbbképző és magasabb szinten szórakoztató művekről, könnyen hozzáférhető kézikönyvekről, szerény anyagi eszközökkel megteremthető kézikönyvtár állományról.

A szépirodalomnak hosszú évek óta megvolt az a sorozata, mely a kispénzűekhez is eljuttatja a klasszikusokat és a népszerűbb, tömegsiker aratott mai

műveket: az *Olcsó Könyvtár*. (Ennek csak kiállításán kellene most már végre javítani!) Számottevő siker kísérte az ismeretterjesztő irodalom néhány sorozatát is. Az *Élet és Tudomány Kis-könyvtárában* például viszonylag olcsón és nagy példányszámban jelentek meg — jórészt egyenesen e vállalkozás közérdekű témákról írott — összefoglaló kötetecskék. A *Studium* sorozat magasabb műveltségű olvasóréteget tájékoztatott egy-egy tudományág kérdéseiről. Ám a tömegek művelődési igényeinek szolgálatában ezeknél nagyobb jelentősége lehet a még 1962-ben — talán túlságosan is szerény hírveréssel — útnak indított *Sikerkönyvek* sorozatnak.

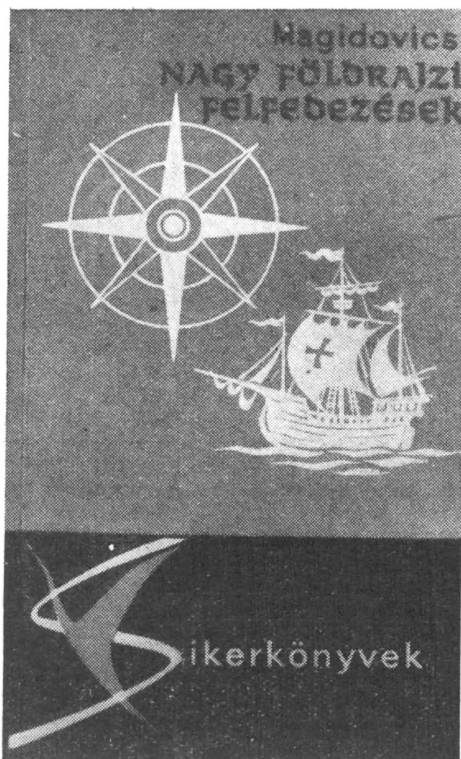
A Gondolat kiadó célkitűzése egyszerű. Azokat a profiljába tartozó műveket, amelyek egy-két vagy több kiadásban már elkelték, amelyek épp oly keresettek a könyvesboltokban, mint amilyen hasznosak az ismeretterjesztés szempontjából, fűzött, *paperback*-formában, nagy példányszámban és olcsó áron bocsátja ki újra. Az ilyen kiadás, mint azt a sorozat címe is mutatja, a már megmutatkozott siker, magyarán a „piacon mutatkozó kereslet” alapján készül. A népszerű formátum és az olcsóbb ár azonban lehetővé teszi, hogy a sorozatba választott művekhez azok is hozzájuthassanak, akik egy változatlan kiállítású és áru újabb lenyomatnak

nem lennének vásárlói. Így tehát a *Sikerkönyvek* lényegesen többet jelentenek, mint kiadói kibúvót a legtöbbet reklamált művek többszöri újrakiadásának gondja alól.

A Gondolat kiadó 1963 végén napvilágot látott 1964-es terve szerint az eddig megjelent köteteket további 6 követi majd. (Felsorolásunk nem követi a várható megjelenési sorrendet.) Válogatás készül Kulin György különböző ismeretterjesztő munkáiból *Ismerkedés a csillagos éggel* címmel; ebben egyaránt szó lesz az ismerkedés eszközeiről, a különböző észlelő műszerekről és eljárásokról és az ismerkedés alanyáról, a csillagos égről, a világmindenség Földünkön kívüli jelenségeiről. Harmadik magyar kiadásra kerül sor Claudie Fayein *Egy francia orvosnő Jemenben* című művéből. Második művével szerepel majd a sorozatban Tarlé, akinek *Talleyrand*, és Ráth-Végh István, akinek *Szerelem, házasság* című könyvét tartalmazza a kiadói terv.

A *Sikerkönyvek* eddigi kötetei 26—43 ezer példányban jelentek meg. Ez sok papírt, nagy nyomdai kapacitást köt le. Mégis úgy véljük, hogy az eddigi és a jövő évre tervezett kéthónaponkénti megjelenés nem kielégítő. Először is bőven volna még olyan mű, amelyet ebben a formában kellene terjeszteni. Csak találmira említem Ceram *A régészet regénye*; Hollitscher *A természettudományos világkép*; Burrows *A Holt tengeri tekercesek* című könyvét, az úti- és életrajzok tucatjait most nem is számítva. A sorozatnak juttatott több papír oldhantá meg a terjedelmesebb művek teljes kiadását, szükség esetén több kötetre osztva. Az olvasó ugyanis idegenkedik a rövidített változatoktól.

Egy ilyen sorozat sokkal jelentősebb annál, hogy egy kiadó egy vállalkozásának tekintsük. Valamennyi kiadónk gondozott már olyan művet, melynek a *Sikerkönyvek* között is ott lenne a helye; ismét csak találmira említem például Karsai Elek dokumentum-köteteit, a *Horthy Miklós titkos iratai* című gyűjteményt, Artner Tivadar képzőművészeti ismeretterjesztő műveit, Ingersoll *Szigorúan titkos* című művét, sorrendben a

Táncsics, a Kossuth, a Móra és a Zrínyi kiadványait. Módot kellene találni ilyesfajta bővítésre is.

A *Sikerkönyvek* a könyvtárak szemszögéből is jelentős vállalkozás. Papírja alighanem jobban bírja az igénybevételt, mint az Olcsó Könyvtáré, s a mérsékelt ár lehetővé teszi több példány beszerzését éppen azokból a népszerű tudományos és ismeretterjesztő művekből, melyeket korábban gyakran csak hosszas előjegyzés után lehetett az érdeklődők rendelkezésére bocsátani. Ugyanakkor az ilyen sorozatok segítik legjobban a könyvtárost egyik fontos hivatásának teljesítésében: megkönnyítik az olvasók vásárlóvá-könyvgyűjtővé nevelését.

Lázár István

EDDIG MEGJELENTEK:

Eve Curie: Madame Curie Ford. Just Béla és Rába György 1962. 320 old. 10 Ft
 Jacques-Yves Cousteau — Frederic Dumas: A csend világa Ford. Fenyő György 1963. 210 old. 8 Ft
 Klaniczay — Szauder — Szabolcsi: Kis magyar irodalomtörténet 1962. 344 old. 12 Ft
 Magidovics: Nagy földrajzi felfedezések. Ford. Dabis Attila 1963. 248 old. 9 Ft
 Molnár Gábor: Az órláskigyók földjén 1964. 302 old. 11 Ft
 Ráth-Végh István: Az emberi butaság 1963. 398 old. 10 Ft
 J. Tarlé: Napoleon Ford. Déry Tibor és Aranyossy Pál 1963. 376 old. 12 Ft
 Werner Braunbek: Az atommag regénye Ford. Svékus Olivér 1964. 310 old. 11 Ft
 Román József: Eposzok könyve 1963. 388 old. 10 Ft

STÍLUS ÉS MONDANIVALÓ

Tolsztoj Miért? című elbeszéléséről

Tolsztoj — ez kitetszik műveiből — fiatal tiszt korában láthatott és nézett végig egy vesszőfutást. A cári hadseregnek ez a szörnyűséges büntetés- és kivégzés-módja olyan mélyen hatott rá, hogy még öregember korában sem volt képes szabadulni emlékeitől. Két kései elbeszélésében is leírja. Az 1903-ban írt *Bál után*-ban, s a még későbbi *Miért?* címűben.

Az előbbi cselekményének a vesszőfutás szerves és elmaradhatatlan része, a forduló pontja. A koholt elbeszélő, egy bizonyos Ivan Vasziljevics társaságában elmeseéli, miért hidegedett el a fenséges szépségű Varenykától. Szerelmes volt belé, mint még senki másba. Végig táncolt vele egy boldog éjszakát, amelyen Varenyka apja, egy idős ezredes, délcegségével, leánya iránti gyengédségével és hasonlóságával szintén megnyerte rokonszenvét, és így „akaratlanul is egy közös, gyengéd, meghatott érzésben” foglalta össze kettejüket. A bál után, nem tudva aludni a boldogságtól, sétára indult, ki a városból. A mezőre érve dob- és flótaszó ütötte meg a fülét. Közélebb ment, s látta, hogy katonák kettős sorfala közt egy tatárt vesszőznek. Mögötte peckes, kemény léptekkel Varenyka apja haladt. „Egyszer csak megállt s gyorsan odalépett az egyik katonához. — Majd adok én neked — csattant fel dühösen a hangja. — Fogsz rendesen ütni? Vagy nem?” És „szarvasbőrkesztyűs, erős kezével arcul ütötte a csenevész, gyenge, riadt katonát, amiért az nem elég erősen sújtott le a vesszővel a tatár véres határa”. Az elbeszélő Ivan Vasziljevics szerelme ettől a naptól fogva fogyton-fogyott, mert valahányszor Varenyka — szokása szerint, mosolygó arccal — elrévedezett, mindjárt ezredes apja jutott az eszébe és feszengő, rossz érzés fogta le.

A *Miért?*-ben más mondatokkal, de szinte ugyanazokkal a szavakkal, s minden lényeges pontban egyezően — bizonyára pontosan úgy, ahogy valamikor a valóságban látta és megfigyelte — írja le a vesszőfutást. A különbség — látszatra — csupán annyi, hogy ebből hiányzik az ezredes figurája, akiben a vesszőzés irgalmatlansága mintegy összpontosul és megszemélyesül. Ez utóbbi leírás jóval rövidebb is. A *Bál után*-ban még hatvanöt sorra volt szüksége hozzá — ebben a két és félszer hosszabb elbeszélésben — már csupán huszónhétre. És itt — ez tűnik a leglényegesebb különbségnek — a cselekményben csupán epizód szerepe van, az elbeszélés egy mellékalakja meséli el. A fő történetre alig-alig van befolyása, s úgy vélhető, hogy akár ki is lehetne hagyni.

És mégis! Engem ez a huszónhét sor ragadott meg a legjobban, hosszú évek távolából a legélesebben erre emlékeztem, a vesszőfutásnak a *Miért?*-beli rövid és epizodikus leírására. A *Bál után*-beliről pedig valahogy el is feledkeztem.

Hogy mi fog meg valakit, ennek persze szubjektív okai is vannak, az olvasó személyiségében rejlik. De bizonyos, hogy objektíveknek, az olvasótól függetleneknek, magában a műben levőknek is kell lenniök. Érdemes ezeket felderíteni.

Ide másolom ezt a szakaszt.

— Két zászlóalj katona állt egymással szemben felsorakozva, hosszú utcát alkotva, s minden katona kezében hajlékony vessző volt, a legfelsőbb hely meghatározta vasszakságú, vagyis olyan, hogy együtt csak három férjen be a puska csövén. Elsőnek Szakalski doktort vezették fel. Két katona vezette, s a sorfalat állók sorra megütötték mezítelen hátát, amikor hozzájuk ért. Én csak akkor láttam meg, amikor velem egy vonalba került. Előbb csak a dobpergést hallottam, azután a vesszők suhogását, az ütések csattanását a csupasz háton, s abból tudtam, hogy közeledik. Láttam, amint a két katona puskatushoz kötözve vonszolja, s ő nehezen lépked, meg-megvonaglik s fejét hol az egyik, hol a másik oldalra forgatja. Amikor előttünk vezették el, hallottam amint a szerencsétlen orosz orvos odaszólt a katonáknak: „Ne üssetek nagyon, irgalmazzatok.» De azok csak ütötték; amikor másodszor vezették el előttem, már nem lépett, hanem vonszolták. Szörnyű látvány volt a háta. Behunytam a szemem. Aztán elesett, elvitték. Hozták a másodikat. Azután a harmadikat, negyediket. Mind elesetek, mindet elvitték, az egyiket holtan, a másik még élt... és nekünk ott kellett állnunk és mindezt végignéznünk. Hat óra hosszat tartott, kora reggeltől délután két óráig. Utolsónak hozták Syrocinskit. Rég nem láttam, nem ismertem volna meg, úgy megöregedett. Borotvált, csupa-ránc arca zöldes, sápadt volt, csupasz felsőteste sovány, sárga, bordái kiálltak beesett gyomra fölött. Úgy lépkedett, mint a többiek, minden csapásnál megrezzenve és fejét erre-arra rángatva, de nem nyögött, hanem hangosan imádkozott: *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.*”

Legjobban talán az elbeszélés hűvössége lepi meg az embert. Kivált, hogy tudjuk: a kivégzettek egy társa mondja el, akinek hatósági parancsra jelen kellett lenni, mint valamennyi elítéltnak, akit az ügyvel kapcsolatban fogtak el. Érzelmi megjegyzést mégis alig fűz hozzá. Csupán ennyit: „Szörnyű látvány volt a háta. *Behunytam a szemem.*” Egyébként az egész olyan tárgyilagos és szabatos, mint egy törvénykönyv. Gondoljunk erre a mondatra: „... minden katona kezében hajlékony vessző volt, a legfelsőbb hely meghatározta vastagságú, vagyis olyan, hogy együtt csak három férjen be a puskacsövén”. Kétségtelen, hogy Tolsztoj ezt a kifejezést csalgálati szabályzatból vette, szó szerint. Utal is rá, s egyúttal a kegyetlenség forrására is, a legfelsőbb helyre, az önkényuralom megtettesítőjére, a gyűlölt cárra. Látszólag azonban gyűlölet nélkül, tárgyilagosan — egyelőre még néven sem nevezve, sőt a „legfelsőbb hely” kifejezés által elszemélytelenítve említi.

A leírásnak ez a hideg tárgyilagossága, személytelensége, rendkívüli pontosságra és tömörségre törekvése — ez hatásságának a titka.

De Tolsztoj az egész elbeszélésben — az elejétől a végéig tartja ezt a stílust. És ez a vesszőfutás — mint említettem — a cselekmény egésze szempontjából — korántsem döntő, akár el is hagyható. Miért, hogy mégis ez tűnik a csúcsnak, ez marad meg legélesebben az emlékezetben?

Mert valóban ez a csúcás. Itt, ebben a huszonhét sorban kulminál az egész; itt, ebben — méghozzá az elmondás mikéntjében, a stílusban rejtezik — valóban *rejtetik!* — az eszmei mondanivaló, a titok, amelyre Tolsztoj is, csupán ekkor, késő öregségében döbrent rá. A Miért?-re, hogy miért olyan iszonyú az önkényuralom, itt van a válasz.

Az elbeszélés arról szól, hogy a cári megszállás elleni 1830—31-es lengyel felkelésben részt vett Migurskit Szibériába száműzik, szerelmese — Albina — utána megy, megosztja vele a szenvedést, de gyermekeik halála után nem bír tovább ottmaradni és szökésre beszél rá a férjét. Már-már sikerül is kijutniuk Oroszországból — Migurskinak egy tarantasz-ládában lapulva — mikor kutyájuk felhívja a kísérő fiatal katonát a figyelmét a ládában rejtő szökevényre. Az feljeli őket. Migurskit ezer botra ítélik, majd kegyelemből örökös száműzetésre.

Erről a katonáról, aki feljelentésével Migurskiék életében a végső katasztrófát okozza, éles portrét rajzol Tolsztoj: nagydarab, jószívú uráli kozák, akinek feltűnően tiszta, kedves, nefelejtéké szeme van, mindenre barátságosan mosolyog, s szelíd kedvessége Albiának különösen jólesik. Trezorka — Migurskiék kis kutyája — szintén megszereti és összebarátkozik vele. Mikor feljelentésére Migurskiékat elviszik s a kutyuska magára marad, őhozzá szalad és a lábához dörgölőzik. „A kozák — írja Tolsztoj — félreugrott, letépte fejéről sapkáját, teljes erejéből földhöz vágta, félrerugta Trezorkát és átment a csapszékbe. A csapszékben vodkát rendelt és egész nap, egész éjszaka ivott, elitta mindenét, még a ruháját is, s csak másnap éjjel, mikor az árokban fölébredt, tudott végre megfeledezni a kínzó kérdésre: vajon jól tette-e, hogy felhívta a hatóságok figyelmét a polyák menyecske ládában rejtő férjére?”

A döntő kérdés azonban nem ez, hanem, hogy egy ilyen nefelejtéké szemű, végtelenül szelíd, jószívú, az utolsó hónapjait szolgáló ember miért jelenti fel azt a Migurskit, aki soha semmit sem vétett ellene. Tolsztoj ezt a kérdést teszi fel, ezt a „Miért?”-et szögezi más és más formában újból és újból az olvasónak. És rejtetten — a stílusba ágyazva a választ — a szó szerint idéztem vesszőfutásban felel meg reá.

Emlékezzünk vissza, mi az egyetlen lényeges eltérés a kétféle leírás között: a Bál után-ban az egyik katona nem akar erősen ütni, s az ezredes, egy meghatározott és egyénített személy — ember! — kényszeríti erre. A Miért?-ből hiányzik ez a figura. Ott maguktól ütnek a katonák. S ezt Tolsztoj hangsúlyozza is: „... a szerencsétlen orvos odaszólt a katonának: »Ne üssetek nagyon, irgalmazzatok.« De azok csak ütötték...” — írja. Pedig, föltehető, s nemcsak föltehető, hanem az elbeszélés számos részletéből kitűnik, hogy ezek a katonák — mondjuk így: privátim — éppoly szelíd, békés, barátságos emberek, mint a feljelentő, s szintűgy semmi rosszat nem tudnak a megvesszőzöttekről, s éppoly kevésbé haragszanak rájuk. Mégis ütik őket, irgalom nélkül, mert az az elszemélytelenített „legfelsőbb hely”, aki a puskavesszők vastagságát meghatározta, őket is a hatalom előírásainak megfelelő tárgyakká tette; elembertelenítette, hogy ne szívük és értelmük szerint cselekedjenek.

Hogy az önkényuralomban nem is a vesszőzés a legszörnyűbb, hanem hogy az embert ember-voltától fosztja meg, hogy érző és gondolkodó, egyéni öntudattal és ítélőképességgel bíró lényből gépies tárggyá aljasítja — ez a legfontosabb eszmei mondanivalója a Miért?-nek. A gondolat búvópatakként végighúzódik az egész elbeszélésen, de legdöbbenetesebb erővel ebben az epizódszerű részletben ragadja meg az olvasót, éppen kimondatlansága és a stílusnak a gondolati tartalommal való konzoniális tárgyiassága által.

Zolnay Vilmos

HÁROM FONTOS MEZŐGAZDASÁGI KÉZIKÖNYV*

A mezőgazdasági tudományok rohamos fejlődése mind a tudományos területen, mind a termelésben dolgozó szakemberektől magasabb színvonalú munkát követel. Ennek eléréséhez a kézikönyvek nagy segítséget nyújtanak. A specializáció az ipari és a mezőgazdasági termelés területén is érvényesül; olyan kézikönyvek szükségessé tehet, amelyek egy-egy szakterület ismereteinek rendszerező összefoglalását tartalmazzák.

Az *Állattenyésztési alapismeretek* c. könyv azt a célt szolgálja, hogy a gyakorlatban dolgozók az esetenként felmerült problémák megoldásában gyorsan és határozottan tájékozódhassanak. A könyv dióhéjban felöleli az állattenyésztés egész területét. A bevezető általános állattenyésztési fejezetet a takarmányozási, általános állategészségügyi, géptani, építészeti és üzemtnai részek követik. Az egyes fejezetek terjedelmét a szerzők fontosságuknak megfelelően szabták rövidebbre vagy hosszabbra. Így az általános állattenyésztés keretében az értékmérő tulajdonságok és a szaporodás kérdéseinek majdnem annyi teret szenteltek, mint a többi problémakörnek együttvéve. Újszerű megoldás, hogy az állategészségügyi, géptani és építészeti vonatkozású ismereteket bár külön fejezetben, de alkalmazásuk területére, illetve tárgyára történő utalással ismertetik.

A könyv azonban nem képvisel egységes szemléletet, a szerzők munkája laza szerkezettel kapcsolódik egymáshoz. Az egyes fejezetek önálló tanulmányok, s a könyv inkább tanulmány gyűjtemény, semmint kerek egész. Tárgyalási módszerük sem oktató, hanem inkább leíró jellegű. Ez azonban nem akadályozza annak, hogy azok, akik a nagyüzemi állattenyésztés szakmai ismereteit most szerzik meg, igen hasznos segítséget kapjanak belőle.

A kertészeti termelés a belterjesség növelésével, a kertészeti nagyüzemek megalkulásával napról napra fontosabb ága a mezőgazdaságnak. Ezért régi igényt elégit ki a nemrég megjelent *Kertészeti Lexikon*. A szerkesztők azt a célt tűzték ki, hogy tudományos alapra épült gyakorlati szaklexikont adjanak olvasóik kezébe. A lexikon 44 témakört, a kertészeti termelés valamennyi területét felöleli, a segédtudományok bevonásával. Az eddigi gyakorlattól eltérően a méhészet ismeretanyagát a kertészeti termelés egyik ágaként felvették a lexikonba. A természetési problémák mellett a legfontosabb agrárpolitikai és közigazgatási ismereteket is megtalálhatjuk a lexikonban, mely láthatólag a teljességre törekszik. Ezt bizonyítja, hogy az egyik legkorszerűbb tudományág, a biometria ismeretanyagát is tartalmazza.

A lexikon használhatóságát növeli, hogy a szócikkek az alapvető fogalmakra csak utalnak, feltételezve azt, hogy a lexikont használók a középfokú iskolák tananyagát ismerik, így elkerülték az anyag felesleges felduzzasztását. Ezzel szemben az általános érdeklődésre számottartó fogalmakat egy-egy hosszabb cikkben foglalták össze. A szöveg közötti fényképek és színes táblák segítik a szöveg könnyebb megértését és változatosabbá, szebbé teszik a lexikont.

Kertészeti alapismeretek a címe az új kertészeti kézikönyvnek. Ezt a könyvet a felnőtt mezőgazdasági szakmunkásképző tanfolyamokon tananyagként használják, de segítségével bárki, aki a termelőmunkában dolgozik, tájékozódhat a témakörben.

A könyv anyagát újszerű csoportosításban tárgyalja. Először a kertészeti termelés minden területét érintő alapismeretekkel foglalkozik: az éghajlattal, a talajjal, a földműveléstan fogalmait tárgyalja, majd az öntözés, s a növényvédelem általános tudnivalóira tér rá. A géptan c. fejezetben már speciális gépeket is leír, s csak ezután foglalkozik a természetési kérdésekkel. Az egyes természetési ágakon belül (gyümölcs-, zöldség-, szőlő-, gyógynövény-, kertészeti magtermesztés) csak általános ismereteket ad, a részletkérdéseket elhagyja. Bár a könyv nyilvánvaló célja csupán az alapismeretek összefoglalása, ennek ellenére nem tartjuk kielégítőnek, hogy a dísznövénytermesztési ismereteknek csupán tíz oldalt szentel. Ez a fejlődő természetési águnk több helyet érdemelt volna ebben a több mint 300 oldalas műben. A könyvet rövid kertépítési és részletesebb üzemszervezési ismeretek egészítik ki, s gazdag illusztrációs anyag teszi szemléletessé.

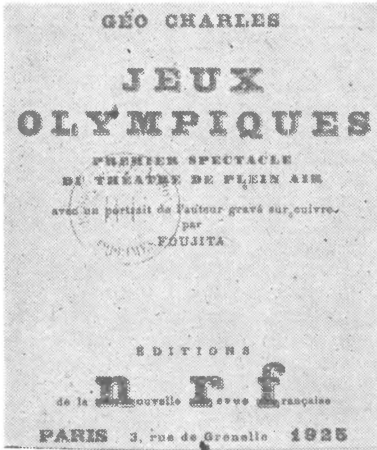
Bakonyi Andrea

* Állattenyésztési alapismeretek Mezőgazdasági, 1963.

Kertészeti Lexikon Mezőgazdasági, 1963.

Kertészeti alapismeretek Mezőgazdasági, 1964.

AZ OLIMPIAI JÁTÉKOK ARANYÉRMES MŰVEI

Géo Charles: „Olimpiai játékok” című díjnyertes művének címlapja

Az ókori játékok közül az olimpiaiak váltak először híressé. I. e. 776-tól — a bizánci Kedrénos szerint — az i. sz. 393. évig még az időt is e vallásos eredetű játékok szerint számították. A béke szempontjából pedig olyan jelentőségre tettek szert, hogy a versenyek idején megszűnt minden ellenségeskedés, és a szembenálló görögök igaz testvérként üdvözölték egymást.

Az újkori olimpiai játékok ezek helyébe léptek, de céljuk még magasztosabb: az egész világ legjobb sportolói találkoznak négyévenként — ebben az esztendőben Tokióban —, hogy békés versenyben döntsék el, melyikük gyorsabb, erősebb vagy ügyesebb.

Az olimpiai játékok napjainkban igen nagy érdeklődést keltenek. Keletkezésükről, fejlődésükről, megszüntetésükről és felújításukról világszerte tudományos és népszerű művek jelennek meg. Hazánkban a pár évvel ezelőtt elhunyt dr. Mező Ferenc volt az olimpiai játékok világszerte elismert krónikása, aki 1928-ban, az Amszterdamban tartott olimpiai játékok művészeti versenyén aranyérmet nyert.

A testi kultúra és a művészetek között lehetséges kölcsönhatások kifejezésére az olimpiai játékok művészeti versenyeit 1912-ben Stockholmban, sorrendben az V. újkori olimpiászon írták ki első alkalommal. A sporttal kapcsolatos irodalom alkotóit is a versenyzőknek járó olimpiai érmekkel tüntették ki, mégpedig úgy, hogy 1928-tól kezdve külön-külön bírálták el a lírai, drámai és az epikai műveket.

Érdeklődésre tarthat számot, hogy melyek az „olimpiai aranyérmes” művek, kik azok szerzői, és mely országok büszkélkedhetnek olyan sportíróval, aki elnyerte az olimpiai győzteseknek járó díjat. Ezeket a műveket a világ különböző tájékáról gyűjtöttük össze és a testnevelés, valamint a sport kutatói számára (a budapesti Egyetemi Könyvtárban mikrofilmen) hozzáférhetővé tettük. Szerzőjüket és címüket a kitüntetés időrendjében közöljük.

1912. *Stockholm*: Georg Hohrod—M. Eschhbach (Németország): Oda a sporthoz.

Az eredményhirdető táblán a szerzők hazájaként Németország szerepelt, pedig ennek a műnek alkotója maga Coubertin volt. Az újkori olimpiai játékok úttörője a francia—német álnévvel nyilván az olimpiai gondolatot kívánta jelképezni: szűnjék meg a népek közötti viszály, a sport békés küzdelmei segítsék elő a szemben álló országok közeledését.

Az újkori olimpiai játékok első „aranyérmes” irodalmi alkotását Devecseri Gábor fordította magyarra.

1920. *Antwerpen*: Raniero Nicolai (Olaszország): Olimpiai győztes dalok.

1924. *Párizs*: Georges Charles (Franciaország): Az olimpiai játékok.

1928. *Amszterdam*: Kazimierz Wierzynski (Lengyelország): Olimpiai babér.

1928. *Amszterdam*: Mező Ferenc dr. (Magyarország): Az olimpiai játékok története (Bp. 1929. Orsz. Testnevelési Tanács, 201 old. 2 mell.).

1932. *Los Angeles*: Paul Bauer (Németország): A Kangehenzongán (Harc a Himalájával).

1936. *Berlin*: Felix Dhünen-Sondinger (Németország): A futó.

1936. *Berlin*: Urho Karhumäki (Finnország): A szabad vízben.

1948. *London*: Aale Tynni (Finnország): Hellas hírneve.

A kiváló finn költőnő versét Képes Géza ültette át nyelvünkre.

1948. *London*: Giani Stuparich (Olaszország): A barlang.

Ebben a versenyszámban Földes Éva dr. (Magyarország) „A fiatalság forrása” című művével bronzérmet nyert.

1952-től kezdve azonban már nem írták ki a művészeti versenyeket. Az 1954-es athéni NOB-kongresszuson pedig módosították is „az olimpiai szabályzat”-ot, és az építészet, a zene, az irodalom, a festészet, a szobrászat és a fényképészet sporttal kapcsolatos alkotásait az olimpiai játékok idején kiállításon mutatják be az érdeklődőknek.

Keresztényi József

K Ö N Y V E K R Ő L

Ideológia-politika

Hajdu Gyula

A SEMLEGESSÉG FOGALMÁNAK FEJLŐDÉSE

Közgazdasági és Jogi, 209 old. 31 Ft

Hajdu Gyulának, a nemzetközi jog egyik elismert szakértőjének eddig megjelent munkái után fokozott érdeklődéssel nyúlunk nemrég megjelent legújabb művéhez. A semlegesség fogalma történeti fejlődésének áttekintése ma igen időszerű, mert az imperialista hatalmak, elsősorban az Egyesült Államok és Nagybritannia mindent elkövetnek, hogy elködösítsék a semleges államok világtörténeti folyamatok során létrejött jogait és igényeit. A nemzetközi jogszabályok nyílt megsértésével folytatnak gyarmati háborúkat semleges államok területén.

Még emlékezetünkben van hivatalos köreiknek felhördülése, mikor az imperialista Németország fél évszázadon belül kétszer sértette meg Belgium semlegességét, majd a második világháborúban Hollandiáét és egy sor más országét. 1954-ben a genfi tizennégyhatalmi értekezlet az Indokína területén alakult államokat semlegesekké nyilvánította, mégis, az Egyesült Államok, Nagybritannia hallgatólagos támogatásával, lábbal tiporja a genfi egyezményeket, nemcsak Dél-Vietnámban, ahol nyílt háborút folytat, hanem Laoszban is.

A szerző nyomon követi a semlegesség fogalmának fejlődését. Idézi Montesquieu, Hugo Grotius erre vonatkozó megállapításait, II. Katalin orosz cárnő 1780-ban kibocsátott semlegességi kiáltványát, Washington 1793-ban tett nyilatkozatát, Monroe amerikai elnök elveit, az 1856-ban kiadott párizsi tengerjogi nyilatkozatot, majd a hágai konferenciákon létrejött nemzetközi egyezményeket. Részletesen taglalja azokat a történelmi eseményeket, amelyeknek kapcsán az érdekelt nagyhatalmak kétszínű magatartása lehetővé tette a szigorú semlegesség kijátszását, a fegyverszállítók profitjának biztosítását.

A mű foglalkozik az állandó semlegesség kialakulásával az egyes államokban, így Svájc és az első világháború után megalakult Osztrák Köztársaság semle-

gességével. Majd rátér az ún. hidegháborús állapot létrehozóinak a békére vágyó emberiségét évtizedek óta zaklató káros tevékenységére, az agressziós blokk-tömörülésekre, az atlanti paktum és a SEATO ismertetésére, a pozitív semlegesség jogi körülhatárolására, és az Egyesült Nemzetek Szövetségének szerepére és magatartására a semlegesség kérdésében. A könyvet nemcsak azoknak ajánljuk, akiket a nemzetközi jogi kérdések érdekelnek, hanem mindenkinek, aki aggódva és reménykedve figyeli a békéért, az emberiség jövőjéért folyó küzdelem újabb és újabb adatait.

Frank László

Pézipirodalom.

Ady Endre

ÖSSZES PROZAI MŰVEI III—IV.

Akadémiai, 470, 502 old. 45 Ft (Ajánlott)

Sok éves szünet után újból megindult Ady prózai életművének, publicisztikájának kritikai kiadása. A két új kötet az 1902 márciusa és 1904 februárja között keletkezett hírlapi cikkeket tartalmazza.

A szerkesztők — Koczka Sándor és Vezér Erzsébet — szigorúbb elveket követtek, mint a sorozat eddigi darabjainak sajtó alá rendezői. Mint számos bíráló megállapította, az első kötetekben jónéhány olyan cikk is helyet kapott, amelynek Adytól való származtatása bizonyíthatóan téves vagy legalább erősen vitatható. Az új kötetek összeállítói a legnagyobb óvatossággal igyekeztek elkerülni ezt a hibát, és csupán Ady szignált cikkeit vagy más alapos érvekkel neki tulajdonítható írásait vették fel a gyűjteménybe, mely ennél fogva most már valóban megérdemli a kritikai kiadás elnevezést. A kétes hitelességű szövegeket függelékben közlik, s ez a függelék nem csekély terjedelmű: a III. kötet 141 hiteles és 90 kétes hitelű írást tartalmaz, a IV. kötetben 110 és 86 a két szövegszám aránya.

Mindkét kötet mint fiatal újságíró, a *Nagyváradi Napló* munkatársát mutatja be Adyt; a közölt cikkeknek csupán egy kisebb része való más lapokból (*Buda-pesti Napló, Budapesti Hírlap, Szilágy*).

Ady politikai és írói fejlődésének fontos szakaszáról vallanak ezek az írások. A forradalmi költő, aki verseinek mind tartalmával, mind formájával hamarosan új fejezetet nyit majd a magyar költészet történetében, még csak készülődik, amikor a publicista, a vezércikk- vagy glosz-szairó már felismeri az utat, amelyen haladnia kell és haladni fog, s már hirdeti azokat a keserű társadalmi igazságokat, melyeknek legjobb szemű, valóban vatesi meglátója ő volt a korabeli Magyarországon. Politikai eszmélkedésében sokat köszönhetett Váradnak, az eleven és radikális szellemű vidéki, bár egy cseppet sem vidékies városnak, sokat köszönhetett, és még többet adott neki: hogy e város oly tiszteletre méltó nevet szerzett a XX. századi magyar irodalom történetében, az jórészt Ady érdeme.

Még akik szeretik is Petőfi, Vajda János vagy Ady verseit, gyakran közönnnyel fordulnak el prózai — politikai — írásaiktól, noha bizvást mondhatjuk, hogy publicisztikai munkásságuk jelentősége vetekszik lírájukéval. Nemcsak azért, mert például Ady költői kibontakozását legjobban hírlapi cikkeiből érthetjük meg, hisz ezek készíttik elő, ezekben érlelődnek a versek nagy politikai eszméi; magában véve is hatalmas érték Ady publicisztikája, mely a század elejének minden társadalmi kérdéséhez a leghaladóbb nézőpontról szól hozzá, a nemzeti-ségi ügyekhez éppúgy, mint a klerikális reakció problémájához.

Nagyon örvendetes tehát, hogy ez a publicisztikai életmű, a korábbi szűkre szabott válogatások után, végre teljes terjedelmében napvilágra kerül, s remélhetőleg most már nem kell sokat várakoznunk a sorozat további kötetekre.

— c s —

Weöres Sándor

T Ű Z K Ű T

Magvető, 172 old. 40 Ft (Ajánlott)

Weöres Sándor a kötet bevezetőjében frappánsabban fogalmazza meg művészetfilozófiáját, költői programját, mint ezt bármely kritikus tehetné: „Átvilágítani és felrázni óhajtlak” — szól az olvasóhoz — „hogy átrendezhesd magadat zárt, véges, egzisztenciális énedből nyitott, szociális, kozmikus, végtelen énné.” E vallomás jelzi, hogy túlságosan leegyszerűsítjük a kérdést, ha Weörest bravúros technikai fogásai láttán pusztán öncélú formajátékok poétájaként képzeljük el. Szó sincs erről. A költő nemcsak önmaga örömeire bocsátja fel a mágiikus

szavak röppentyűit, hanem céltudatosan zsongítja el az olvasót: hatni akar képzeletére, világképére, moráljára.

Ugyanakkor kétségtelen, hogy az „egzisztenciális én”-ből kilépő ember ideája egy hermetikusan zárt, valóságfeletti világot feltételez: „A változó világon átnyúlva” — írja egyik versében — „szakadatlan fürdöm oly végtelen harmóniában, mit a művészi álom nem rögzíthet szavakba. „Mindez korántsem jelenti azt, hogy Weöres költészetének nem lennének határterületei a történelmi valósággal. Zárt eszmeköréből az emberi teljességet csorbitó vagy fenyegető erők ellenében időnként kilendül a historiai konkrétitás irányába. A *szörnyeteg koporsója* című versében „a gázkamrákra és a keretlegényekre” emlékeznek, s megvetően ítéli el a fasizmust. *Dob és tánc* című költeményében megkapóan vall a békéről: a derűt sugárzó magas magánhangzók s a ritmus-variációk ritka szépségű formai szintézisben egyesülnek, s teljes hangulati azonosulásra készítenek. A vers azonban végsősoron — meglepő felhangjai ellenére — valamiféle elvont, örök nyugalom, egyfajta „emberutáni csend” képzetét kelti bennünk.

Weöres — ahogy erről a kötet záró verse tanúskodik — a „külső világ”, a társadalmi valóság felmérése helyett elsősorban befelé tekint. [(„Nyitott szem) ködbe húnyt, (csukott szem), befelé tárt” — írja máshol.] Úgy véli, hogy az emberiség „tagjaiban öngyilkos hatalommal” „új pusztító eszközeivel” végül „a kerék és a tűz elvesztéséig, a beszed elfeledtéig, a négykézláb” jut vissza, s e végzet elől csak úgy menekülhet, ha „felméri és rendezzi belső világát.” A külső valóság és a belső tartalmak szembekerülését Weöres dualista filozófiája magyarázza, amelyet *Internus* című verse egy részletében szinte végletesen fogalmaz meg. Eszerint a test — mint külvilág tartozéka — csak akadály a annak, hogy az emberi lélek megvalósítsa önmagát s bilincsek nélkül, szabadon repüljön.

Weöres költői világa tehát egy tőlünk távolesó gondolati rendszer jegyében fogant. Tagadhatatlan azonban e poézis kiemelkedő, új csúcok elérésére ösztökélő esztétikai minősége, s impozáns az a permanens küzdelem, amelyet a költő a kifejezés határainak kitágításaért folytat. Páratlan formagazdagsága, amely az Apollinaire-i kalligrammáktól a szeszélyes délamerikai ritmusokig, a népdalok látszategyszerűségétől a legösszetettebb klasszikus formák sokaságáig minden vívmányt magába foglal — bizonyára termékenyen befolyásolja fiatal költésztünket is.

S z a p p a n o s B a l á z s

Sinka István

VÉGY KARODRA IDŐ

Magvető, 309 old. 16,50 Ft (Ajánlott)

Húsz éve jelent meg Sinka István utolsó verseskötete, pedig nevét valamikor a népi írók legjobbjaival — Illyéssel, Veres Péterrel, Kodolányival, Németh Lászlóval — együtt emlegették, sőt lobogóvá is emelték az irodalmi élet beavatottjai. Ő jelentette a „népi író”, az „ős-tehetség” mintáját és mértékét, s ez a szerep, meg a sokszorosan megosztott irodalmi élet hatóereje a legkülönfélébb irányokba vonzotta és taszította költészetét.

Sinka a társadalom legmélyebb rétegéből: a bihari puszta pásztorai közül emelkedett ki. Közülük hozta a népköltészet kultúráját, a parasztság keserves sorsa miatt kigyúlt lázadást s osztályának történelmi vágyait is. Költészete ősi ridegpásztori világot elevenített fel: a pusztai élet nyomorúságát, az elnyomott pásztorok, zsellérek, uradalmi cselédek közös keserűségét akarta kifejezni, mint maga vallotta: „egy eltemetett világ soha fel nem gyúlt forradalmát” akarta végre elkialtani. Lázadása heves indulatokat szölkeltetett meg, a történelem kilátástalansága, sorstársainak reménytelen kiszolgáltatottsága azonban általában fájdalmas szölamokra hangolta költészetét. Első verseiben még a pásztorélet, a természet harmatos idilljei, a szerelem fiatalos öröme is ott csillogtak, későbbi világa azonban elkomorult. Az ösök és barátok: a halálig robotoló, megrokkant parasztok tragédiája és saját keserves tapasztalatai tették reménytelenné. „A tájban itt magában / ezer éve örök halál van” — lényegült mintegy mítosszá peszsimizmusa, mely egyre gyakrabban jutott el a magyarság pusztulásának rémlátásáig is.

A sötét világvégy és a mitikus látás hajlama találta meg kifejező formáját a ballada műfajában. Ezt a kifejezést aztán szinte anyanyelveként szölkeltette meg Sinka költészete: a ballada tragikus atmoszférája, sejtelmes hangulata, szimbolista lehetőségei hozták létre a legszebb Sinka-verseket: az *Erdei lilium*, a *Két folyónak két fia*, a *Rostáló parasztlány eneke* sorait.

A sejtelmesség, a kifejezés mitikus eszközei azonban gyakran irracionálizmussal párosultak Sinka világában. Irracionálizmusa okozta, hogy egy időre — engedve a jobboldal demagóg szölamainak — a parasztság helyzetének mítizálása is behatol nézetei közé s tudatába a fajelmélet torz eszméi férkőztek — a korábban ösztönösen is érzett társadalmi kate-

góriákat egyoldalú etnikai-vérségi kategóriákkal váltotta fel.

Újabb versei (melyekkel 1957 óta jelentkezett az irodalmi lapokban) az induló költő tiszta hangját szölkeltatják meg újra. A népköltészetnek a modern költői nyelven átszűrt formavilága, a zaklatott érzésekkel viaskodó költő indulatai szép versekké ötvöződtek össze (pl. *Lovasok opál mezőkön*). Sinka verseinek válogatott gyűjteménye, az ismert versek s a kötetnek mintegy felét kitevő újabbak, megtalálják az utat a költő régi híveihez, és az újonnan felnőtt versolvasókhoz egyaránt.

Pomogáts Béla

Gereblyés László

MÉG TOVÁBB!

Szépirodalmi, 388 old. 25 Ft (Ajánlott)

A gyűjteményes kötet negyven év költői termésének, tíz önálló verseskötetnek válogatott darabjait tartalmazza. Írójuk a munkásmozgalom és a szocialista irodalom ismert harcosa. Szinte első verseivel egyidőben lett tagja az illegális Kommunista Pártnak. A harmincas évektől rendszeres munkatársa a baloldali folyóiratoknak. Politikai tevékenysége miatt állásából elbocsátás, rendőri felügyelet alá helyezés, ismételt letartóztatás, majd kényszerű emigráció jut osztályrészül. Franciaországban az antifasiszta háború önkéntes katonája volt. A felszabadulás óta a kulturális élet különböző területein tevékenykedik.

Költészetében ennek a fordulatos, küzdelmes életnek minden szakasza szinte ciklusszerűen végigkísérhető. Lírájának fő tartóoszlopa a forradalmi eszményekért vívott szakadatlan harc, s az eközben szerzett élményanyag. Személyes, lírai krónika tehát ez a kötet, amelyben a költő egyéni sorsa és gondolja — a legjobb verseiben — egyetemessé tágul. Eszmei igényesség, a jobb ügy szölgálatának belső kényszere, a pártosság természetes magatartás Gereblyésnél. A lendület és pátosz éppúgy tartozéka gondolati verseinek, amelyekből a békevágy és a jobb jövő hite csendül, mint szépen árnyalt, dalszerű párizsi verseinek, vagy a legrégibbi, közvetlenül agitatív harci kiáltásainak. A lobogó hitet, a mindig újrakezdés akarását, emberi és költői arculatának sok erényét nem koptatták meg a kétoldali elhajlások katasztrófával fenyegető időszakai sem. Erről tanúskodik a *Mindhalálig* című ciklusa.

Gereblyés László határozott irányú, töretlen eszmeiségű költészete mőgond szempontjából nagyon egyetlen. A megformálás színvonala nem mindig tart

lépést a formába öntendő gondolattal. Kevés az igazában emlékezetbe vésődő verse, mint például a „Veszprém”, a ballada „Sirattam én a várost”, vagy szerelmi lírájának legszebbike: az „Arcok”. A forma elnagyoltságában kereshető annak az oka, hogy rokonszenves lírája nem válik átütő hatásúvá.

G ö n c z i I m r e

Sipkay Barna

H A J N A L I H I N T A

Magvető, 392 old. 19,50 Ft. (Ajánlott)

A fiatal prózaíróknak nem sok panaszkodni valója lehet manapság a könyvkiadásra. Itt van Sipkay Barna példája. Néhány évvel ezelőtt tűnt föl a neve egy vidéki folyóirat tehetségkutató pályázatán, azóta a lapokban itt-ott megjelent néhány elbeszélése, most pedig immár második kötetét tarthatja kezében az olvasó. *Messzi harangszó* című kisregénye az Új Termés sorozatban jelent meg, a *Hajnali hinta* című újabb kötete pedig hűz rövidebb-hosszabb elbeszélést tartalmazza.

Ha igaz az, hogy a kényszerű hallgatás, a nyilvánosság hosszú ideig történő nélkülözése ártalmas hatású az alkotóra, legalább annyira igaz az is, hogy a publicitás túl könnyű megszerzése az önkontroll feloldását eredményezi, s arra csábítja az író, hogy félkész portékát adjon ki a kezéből. Sipkay Barna tehetsége egy pillanatig sem vitás. De az a hang és „modor”, amivel anyagát kezeli, idejétmúlt, avult.

Írói tehetségét, a lélektani finomságok iránti érzékenységét, mint a házfalat belepő folyandár, teljesen elfedi, az egyhangú „stílus”. Gárdonyi Gézába oltott szabódezsőizmus — jellemezhetnénk tömören. A történéseket általában egyetlen szereplő szemével láttatja, s ez alkalmat ad az írónak a belső monológ teljesen önkényes, szubjektív, szertelen kezelésére. Íme egy részlet — egy „belső kép” — az egyik novellából: „Kékes fátolba tűnő, barna fák. Csupasz koronák. A teherautó zökken, ugrál, rég leterít az útról, bent rohan eszét veszítve a szántáson. Gépágyú. Üvöltve dörög, nem úgy, mint ez a dunai hajó. A hangja sárgászöld. Lobbanó, szívet szorító. Zsibongó vér a fülben, amint teljes lesz a csend. Vibrál a hajnali kék fátol. Puha, árnyékarna földre ugrik. A fű mitiszöld. Görög mondavilág. A 'gép-kocsi' ablaka szétforgácsolva. Halvány, zöldessárga kéz lóg le az ülésről. A katoná karja. A vér élénkpiros. Halovány. Az országút messze van...” És így tovább, oldalakon keresztül. Az ex-

presszivitás félreértéséből, anakronisztikus kezeléséből születhetett csak Sipkay Barnánál ez az előadásmód.

Néhány sikeres fordulatot leszámítva bőbeszédű, indokolatlan kitérőkre téved, nyelve fegyelmezetlen. Különösen ott válik idegesítővé ez a modor, ahol romantikussá, érzélgőssé válik, és spekulatív úton „előállított” témákat talál. Ezeknek az írásoknak avittságát nem mentheti, hogy hősei mai kulisszák között mozognak, a jelent pusztán születési anyakönyvi kivonatuk bizonyítja.

T ü s k é s T i b o r

Kemény János

F A R K A S V Ö L G Y

Szépirodalmi, 480 old. 27 Ft. (Ajánlott)

Kemény János a romániai magyar írók egyik jól ismert és már a harmincas években megbecsült egyénisége. Az ő kezdeményezésére alakult meg 1926-ban az Erdélyi Helikon munkaközössége. Regényeire (Rákos Kis Mihály, 1920, — Kutyakomédia, 1934, — Vadpáva, 1958) és elbeszéléseire (főletidő, 1938, — Kekó és Szokrátesz, 1940, — A havas dicsérete, 1957), mint általában az erdélyi magyar irodalomra jellemző volt a tájjal, a havasok romantikus világával való összefonódottság és a romantikus stilizáltság.

Legújabb regénye, a Farkasvölgy, folytatása és továbbfejlesztése ennek a hagyománynak, tematikáját tekintve pedig a két világháború közti társadalmi élet visszasságainak, vagyonehes, korrupt törtetőinek éles leleplezése. Maga a cselekmény ebben a tematikában eléggé szokványos, mégis szerencsésnek bizonyul, mert az elfolytott forradalmi lángok fel-fellobbanását kitűnően érzékelteti. Dorthler Alajos, a csodált és irigyelt vezérigazgató, rettegett bankember körül fonódnak a szálak és sorra felbukkannak a különböző kis és nagy spekulánsok, s hogy a pénzarisztokrácia életéről nyújtott kép minél teljesebb legyen, Kemény János bemutatja Dorthler lányát, Bébikét is. Egy kicsit talán elrajzolt ez a Bébike. Túlságosan is ráismerünk benne a főúri körök szeszélyes, elkényeztetett, ugyanakkor féktelen, kegyetlen, gúnyolódó természetű, mindent-szabad-magatartású, vadászó, lovaglós, sőt turistáskodó hölgyeire. Mégis úgy érezzük, az írónak igaza van amikor ilyennek rajzolja, mert hiszen mi másra törekedtek a pénzmágnások, mint hogy olyanok legyenek, mint az „igazi” mágnások. S így természetes az is, hogy Dorthler elengedhetetlennek tartja a jól megfizetett színésznő szeretőt, s hódoló

udvartartást igyekszik maga köré gyűteni.

Olyan atmoszféra jön így létre a regényben, hogy az író nem is térhetne ki mindezek ellentétének: a társadalom mélyén élő, kizsákmányolt, semmibe vett szegények közt érlelődő, robbanásra kész helyzetnek a bemutatása elől. Sőt éppen ez a készülő, de még elfolytott forradalmi helyzet érzékeltetése volt a főcél. Ez a feszülő ellentét, gyűlölet robban ki a Farkasvölgyben pusztító erdőtűz leírásában. Az erdőtűz leírása, az erdei emberek (favágók, felvigyázók stb.) felparázsló gyűlöletének, forrongó magatartásának meglevenitése a regény legdrámaiban, szenvedélyes líraisággal megformált része. Igaz, egyelőre Dorthler marad a győztes. Könnyedén utasítja el a vádakát is, melyek szerint az erdőtűzet ők maguk idézték elő, hogy a busás biztosítási összeget megszerezzék, de az olvasó érzi, hogy ez a győzelem csak lát-szólagos. Az erdőtűz elhamvadt, de az izzó parazsat, amit az emberek lelkében felszított, többé már nem lehet eloltani. Ez a kicsengés optimistává színezi a regény egyébként nyomasztó befejező részét is. Bár az események főképp vidéki körökben mozognak, a helyzetek, típusok szerencsés kiválasztása így is helytálló és bírálatot ad az egész akkori társadalom életéről.

Seres József

A SZOVJET LÍRA KINCSESHÁZA

Európa, 12 füzet 16,50 Ft

Tetszetős kartonfoglalatban tizenkét füzet tizenhat szovjet költő válogatott verseivel. Miféle elv érvényesült e sorozat összeállításakor? A szerkesztőket elsősorban az a szándék vezérelte, hogy az orosz-szovjet líra legjelentősebb képviselőit legjellemzőbb verseikkel szálaltassák meg, s ily módon nyújtsanak portrét róluk, s ízelítőt költészetük sajátosságáról. Ez az antológia mindenekelőtt azzal tér el hasonló magyar nyelvű elődeitől, hogy a válogatás immár nem szorítkozott csupán a költők politikai, világnézeti szemléletének tükrözésére, hanem emberi teljességük bemutatására is törekszik. Így és ekként hat oly frissen, sokrétűnek ez a gyűjtemény, amely azt bizonyítja, hogy a szovjet líra a pusztán, nyekraszovi hagyományok örököse, egyben az európai újabb stílustörékvések forrásából is merített.

Az úgynevezett „zsdánovi esztétika” tudvalevően „szempontjai” dúlásával legázolta, a szematizmus követelményének aszályával felperzselt a költészet virá-

goskertjét. Ez a kis verscsozor elégtételt is szolgáltat azoknak, akiket meghasonlásba, sőt halálba kergettek, vagy akiknek nevét nem lehetett leírni hosszú ideig, hacsak nem gyalázkodás kíséretében.

A huszadik kongresszus szellemében történt válogatás a forradalom harsonszavú éneke, Majakovszkij, a legeredettebb és legoroszbabb tehetség Jeszenyin, valamint a népköltészet forrásaiból merítő, nálunk is jólismert Iszakovszkij, Szurkov, Tyihonov, Scsipacsov művei mellett felvonultatja az ódon ékszerek és könnyes emlékek csillogását idéző Ahmatovát, az Ehrenburg életrajzi beszámolójában oly megindultan méltatott, tragikus sorsú Cvetajevát misztikus sugárzású, valamint Szvetlovot, a romantikus pátoszt iróniával egyesítő verseivel. A gyűjtemény tartalmazza még Bjednij harci riadóját, Lugovszkoj harangzengésű költeményeit, Bagrickij nagyszabású látomásait, a tusázó Zabolockij, a modern lélek bonyolultságát megszólaltató Paszternák, a gazdag formaművészetet sejtető Martinov alkotásait.

A sorozat természetesen korántsem teljes, nem is lehet az. Mégis hiányoljuk a szovjet líra múltjában oly jellegzetes szint képviselő Blok és a legújabb nemzedékből Jevtusenko költeményeit. A fordítók közül elsőnek a legtöbb verset átültető Rab Zsuzsát emeljük ki, továbbá Illyés Gyulát, Vas Istvánt, Weöres Sándort, Jobbágy Károlyt és Devecseri Gábert.

—r—a

Armand Lanoux

RÉGI SZÉP SZERELMEK

Európa, 351 old. 30 Ft

A legnehezebb műfajilag meghatározni Lanoux írását. Nevezzük kultúrtörténeti vázlatnak, vagy talán riportnak vagy még inkább portrégyűjteménynek? „Megőrzött bizonyos regényszerű vonásokat” — jegyzi meg róla írója, és csakugyan, kicsit egyszerűsítve az 1900-as év regényének mondhatnánk.

A magyar cím — a higgadtabb eredetiktől eltérően — ironikus csengésű, — mert e szerelmek, amelyekről olvasunk, nem szépek, sőt, néha-néha nem is egészen szerelmek. Lanoux Párizs 1900-beli szerelmi életének botránys oldalát mutatja be, — házasságtörések, válóperek, zsarolások, vitriolos merényletek, apacshabórúk, ezek a témái. Hősei pedig királyi családok tagjai, arisztokraták, politikusok, nagypolgárok, művészek és mindenekelőtt, természetesen, a nők, az „alsószok-

nya őfelsége”, a közönséges prostituáltaktól kezdve a királyi szeretőkhöz, a nagy kokottokig, Torkostól, akit Toulouse-Lautrec örökített meg vagy Aranyisaktól egészen Liane de Pougyig vagy a szép Otéroig. A színhely — kisebb kiruccanásoktól eltekintve — Párizs és ezen belül többnyire a Maxim’s, a Moulin Rouge és a Folies-Bergère, de néha az elnöki palota vagy egy apacstanya. Aprócska portrék, kisjelenetek villannak föl előttünk, adomák, versek, újságcikkek és könyvvidezettek tarkítják az oldalakat, s így alakul ki egy kor arculata.

Lanoux nem csak ironizál, amikor e régi szerelmekről mesél, hangjában — ezt maga sem tagadja — ott bujkál a nosztalgia is. „Gutaütésig jóllakott korszak” — írja egyhelyütt találóan, mintegy a történelem sodrába-viharába ágyazva a polgári jólét e virágkorát. „Összehasonlító történelem” — mondja másutt a módszeréről, s valóban olykor úgy érezzük, mint ha a mai playboyok és call-girlök hatvanöt év előtti őseinél tennénk látogatást.

Lanoux Goncourt-díjas írását élvezettel olvassák majd mindazok, akik a „szép szerelemben” nem sikamlós történeteket keresnek — ezt nem is igen találnak —, mint inkább egy letűnt világ erkölcsi ábrázatáról készített pillanatfelvételt, amely olykor ugyan kissé „retusált,” de azért nem kevésbé találó.

A szép kiállítású kötetet Szántó Piroska hangulatos illusztrációi díszítik.

V á m o s i P á l

Jevgenyij Geraszimov

SÜVÖLVÉNYEK

Európa, 257 old. 18 Ft. (Ajánlott)

A borító fülszövege szerint az oroszországi huszas évek nehéz, de romantikus érdekes időszakában játszódó regény könnyed és derűs formája lényegbevágó, komoly mondanivalót takar: „a diákok kalandjainak tükrében az író tulajdonképpen a szektás hibák, túlkapások és téves nézetek finom, szatirikus bírálataát adja”. Ez igaz, pontosabban: ez is igaz.

Geraszimov valóban némi iróniával kezeli kamasz hőseit. Megbocsátó és szeretetteljes iróniával. Az is áll, hogy diákjainak gondolkodásmódja, szavai és tettei — egyszerre eltorzítva és ugyanakkor megszépítve — tükrözik a felnőttek világát. Ez magától értetődő, a kamaszok világának — a mindenkori kamasz-világnak — a sajátosságából következik. Geraszimov mégsem szatírárt írt. „Majdnem felnőtt” hősei nem arra szolgálnak, hogy segítségükkel leleplezze a „valóban felnőtteket”. Szeren-

csére semmire sem „szolgálnak”, hanem előlépnek az író emlékezetéből és életre kelve élnek a maguk életét: a külső nagy forradalmon belül átcsetlenek-botlanak a maguk egyéni belső forradalmán, mint minden igazi kamasz a felnőtté válás nehéz éveiben.

A belső forrongás hű ábrázolása a fő érdeme a regénynek, igazi komolyságát ez adja meg. A hitelét is ennek köszönheti. S talán annak az írói szeméremből fakadó sutaságnak (vagy szándékos fogás volna ez?), hogy Geraszimov nem mer — vagy nem akar — a főhőséről első személyben beszélni, bár nyilvánvaló, hogy saját emlékeit mondja el.

Geraszimov regényét fiatalok is olvashatják — az ő számukra is élvezetesen szól hozzájuk hasonlóról —, de a pedagógiai érdeklődésű felnőtteknek különösen ajánljuk ezt a lélektani elmélyültséggel írott könyvet: régi nemzedékről szól, de ismeretében a mindenkori fiatalok megértése is könnyebb.

Z. V.

Jorge Semprun

A NAGY UTAZÁS

Európa, 240 old. 17 Ft. (Ajánlott)

A nagy utazás négy napig tart; végálmomása — Buchenwald. 120 francia ellenálló és túszerorog egy-egy marhavagonban; mire célhoz érnek, egy részük halott.

Semprun regénye önéletrajz. A három nap és a négy éjszaka, az utazás története át meg át van szöve egy 40 éves férfi élettörténetével. Kamasz volt, amikor elmenekült Spanyolországból a fasiszták véres győzelme után; megvetett vörös spanyolként élt Franciaországban, tanult és éhezett. Kommunista világnézete az Ellenállásban szilárdult meg igazán. Elfogták, megkínózták és Buchenwaldba vitték. Túlélte az utat, a két év táboreletet; részt vett a tábor fegyveres felkelésében, majd visszatért Franciaországba. Bajtársaiból — már akik megérték — szinte a felszabadulás napján „öreg harcos” lett. Semprun nem akar hozzájuk hasonlítani. Nem akar oldott hangulatban emlékeztetni arra, ami elfelejtethetetlen. A háború után megírta emlékeit; a kéziratot senkinek se mutatta meg. De amikor műve másodszor is elkészült, elnyerte 11 kiadó nagy nemzetközi kitüntetését, a *Formmentor-díjat*. A könyv egyszerre 15 nyelven jelent meg; magyarul *Réz Pál* fordításában, a könyvhétben.

Lehet, hogy Semprun egykönyves író marad. Ez a mű azonban időtálló értékű. A szimultán szerkesztés, az utazás előtt,

alatt és után történtek összeszövése, a keserű emlékek erőteljes, tiszta és nyers hangú felidézése, a tragikus és tragikomikus helyzetek, a hős, a gyáva és a köznapis alakok rajza, nem utolsósorban pedig a regény gondolati gazdagsága, Semprun filozófikus hajlama, a triviális párbeszéd és az intellektuális feszültség sajátos párhuzama ritka olvasói élményt jelent. Az Európa e méltán díjazott mű gyors megjelentetésével egy friss világirodalmi esemény részeseivé tett bennünket.

Lázár István

Dino Buzzati

TATÁRPUSZTA

Európa, 245 old. 14 Ft. (Ajánlott)

Giovanni Drogo főhadnagy megérkezik a rejtélyes Bastiani erődbe, s ahogy múlnak az évek, szinte észrevétlenül itatódik át azzal a sóvárgással, ami az Erőd valamennyi tisztjét élteni, hogy egyszer csak megindul az ellenség, s kitör a háború, hogy tartalmatlan életük célt, értelmet kapjon. Az ellenség azonban nem indít háborút s a mesebeli Erőd tisztjeinek élete céltalanul pereg le. Szabó György lelkes bevezetője szerint a regény az 1940-es évek fasiszta Olaszországának nyomasztó légkörét akarja jelképezni, ezt azonban alig-alig érezzük benne, annál is inkább, mert a fasiszta Olaszország valóságának ábrázolásához szükségtelen ez a nehézkes jelképrendszer. Inkább Thomas Mann Varázshegye jut eszünkbe, zárt világával, asszimiláló erejével, de ami ott a teljességet jelenti, itt néhány jelleg- és jelentéktelen katonatiszt mechanikus életrendjévé válik.

Buzzati neve jól cseng, nálunk sem ismeretlen, s úgy emlegetik, mint a modern olasz irodalom egyik kiválóságát. A Tatárpusztát ezt részben igazolja is. Egyenletes, biztos vonalvezetésű regény, de mégsem olyan könyv, ami lelkesedést vált ki s maradandó élményt jelent. A sovány történetet valódi írói eszközökkel sem lehet érdekfeszítő cselekménnyé változtatni, jelképeihez külön magyarázat kell, az olvasó pedig bizony el-el-lankad. Tudomásul vesszük, hogy a Bastiani erőd tisztjei, akik egyébként oly merevek, élettelenek, mintha papírból vágták volna ki őket, egyedül a háborúban reménykednek. S a novellányi ötlet hiába nyúlik, csak az oldalak szaporodnak, az ábrázolás nem válik teljesebbé s főleg nem érdekesebbé. A századik oldalig ugyanis az olvasó még reménykedik, hogy a jó indítás után majd csak történik valami, legalább annyi, hogy

megtudjuk, mire jó ez a sejtelmes, mesebeli környezet. Pedig ismételjük: Buzzati jó író, eszközei, módszere kifogástalan, a Tatárpusztából azonban éppen az hiányzik, ami minden regény elengedhetetlen feltétele, hogy felkeltse és mindvégig ébren tartsa az érdeklődést.

A könyvet T. Polgár István fordította. Bornemissza László kísérő rajzai helyenként nagyon ötletesek, gyakran kifejezőbbek, mint az, amit illusztrál.

Csányi László

Ujjsági irodalom

Korda István

A MOCSARAK VISSZAÜTNEK

Móra, 318 old. 19 Ft (Törzsanyag)

Ez a regény a közművelődési könyvtárakban két szerep betöltésére alkalmas: egyrészt izgalmas, de jól megalapozott történelmi háttérrel serdülők számára ismereteket is ad, — másrészt pedig a kalandos történeteket kedvelő felnőttek szintén elolvashatják, mert fordulatos, szórakoztató és fogalmazása cseppet sem „gyerekes”.

A történet a mai Amerikai Egyesült Államok területén játszik 1828—1840 között, főként a déli államokban, ahol az ún. Missouri-egyezmény 1820-ban engedélyezte a rabszolgotartást.

Szerepel a regényben J. F. Cooper, a világhírű indiántörténetek írója, aki valóban demokratikus gondolkodásáról volt ismeretes a maga korában, természetesen elítéli az egyenlőtlen küzdelmet, öregeken is megragad minden alkalmat, hogy tollával és szavával felébressze a közvélemény lelkiismeretét. Rajta kívül egy finom érzésű fiatal földbirtokosnő, egy északamerikai újságíró és néhány saját fejével gondolkozó egyszerű katona képviseli az Amerikába vándorolt és ott letelepült fehérek lelkiismeretét, védi a gyülekezési és szólásszabadságukat az egyre mélyülő közéleti korrupció idején.

A főszereplő Oszeola indián vezér a szeminel törzsből, de a történet hőse tulajdonképpen a sok törzsből álló indián nép — az ő szülőföldjük a fehérbőrű ember számára gazdagságot, de ezernyi ismeretlen veszélyt rejtő, vadállatokban bővelkedő, virágos, mocsaras, szubtrópusi ország: Florida. Ellenállásukat nem képes levernı katonaság sem, Oszeola egy árulás következtében börtönben hal meg, de fia és népe folytatják a küzdelmet, segíti őket hazájuk földje, a lombos, bozótos ingovány. A hős Osze-

ceola emelkedett érzésvilága, emberi méltósága pedig a legszebb emlék népe, és nevelő példa az ifjúság számára.

A máig aktuális történeti és politikai tanulságai mellett erénye a könyvnek, hogy az ismereteket rendkívül izgalmas meseszöveg keretében hozza az olvasó tudomására. Természeti leírásai nyomán életre kel a táj — a földrajz és történelemtanításnak egyaránt kitűnő segédeszköze a könyv. Nyelve kicsit érzelmes, romantikája Jókait idézi, feszültséggel teli eseményei és hősei Coopert; az ő olvasóiknak ajánljuk elsősorban.

Említésre érdemes a regényt kiegészítő ügyes jegyzetanyag. Ebből tudjuk meg, hogy a szeminel népek csak egy része él ma az „államok” közepén létesített indián-rezervátumban, a többi még ma is Floridában lakik, ahová Oszeola vezette őket. Külön történeti és politikai érdekesség, hogy ez a nép az USA kormányával csak néhány éve, 1959-ben kötötte meg a végleges szerződést.

Körtés Júlia

Tudomány

Sötér István

NEMZET ÉS HALADÁS

Akadémiái, 781 old. 95 Ft

Sötér István könyve, irodalmunk Világos utáni szakaszának e nagyszabású összefoglalása hiányt tölt be, annyival is inkább, mert előzményekre alig támaszkodhatik, hiszen Rónay György hasonló tárgyú munkája (*Petőfi és Ady között*, 1958) csak rövid, szellemes esszé, és Komlós Aladár műve is (*A magyar költészet Petőfőtől Adyig*, 1959), bár sokkal terjedelmesebb, csupán a költészet fejlődéstörténetét adja, s ezt is jórészt portrék sorozatára bontva. A *Nemzet és haladás* az első olyan összegezés, amely a magyar irodalom két évtizedét minden irányzatra kiterjeszkedve vizsgálja, Erdélyi Jánostól, Petőfőtől Vajda Jánosig és Madáchig.

Könyve bevezetőjében Sötér így határozza meg rendszerezésének vezérgondolatát: „Irodalmunk és közgondolkodásunk alig ismert ellentmondásosabb szakaszt a Világos utáninál. Elkor vált szét egymástól nemzet és haladás ügye, de ez a szétválás nem könnyen és léhán történt meg, hanem drámai küzdelmek, megrázkodtatások, meghasonlások és konfliktusok kíséretében. Ennek a korszaknak öröksége tehát éppúgy tartalmaz gátló, bénító elemet, mint serkentőt, buzdítót. A szétválásba ez a korszak iga-

zában nem nyugodott bele, s a haladás reményét sohasem adta föl, még ha annak lehetőségét csak oly kétségbeesett hangsúllyal tudta is felidézni, mint *Az ember tragédiája*. Nemzet és haladás ügyének szétválását, e szétválás folyamatait, de az egység iránti vágyat, igényt is kifejezi a Világos utáni irodalom. Ezek a folyamatok szabják meg a kor irányzatainak sorsát... Ez a könyv a Világos utáni korszak tudatában végbe-menő folyamatokat s ezeknek irodalmi tükrözését vizsgálja.”

Visszapillantva a múlt század negyvenes éveire, a könyv előbb a népiesség és a forradalmi szellem irodalmi térhódítását elemzi, majd e két vezéreszme sorsát, alakulását Világos után: Gyulai Pál kritikai elveit s a népies-nemzeti program megvalósulását Arany János költészetében; a népies-nemzeti eszmekör és a liberalizmus összefonódását (Kemény Zsigmond, Jókai); a korszak irodalmi és világnemzeti törekvéseinek summázatát. *Az ember tragédiájában*; végül kitekin-tésként az *Ószikéknek* és Vajda János kései lírájának megtárgyalását kapjuk.

Sötér István nemcsak összezeji és rendszerezi az eddigi kutatások eredményeit, hanem ki is egészíti számos eredeti megfigyeléssel, újszerű értékeléssel (például nagyobb jelentőséget tulajdonít Erdélyi János forradalom utáni munkásságának, mint általában szokás; vagy: Kemény Zsigmond regényeit végre művészi rangjához illő elismeréssel méltatja). Mondanivalóját, a téma bonyolultsága ellenére, világosan fejti ki: e könyv elolvasása után könnyebben tájékozódunk a korszak irodalmában. Sötér István műve minden könyvtáros, minden igényes irodalombarát számára nélkülözhetetlen és nagy nyereség.

— r

Ila Bálint — Kovacsics József

VESZPRÉM MEGYE HELY-TÖRTÉNETI LEXIKONA

Akadémiái, 438 + 24 old. 145 Ft

Helytörténeti irodalmunk legjelentősebb termékét adta ki a közelmúltban az Akadémiai Kiadó. Az erősen iparosodó és minden szempontból gyorsan fejlődő, változó Veszprém megye lexikona tudományos alapossággal megírt mű, amely az 1527 és 1960 közötti időszak megyei vonatkozású adatait gyűjti össze. Bevezetőjében röviden ismerteti a hazai helytörténetírás múltját és jelenlegi helyzetét. Az első részben megyei monográfiának is beillő megyetörténeti áttekintést ad különböző népesedési, birtok és birtokmegosztási stb. táblázatokkal.

A második rész a megye községeinek,

városainak legjellemzőbb adatait közli az alábbi csoportosításban:

I. A települések (puszták és más lakott helyek) nevének történelmi formái és változatai. II. A települések életrajza. III. A települések történetére és művelési ágaira vonatkozó adatok. IV. Népesedés és társadalmi megoszlás. A népesség számának adatai. Foglalkozási adatok. V. Népmozgalom. VI. Az 1785. évi és a későbbi népszámlálások adatai a lakóházakról. VII. A kéziratos és nyomtatott térképek, metszetek, képek, tervrajzok felsorolása. VIII. Bibliográfia.

A kötet szerzői az országos és helyi levéltárak, múzeumok és könyvtárak gyűjteményeire támaszkodtak. Minthogy elsősorban a levéltári forrásokat használták fel, természetes, hogy a régebbi időszakra vonatkozó — pl. a XVI—XVIII. századi — leírások részletesebbek, gazdagabbak, mint a közelmúlt évtizedek adatai, amelyeknek jelentős része napilapokban, folyóiratokban és egyéb időszaki kiadványokban szerepel. Előfordul, hogy egy-egy ma is létező, fejlődő helység története nagyjából a múlt századdal lezárul a kötetben, szinte valamennyi község adata gyérül a két háború között, s elszegényedik a felszabadulás utáni 15 esztendő időszakában.

A VIII. Bibliográfiák fejezete helyenként egyetlen, esetlegesen. Ebben többnyire a monografikus jellegű művek kaptak helyet, aránylag ritkán szerepel folyóirat, vagy hírlapanyag. Itt-ott összefoglaló jellegű munka is kimaradt. A birtokomban levő helyismereti adatgyűjteményben pl. Csesznekre vonatkozóan szerepelnek Nagy-Apáthy Kiss Sámuel, Horváth Endre és Thaly Kálmán tanulmányai, valamint Koppány Tibor: Csesznek vára címen a Műemlékeink sorozatban 1962-ben megjelent műve.

A nyomtatott irodalom bővebb feltárása azért kívánatos, mert a kutatók számára könnyebben hozzáférhető, mint a levéltári és egyéb források. Reméljük, hogy a megyei könyvtárak készülő helyismereti bibliográfiái már segítséget nyújtanak a megyei helytörténeti lexikonok további kötetének összeállításához. A veszprémi kötet ugyanis a Magyarország helytörténeti lexikona c. sorozat első darabja s legközelebb Zala és Borsod lexikonjai jelennek meg.

Veszprém megye helytörténeti lexikona nélkülözhetetlen mindazok számára, akik a megye helytörténetével foglalkoznak. Történészek, pedagógusok, nyelvészek, gazdasági szakemberek és diákok számára is egyaránt hasznos, a könyvtárak tájékoztató szolgálatának pedig nélkülözhetetlen segédkönyve.

B. L.

Ismeretterjesztés

dr. Huszár Tibor

FIATALKORÚ BŰNÖZŐK

Tankönyvtiadó, 238 old. 22 Ft

A fiatalkorúak bűnözése aktuális társadalmi téma, mivel a fiatalkorú bűnözők száma a nyugati országokban állandóan növekszik. Nálunk, s a szocialista országokban egyre csökken ugyan, de még mindig évente 3—4000 fiatalkorút ítélnek el bíróságaink.

Akik ma fiatalkorúaknak számítanak 1946 és 1950 között születtek. A múlt nyomoráról és a múlt eszmei világról már csak elbeszélésből tudnak. Mégis, tíz év alatt több mint harmincezer fiatal követett el bűncselekményt. Miért?

Erre a kérdésre keres Huszár Tibor választ. A fiatalkorúak bűnözését az eddig eléggé fel nem dolgozott társadalmi oldalról közelíti meg, törvényszerűségeket vizsgál. Sok okot jelöl meg, világos érveléssel bizonyítja, hogy összetett társadalmi jelenségről van szó. Egyik ok, például a helytelen családi nevelés, a rossz otthoni környezet magában nem adhat kielégítő magyarázatot.

A könyv első részében a ma használatos polgári elméletekkel foglalkozik. Számos divatos eszmeáramlatot érint. Egyaránt vitázik például a freudizmussal, vagy az egzisztencializmussal, cáfol, érvel a marxista tudomány talajáról.

Majd azokat a körülményeket vizsgálja, amelyek a tőkés országokban kiváltják a fiatalkorú bűnözést. Számos problémát tárgyal, különösen figyelmet érdemelnek a mai nagyvárosok hatásáról, a civilizációs válságról, s a polgári erkölcsi normák felbomlásáról szóló fejtegetései.

A könyv számunkra legérdekesebb harmadik részében a szerző a szocializmus körülményei között vizsgálja a bűnelkövetés és az erkölcsi züllés okait. Adatokkal alátámasztva boncolja a belső vándorlás, a környezetváltozás hatásait, a családi élet szerkezeti változásait, s elkényeztetettséget, mint társadalmi problémát, vagy az erkölcsileg légüres tér, az ún. morális intervallum kérdéseit stb.

Huszár Tibor szociológiát ír, és természetesen felhasználja a szociológia számára nélkülözhetetlen más tudományágak (pszichológia, jog és statisztika) eredményeit, adatait is. Olykor a szépirodalomból vett példákkal színesíti anyagát.

Nagyméretű tudományos irodalmat dolgoz fel, fejtegetései azonban tömörek, bonyolult kérdésekről is többnyire egyszerűen szól. Könyve azért nem csupán a szakemberek számára hasznos olvasmány, hanem a fiatalok helyzetét mélyebben megérteni akaró szülők, pedagógusok, vagy a család és ifjúságvédelem társadalmi munkásai számára is.

Cs. -ó.

R. E. Peierls

A TERMÉSZET TÖRVÉNYEI

Gondolat, 370 old. 17,50 Ft (Ajánlott)

A Stúdium könyvek 40. köteteként megjelent könyv a természettudományok fokozatos fejlődését a magasabb előképzettséggel nem rendelkező olvasók számára is érthetően tekinti át. A természettudományok fejlődése az utóbbi évtizedekben a korábbi eredményekhez viszonyítva erősen meggyorsult. Különösen nagy felfedezések történtek a fizikában, melyek alapjaivá lettek korunk kimagasló vívmányainak, többek közt pl. az atomenergia feltárásának.

Peierls az Oxfordi Egyetemen az elméleti fizika professzora. Könyvének megírására azért vállalkozott, mert atomfizikai előadásain tapasztalta az érdeklődők hiányos ismereteit. Pedagógiai gyakorlata lehetővé tette számára, hogy tudományos alapossága mellett közérthetően adhasson választ a természeti törvényekkel kapcsolatosan felmerülő problémákra.

A könyv az élettelen természet törvényeinek ismertetését a mechanikai fogalmak tisztázásával kezdi, s elvezeti az olvasót az elektromosság, mágnesesség és fény alapvető törvényeitől kezdve fokozatosan az atomok és elektronok világáig, továbbá a relativitáselmélet, kvantummechanika, atommagfizika és a kozmikus sugárzás szerteágazó problémáig. Módszeres áttekintéssel az egész fizikán átvezeti így az olvasót, s hozzásegíti ahhoz, hogy átfogó képet alakítson ki.

A tanulmány azt is megvizsgálja, hogy hogyan fejlődött tovább lépésről-lépésre a modern természettudomány az egyre sokasodó új megállapítások és bizonyítékok kényszerítő hatására. Rámutat arra, hogy a természettörvények állandó helyesbítésének a folyamata a természettudományok igen fontos jellemző vonása. Ez nem azt jelenti, hogy az előző megállapítások, a régebbi törvények helytelenek voltak, hanem csak azt, hogy fel kellett ismerni a fejlődés során azok hiányosságait.

A könyv az anyag tárgyalása közben vázolja a természettudományok célját, módszerét és elért eredményeit; csak a kísérletek segítségével megbízhatóan alátámasztott elméleteket ismertet. Beszámol arról is, hogy nem lehet megjósolni előre a tudományos fejlődés irányát. Jogosan remélhető azonban, hogy a természettudomány a közeljövőben mélyebb bepillantást nyerhet az élő anyag belsejébe. Ezen keresztül várható az, hogy sok, ma még nem ismert kérdésre és problémára feleletet kapunk.

Rubóczky István

ÚJ KINCSESKÖNYV

Gondolat, 722 old. 67 Ft (Törzsanyag)

A második világháború előtt sok család könyvespolcán foglalt helyet a Természettudományi Társulat több kiadásában megjelent *Kincseskönyv*-e, amely olvasóit hozzásegítette ahhoz, hogy otthonukat, környezetüket kellemesebbé, barátságosabbá, kulturáltabbá tegyék. A könyv korszerű, az új ismereteknek megfelelő, modern utódát régóta nélkülöztük. Most végre harminc szakember összefogott, és Anghi Csaba szerkesztésében megírta az *Új kincseskönyvet*.

A tartalom igen sokrétű és változatos. Beszél mindenről, amivel az ember mindennapi foglalatosságában közben találkozik, így az egészséges otthonról, ruházatkodásról, táplálkozásról, a leggyakoribb betegségekről, balesetekről, az első segélyről, az állati kártevők elleni védekezésről. Részletesen ismerteti, hogy milyen növényeket és állatokat lehet a lakásban és a ház körül tartani, hogyan kell ezeket ápolni, gondozni, táplálni. Tanácsokat ad a családi ház tervezéséhez, építéséhez, a lakás berendezéséhez, rendben tartásához, a villamos háztartási gépek, a rádió, televízió használatához. Ismereteket közöl, a postai szolgáltatásokról, vasutak, autóbuszok, motorok, autók, csónakok igénybeviteléről, kezeléséről.

A kötetet gazdag illusztrációs anyag díszíti, ügyesen kiválasztott, a megértést jól elősegítő ábrák, szép fényképek.

Az *Új Kincseskönyv* minden könyvtárban beszerzendő, mindenkinek ajánlható. Városi, falusi lakosokra egyaránt tekintettel van. Kevesen lesznek azok, akiket az egész könyv érdekel, de még kevesebben olyanok, akik ne találnának benne őket érdeklő részt vagy részeket. Tájékoztatásai, tanácsai természetesen nem kimerítő jellegűek — ellenkező esetben tartalma legalább tíz vasok kötetre bővölné —, s így nem teszük feleslegessé a szakkönyvek forgatását, de sok

segítséget adnak, és hasznos kiindulópontul szolgálnak mindenféle gyakorlati ismeretkez. Mindig jelzik, hogy mi az, amit a laikus maga is meg tud csinálni, és hogy mikor kell szakemberhez fordulni.

Vértesy Miklós

AZ EXPRESSZIONIZMUS

Gondolat, 317 old. 26,50 Ft

Az „Izmusok”-sorozatnak ez a legújabb kötete szerkezetében azonos elődeivel (*A futurizmus*, *A barokk*, *A klasszicizmus* c. kötetekkel). Koczogh Ákos írta a bevezető tanulmányt, s válogatta az expresszionista programnyilatkozatokat és elméleti írásokat, melyek után tizenöt irodalmi — verses, prózai és drámai — szemelvény illusztrálja (a képzőművészeti képanyaggal együtt) az elmélet megvalósulását.

A francia szóval avantgarde-nak (élcsapatnak) nevezett irodalmi és művészeti irányzatok közül az expresszionizmus volt időben az egyik legelső. Követőinek egyik csoportja a német Herwath Walden 1910-ben indult *Der Sturm*, egy másik csoportja pedig Franz Pfemfort kb. ugyanakkor alapított *Die Tat* c. folyóirata köré tömörült.

Programjuk közös volt abban, hogy a művészet célja nem a valóság szenttelen, személytelen tükrözése, hanem az alkotó belső világának kivetítése, másszóval nem az ábrázolás, hanem a kifejezés (latinul: expressio). Szerintük a művészet tárgya nem a külső, objektív világ, hanem „a lélek válasza”, amelyet erre a világra ad. Ennek a külvilágtól független „emberi lényeknek” feltárása van hivatva Waldenék szerint az egyént, Pfemforték szerint az emberiséget átförmálni és felszabadítani, vagyis „emberszabásúvá” tenni.

E két felfogás közti különbség a gyakorlatban úgy nyilvánult meg, hogy az utóbbi expresszionista csoport tevékenyen

belekapcsolódott a politikai életbe, mégpedig az első háború idején antimilitarista programmal, sőt számos tagja forradalmár lett. A mozgalom derékhada azonban e tekintetben megrekedt a szociáldemokrácia álláspontján, nem értve és nem vállalva a társadalom átförmálásának materialista-kommunista programját. Ez volt az oka annak, hogy a marxista esztétika évtizedeken keresztül az expresszionizmusban kizárólag dekadens polgári irányzatot látott, de ennek az egyértelműen elítélő álláspontnak felülvizsgálatára és helyesbítésére újabban határozott törekvés nyilvánul meg.

Koczogh Ákos tanulmánya sajnos, nem utal sem az expresszionizmust ért bírálatokra, sem a legújabb marxista újáértékelési kísérletekre; az irányzatot mintegy belülről nézi és magyarázza, nem foglal állást és nem segít állást foglalni: ezt az olvasóra bízta. Attól függetlenül, hogy az expresszionista elmélet amúgysem a legvilágosabban, s gyakran költői lendülettel helyettesíti az okfejtést, a kötet már csak emiatt a szempont-hiány miatt is csak filozófiában és esztétikában képzetesebb olvasóknak ajánlható.

Lékay Ottó

Kroó György

MUZSIKÁLÓ ZENETÖRTÉNET I.

Gondolat, 168 old. 126 Ft. (Ajánlott)

Rendkívül érdekes úttörő vállalkozásba kezdett a Gondolat Kiadó. Külföldön eddig is volt rá példa, de Magyarországon másodszer most jelent meg olyan könyv, amelyhez hanglemez-illusztrációkat mellékeltek. (Az első verseskötet volt.) Ez a kezdeményezés, zenei könyvről lévén szó, különösen fontos, hiszen ily módon a kottához nem értők is megismerhetik a hangzó zenét, azaz a zenetörténet lényegét. Külön érdeme a kötetnek, hogy a fólialemezek könnyen kezelhetők, beleférnek a könyv tasakjaiba, s így a huszonnégy kis lemezoldal bármikor megszólaltatható. (Egy lemezoldalon több zenei példa is van.) A szerző a szövegben és a lap margóján külön jelzi az illusztrációs anyag címét és a lemez számát.

A Muzsikáló zenetörténet négy kötetből fog állni. Az első és harmadik kötet szerzője Kroó György, a másodiké Kárpáti János, a negyediké Szöllösy András lesz. A Gondolat Kiadó tervei szerint a Muzsikáló zenetörténetet egyéb lemez-illusztrációs könyvek: színház-történet, nyelvkönyvek stb. is követik majd.

Könyvtári könyvek

bekötése a legszebb kivitelben, a legjobb minőségben, a legrövidebb határidővel

Kun Zoltán

könyvtári könyvek bekötésére specializált könyvkötészetében.

EGER,

ALKOTMÁNY-UTCA 7.

TELEFON: 16-30

A Muzsikáló zenetörténet első kötetében Kroó György a gregorián- és trubadur-énektől, a többszólamúság kialakulásától és fejlődésétől kezdve kalauzolja olvasóit a reneszánsz és a barokk zene különböző állomásain keresztül. Külön fejezetet szentel az opera születésének és 17. századbeli útjának; a 16. század zenéjének: a 17. század hangszeres muzsikájának és a barokk művészet két nagy mesterének: Bachnak és Händelnek. Mindezt alaposan és nagy tárgyi felkészüléssel teszi, ugyanakkor rendkívül olvasmányosan és — a kötet népszerűsítő céljának megfelelően — érdekesítően, színes stílussal.

A kötet megírásán túl komoly feladatot — és nem kis nehézséget — jelentett a szerzőnek az illusztrációs anyag összeállítása. Éppen, mert hangzó anyaggal szemlélteti a könyv az egyes mesterek művészetét, a példákat is nagyobb gondal kellett válogatnia úgy, hogy a legszébb és legjellemzőbb zenedarabokat hallgathassa meg az olvasó. Ez egyben fokozott nehézséget is jelentett, hiszen tudvalévő, hogy a középkor és a reneszánsz zenéjének felvételei elég nehezen hozzáférhetőek. Így a könyv példái zömben archív hangszalagokról készültek, s ez a magyarázata annak is, hogy technikai szempontból nem mindig kifogástalanok.

A sorozat főként azoknak szól, akik most ismerkednek a muzsikával, de azoknak is élvezetet jelent, akik már megszerezték a zenei műveltség alapjait. A kitűnően összeállított példák pedig átfogó képet adnak a zene hatalmas és sokrétű múltjáról.

A fólia lemezeket vékony műanyagból préselték, így gyakori meghallgatásra nem alkalmasak, s könyvtári kölcsönzésük sem célszerű. Könyvtárosok inkább zenetörténeti előadásokhoz, kollektív meghallgatások céljaira ajánlják.

Feuer Mária

Román József

MÍTOSZOK KÖNYVE

Gondolat, 694 old. 53 Ft (Törzsanyag)

Az ember emberréválásának első jeleit néhány gondolkodó az ősi kollektív költészet megjelenésében látja. Alapjában helyes ez az álláspont, mert az ember a szerszámkészítéssel egyidőben költészetet is teremtett, a munka költészetét, amely asszociációs jelzések egymásutániságában tükrözte a világot. E költészet mögött ott húzódtak azok a primitív képek és képzetek, amelyek az ember és a világ kapcsolatát, eredetét magyarázták. Amit az ember mítikus képzeletében

általánosított, összegezése volt a tapasztalati ismereteknek, kezdetét jelentette a világra csodálkozó ember egyre táguló világgképének, filozófiájának.

Az osztálytársadalmak kialakulásának idején a mítoszok virágba borulnak, magávalragadó költészeté nemesülnek, a világot közvetve, irreális elemek közbekapcsolásával tükrözik. A társadalmi fejlődés különböző fokain született mítoszokból világosan látszik, hogy az ember minden korban a maga képére és hasonlatosságára alakította ki isteneit, és arra is, hogy a sokistenhiten át az egyistenhitig a vallások minden időben társadalmi viszonyokat tükröztek, hogy az istenek alá és fölérendeltségi viszonyaiban a társadalmi rétegződés fejeződött ki.

A mítoszok mindenkor emberi tartalmat, az ember jobb élet utáni, tudás utáni, szabadság utáni vágyát, a jó és a rossz harcát, a jó feltétlen győzelmének reményét fejezik ki.

Az egyes történetek elé írt népszerű és ugyanakkor tudományos igényű magyarázó szövegek rámutatnak a rejtettebb összefüggésekre. Napjainkban, amikor nap mint nap tanúi lehetünk a természettudományos világszemlélet térhódításának, amikor a vallásos hittel a történelmi múlt olyan meghatározó emlékei is, mint a mítoszok, feledésbe merülnek, fontos szerepet tölthet be Román József összefoglaló munkája, mert megadja azt a kulcsot, amely megnyitja a ma embere előtt régmúlt idők szellemi palotáit. Hiszen a mítoszok ismerete nélkül az irodalom, képzőművészet és zene sok alkotása, de a modern költők szimbolikája sem érthető.

Román József vaskos mítoszgyűjteménye egyiptomi, föníciai, óindiai, kínai, japán, héber finn és ógermán mítoszok legismertebb és legszebb történeteit tartalmazza költői szépségű, az eredeti hangulatát is többé-kevésbé éreztető prózai feldolgozásokban. A képzetindító, a mítoszok sejtelmes világát élenkvarázsoló illusztrációk Kolozsvári György művészetét dicsérik.

Bácskai B. Sándor

Siegfried Oertwig

ELSÜLLYEDT VÁROSOK

Gondolat, 164 old. 21 Ft (Ajánlott)

A régészek ásója már sok mindent napfényre hozott, munkájuk a távoli múltba visszanyúló évezredekről, az emberiség legrégebb történetéről való tudásunkat gyarapította. Az ősi kultúrák emlékeivel foglalkozó kutatók tették megfoghatóvá, mindenki számára könnyen

érthetővé — akárhányszor finom megérzésekkel, elmondhatatlan fáradozások eredményeképpen — azt az anyagot, melynek alapján ma a legendákat különválaszthatjuk a valóságtól és hű képet rajzolhatunk a múltból.

A szerző, a hajdani közösségeknek csak egy bizonyos területét: a városokét mutatja be, s ebben különbözik könyve az eddig megjelent összefoglaló jellegű, népszerűen megírt művektől. A monumentalitás, máig lenyűgöző hatású objektumok mellett tudatosan olyan leleteket is igyekszik bemutatni, amelyek a városok szegényebb rétegeinek hétköznapi életébe, tevékenységébe nyújtanak bepillantást. Konceptiója és módszere teljesen modern. Ismeretes, hogy az archeológia régebben főként a leletek rendszerezésével és rekonstruálásával foglalkozott, a modern régészettudomány ezen túlmenően a letűnt korok kultúráját és társadalmának életét igyekszik felderíteni. A szerző kétségtelenül az utóbbi táborba tartozik, s ez a minden apró jelenségekre érzékenyen figyelő komplex módszer csak növeli könyvének értékét. Különösen hálásak lehetünk az Aral-tótól délre elterülő Horezm ásatásainak ismertetéséért, mert az utóbbi időben felmerült annak lehetősége, hogy a magyarok elődei, történetük egy bizonyos szakában, kapcsolatban állottak ezzel a belső-ázsiai kereskedő központtal. Horezm lakóinak gazdagságát a sok ménes, tehéncsorda és tevenyáj képezte, gazdasági berendezkedésük tehát hasonló volt a magyarokéhoz. Itt kapunk bepillantást a korszerű ásatások egyik legeredményesebb segéd-eszközének, a légifényképezés adatainak felhasználásába is.

A könyv tudásanyaga általában megalapozott, de kisebb hiányai vannak. Pl. Siegfried Oertwig felismeri, hogy a Mohenjo-Daroban virágzó nagyvárosi kultúra bizonyos időben hirtelen megszűnik, de ennek okát adni nem tudja. Véleménye szerint még újabb évtizedek kutató munkájára lesz szükség végleges eldöntéséhez. Az ind régészeknek 1950 és 1958 között folytatott ásatásai azonban kimutatták, hogy a lakosság kelet felé Kelet-Punjabba, dél felé pedig Saurashtra-ba vándorolt el. Az utóbbi tartományban ugyanolyan jelentőségű település volt („Halottak dombja”), mint Muhenjo-Daro.

Ilyen és hasonló kisebb hiányok természetesen nem vonnak le semmit a könyv értékéből, melynek világos szerkezete, a részletekbe bele nem vesző vonalvezetése, gördülékeny stílusa, logikus gondolatmenete, alapos időrendi táblázatai, számos térképe, jól összeválogatott képanyaga kiforrott szerzői elgondolásról

vallanak és maradandó élményt nyújtanak a középiskolai műveltséggel rendelkező olvasónak is.

Kőhegyi Mihály

A HADMŰVÉSZET ÓKORI KLASSZIKUSAI

Zrínyi, 943 old. 73 Ft

Egy könyv, amelyre egyaránt fel kell hívni mind a könyvtárosok, mind az olvasók figyelmét. Történelmi olvasókönyv és művelődéstörténet ez a javából, amely nemcsak tanít és műveltséget ad, hanem a történelmi adatok kiváló csoportosításával alkalmas arra, hogy magán a hadtörténet anyagán keresztül gyűlöltesse meg minden jóérzésű emberrel a háborút. Az ókorral foglalkozik, de mégis aktuális napjainkban is, korunk legnagyobb problémájának, a békés egymás mellett élésnek, a háború elkerülése kérdése idején.

Ez a mű első összeállításá az ókori hadtörténet legfontosabb forrásanyagának. Különösen nagy érdeklődésre tarthat számot azért is, mert tudományosa megalapozottsága mellett igen élvezetesen és népszerűen megírt izgalmas olvasmány, mely a nemzeti társadalmaktól a római Birodalom bukásáig tárgyalja anyagát.

A „hadművészet”, mint tudományosan használt fogalom az ókorban a görög szakirodalomban jelent meg először polemiké tekhné = a háború művészete néven. Bár a görög nyelvben a „tekhné” a mesteriség, tudomány mellett művészetet is jelent, véleményünk szerint helyesebb volna, ha a tudomány kifejezés használata mind a könyv címében, mind az egész tárgyalása folyamán, a művészet ugyanis más tartalmat takar.

A terjedelmes könyv négy részre oszlik. Az első rész, „Az ókori hadművészet fejlődésének áttekintése” Hahn István nyolc ívnyi kitűnő tanulmánya. Ebben az alapvető munkában a kiváló tudós élvezetes tömörséggel, marxista igényű elemzéssel adja gondolatébresztő feltárását a bonyolult és sokrétű kérdésnek. A második rész az ókori kelettel (Egyiptom, Mezopotámia, Izrael, India, Kína) foglalkozik; a harmadik Görögország; a negyedik pedig a Római Birodalom legnagyobb jelentőségű háborúira vonatkozó szöveggyűjteményt adja.

Újszerűsége ennek a műnek az is, hogy nemcsak magukkal a háborúkkal — hanem a szakirodalomban először — a katonai diplomáciával, a hadijoggal, az ókori katonai szerződésekkel és az ókori háborús propagandával, a pszichikai hadviselés és „hidegháború” kérdésével is marxista

igénnyel foglalkozik és ezzel az ókor igazi megértéséhez alapvető segítséget nyújt.

A mű anyagának válogatásában a legfontosabb tervszerűség érvényesült, a fordításokban és feldolgozásokban a tudományos hűség élvezetes stílussal párosult. Az antológia képanyaga jól illeszkedik a szövegekhez, az illusztrációk tipográfiai kivitelezése azonban hiányérzetet hagy. Külön kell megemlítenünk a műhöz kapcsolódó kitűnő jegyzetanyagot és a gondos névmutatót.

dr. Scher Tibor

Szamosközy István

ERDÉLYI TÖRTÉNETE

Magyar Helikon, 385 old. 100 Ft

Szamosközy István, a neves erdélyi humanista kortársként örökölte meg hazája 1600 körüli viszontagságait. Töredékesen fenmaradt, latinul írt műveiből Sinkovics István válogatta a „Monumenta Hungarica” sorozatának kiadványában foglalt szemelvényeket, melyek összefüggő képet adnak a tragikus korról. Borzsák István kissé archaizált fordítása finoman tükrözi az Erdélyért szorongó krónikás keserűségének és tárgyilagosságra törekvő humanista szándékának kettősségét.

A könyv zömét „Erdély nyolc romlásának” leírása adja, melyek során idegen hadak és felkelések dúlása s a Báthoryak bukása tárul elénk. Nyolc év alatt tíz ura volt Erdélynek s minden uralomváltozással pusztulás zúdult az országra. A viszontagságokból Szamosközynek is kijutott, ott van a seregekben vagy járja a feldúlt helyeket. Egyetlen fivérért zsoldosok öltek meg. Olykor kenyere sincs, mert a zavaros időkben nincs gazdája a gondjaira bízott gyulafehérvári levéltárnak.

A gazdag élményanyag mellett igyekszik felkutatni minden forrást, mely a történelmi valóság megismeréséhez segítheti. A diplomáciai titkóktól a népi hiedelmekig mindent gyűjt és mérlegel, ami különös élelvenséget ad írásainak. Időrendbe foglalt mondanivalóit olykor az előzményekhez való visszatérések, későbbi eseményekre való utalások és intézmények, társadalmi jelenségek tömör, találó ismertetései szakítják meg. Élesen, szemléletesen jellemez és humanistához híven az emberi sorsban a végzet művét láttatja. Tájakról és városokról adott képeiben az élet s a természet szeretetét érezzük.

Ítéleteiben olykor a nemesember és a humanista ellentétbe kerül. Erdély romlásának okait kutatva keményen ostorozza a hatalomért torzalkodó nemessé-

get, máskor azonban védi a kiváltságosokat és osztálya szemével nézi a nemzeti ségeket. A nép sorsa iránt mégsem közömbös. Élesen korholja a népnűző túlkapaszkodásokat s éppúgy elkomorul a feldúlt falvak, mint a leégett udvarházak láttán.

A magyarországi történetírás csak századokkal később érte el Szamosközy írásainak színvonalát. A nagy műgondal készült kiadvány drámaian komoly olvasmány lesz mindazok számára, kiknek figyelmét hivatás vagy hajlam a magyar múlt felé irányítja.

Birkás Géza

Könyvtári szakirodalom

Gallai Ervin

A MEZŐGAZDASÁGI BIBLIOGRÁFIAI TÁJÉKOZTATÁS KÉRDÉSEI

Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács. 66 old.

A tanulmány az OKDT 1963. évi pályázatának egyik díjnyertes munkája. A szerző röviden, inkább csak a fővonalaikat illusztrálva ismerteti a magyar mezőgazdasági bibliográfia eddigi eredményeit, majd két elvi jellegű fejezetben elemzi a bibliográfia és dokumentáció viszonyát és összefüggéseit, illetve a mezőgazdasági bibliográfia funkcionális, műfaji és szerkesztési sajátosságait. Ezután sorra veszi a jelenlegi gyakorlatban szereplő legfontosabb bibliográfiai műfajokat: a kurrens nemzeti szakbibliográfiát, a retrospektív és az ajánló bibliográfiát. A záró fejezetekben megvizsgálja a mezőgazdasági irodalompropaganda és a bibliográfia kapcsolatát, továbbá a bibliográfiai munka koordinálásának kérdésével foglalkozik.

A tanulmány hasznos bevezetést ad a hazai mezőgazdasági bibliográfia helyzetébe és problematikájába. A kizárólagosan a hazai adottságokra alapozott tárgyalásmód a dolgozatot kissé leszűkíti, s nem kerülhetett sor a külföldi mezőgazdasági bibliográfiai műfajok és eredmények felé való „ablaknyitásra”, de éppen ezért a gyakorlati munkában igen jól felhasználható szempontokat ad. Tekintettel az utóbbi időben mind nagyobb számban megjelenő „vad” mezőgazdasági bibliográfiákra, különösen megszívlelendők lennének a mezőgazdasági bibliográfiák koordinálására vonatkozó javaslatai. (Sz. T.)

Könyvtári kiadványok

SHAKESPEARE születésének 400. évfordulóját röplapbibliográfia kiadásával ünnepelte a Pest Megyei Könyvtár. Súlyos szépség-hibája a kiadványnak, hogy a nagy költő keresztnéve *William* helyett *Williams-ra* sikerült. (—)

DIAFILM katalógus adott ki a szombathelyi **Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár.** A katalógus a filmeket szakcsoportok szerint sorolja fel. (—)

EGÉSZSÉGÜGYI KÖNYVTÁROS címen megjelent az Orvosegészségügyi Szakszervezet Központi Könyvtárának második hálózati híradója. A színvonalas közleményeket tartalmazó kiadvány eligazítja a könyvtárosokat a nyári feladatok elvégzésében és több fontos könyvtári kérdésben. A híradó kiállítása gondos és izléses, ötletes tipográfia a legszebb könyvtári híradóvá teszi.

SZÓLÓTERMELEÉS és borkészítés címmel adott ki röplapbibliográfiát a Pest Megyei Könyvtár. A jegyzék nyolc, a bortermelő községek könyvtárában megtalálható könyv rövid ismertetését és címadatait tartalmazza. (—)

KORAI ZÖLDSÉGTERMESZTÉS címmel jelent meg az Országos Mezőgazdasági Könyvtár Szakirodalmi Tanácsadó sorozatának 19. kötete. A jegyzék a sorozat korábbi kötetéhez hasonlóan csak magyar szerzők magyar nyelven megjelent könyveit tanulmányait, folyóiratcikkeket ismerteti. Anyagát úgy válogatták össze, hogy a termelőlövészvetkezeti nagyüzemi zöldségtermesztés üzemi és munkaszervezése számára a legnagyobb segítséget nyújtsa. 88 mű alapos annotációkkal kiegészített címadatait tartalmazza. Név- és tárgymutató egészíti ki. (—)

A **PANNONIA mezőgazdasági napok** sikeréhez ajánló bibliográfia kiadásával járult hozzá a Pécsi Megyei Könyvtár. A napok keretében a mezőgazdasági szakemberek három szekcióban tanácskoztak. A növényvédelmi, takarmányozási és borászati részre tagolt bibliográfia a szekciók napirendjén szereplő előadásokat kívánta kiegészíteni. (—)

KÜLFÖLDI műszaki folyóiratok megyei címjegyzéke jelent meg a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár kiadásában. A jegyzék a folyóiratokat szakrendben sorolja fel és lelőhelyeiket is közli. (—)

A „pajkos” Biblia

Évszázadokon át a Biblia volt a legtöbbet olvasott könyv. Kinyomatása éppen Gutenberg óta napjainkig mindig jó üzletet jelentett a kiadóknak: biztos piacot, biztos keresetet. Szövegével sem akadt sok gond, az egyház örködött afelett, hogy változatlan, hibátlan legyen, legfeljebb a fordításokat kellett néha modernizálni. Sok helyen azonban — így Angliában is — csak külön kiváltságlevél birtokában adhatták ki a Szentírást. Ha valaki enélkül próbálkozott, megbüntették, kiadványát pedig elkobozták.

Angliában 1577-ben a Barker család szerzett ilyen privilégiumot. Egyik tagja ugyan, Robert, 1609-ben elzálogosította kölcsön fejében, de hamarosan visszaszerezte. A hitelező, Bonham Norton könyvkereskedő nem nyugodott bele ebbe. Mindent megtett, hogy ő kapja a kiváltságot, több pert indított Barker ellen, egy ízben a szedővasakat is ellopatta tőle. Hiába. Ekkor más utat próbált meg. Barker egyik szedőjét megvesztegette, hogy a Biblia 1631-es kiadásába szándékosan csináljon sajtóhibát. Ennek eredménye lett a pajkos Biblia, amelyiknél a tizparancsolat egyik parancsából kimaradt a *not* (= *nem*) szócska, s ezért így hangzott: „*Thou shalt commit adultery!*” (Kövess el házasságtörést!), vagy a Biblia magyar fordítása szerint „*Paráználkodjál!*”

A sajtóhiba a puritán és álszent Angliában szörnyű felháborodást okozott. Nem elégedtek meg a hibás ív újrasedésével, hanem az összes példányt elégették. Csak két-három példány került ki véletlenül ezt a sorsot. Robert Barker emiatt anyagilag teljesen tönkrement. Azonban Norton sem örülhetett soká vetélytársra szerencsétlenségének. Más ügyből kifolyólag rövid időn belül börtönbe került, és ott is halt meg.

V. M.

Képek a zalaegerszegi fiókkönyvtárból, amelyet 1963 augusztusában katonák építettek a város közönségének (Szilvássy Z. Kálmán felv.)

A zalaegerszegi fiókkönyvtár (Szilvássy Z. Kálmán felv.)